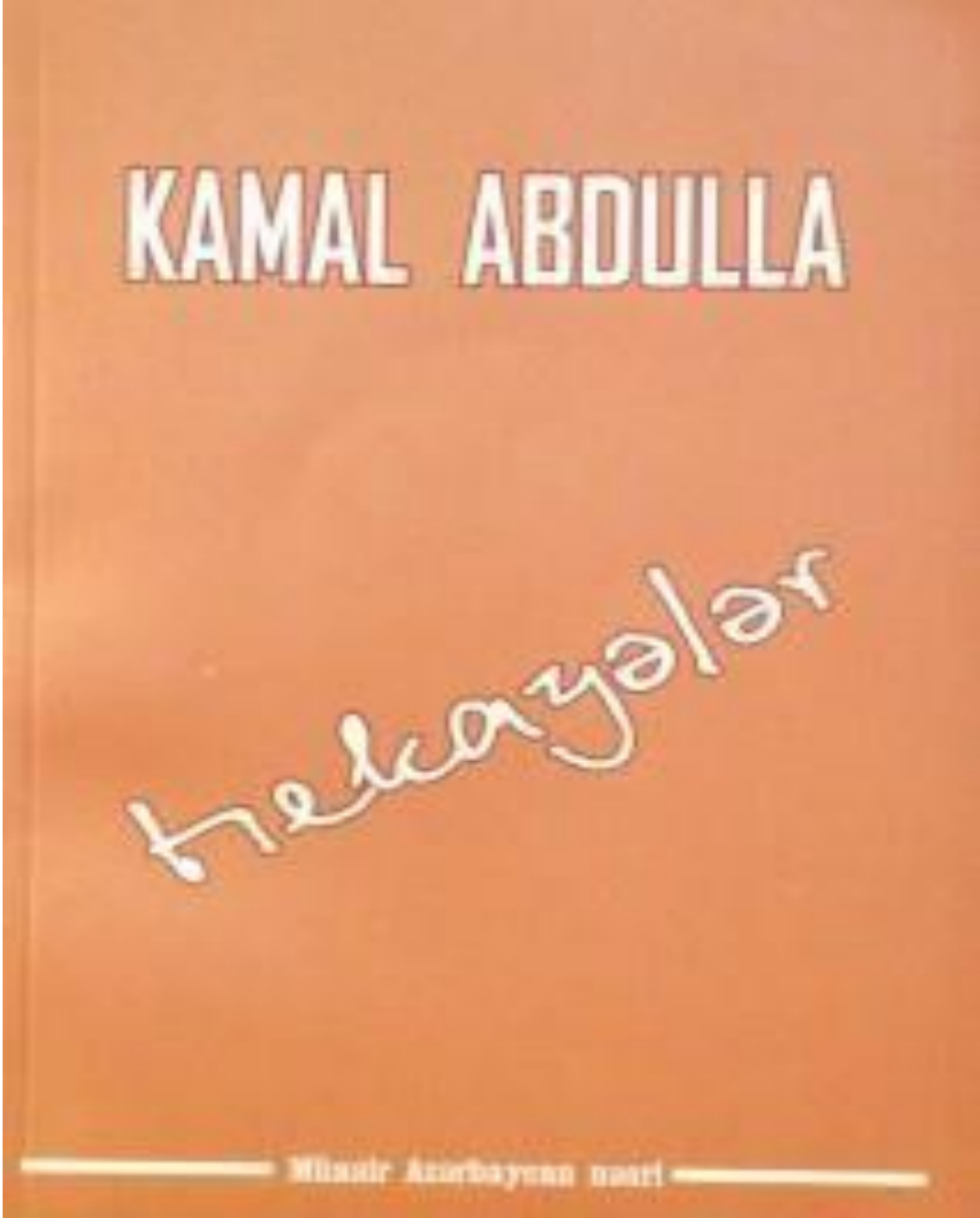

«Hekayələr»

Yazıçı Kamal Abdullanın 2009-cu ildə “Mütərcim” nəşriyyatında çapdan çıxmış “Hekayələr” kitabında 10 hekayəsi toplanmışdır. Müəllif kitabda yeralan hekayələri «ürəyindən keçən duyğuların yazılı təəcəssümü» deyə xarakterizə etmişdir.

Kamal Abdulla – Son gəliş

Bir dəfə Zərdüşt yol ilə gedirdi. Qarşısına bir uzun saqqal kişi çıxır. Bu kişi uzaq bir kənddən gəlirmiş. O kəndin belə bir adəti var idi. Yol ilə gedərkən rast gəldikləri adama, əgər o adam tanış adam olmazsa, hörmət və ehtiram bildirmək üçün qarşısında diz çökər, torpaq öpər, alınlarını yerə sürtər, ta ki, o adam özü irəli gəlib yerə çökmüş bu kəndlini çiyinlərindən yapışib ayaq üstə durquzmayanacan bu halətdə qalmaqlarına davam edərdilər. Bu dəfə də belə olur.

Qarşısında yerə sərilməmiş bu adamı diqqətlə süzdükdən sonra Zərdüşt ona belə bir sual verir:

–Sənin tanımaza-bilməzə mənə göstərdiyin buehtiram məni riqqətə gətirdi. Ölüm Allahın kimdir, sən onu tanıyırsan?

–Tanımaz olmurmuyam?! Ölüm Allahımla mən hər ötən ildə bir dəfə görüşürəm. O gün mənim bütün yaşadığım illərin eyni günüdür. Zərdüşt kəndlinin bu cavabını bəyənir və yenə soruşur:

–Bəs Həyat Allahını necə, onu da tanıyırsan?

–Yox, onu tanımıram.

–Kəndli səmimiyyətlə etiraf edir.

–Ona görə tanımıram ki, doğum günüm mənim yadımda deyil. Zərdüşt görür ki, kəndli onun suallarına ağıllı cavablar verir, söhbəti davam etmək qərarına gəlir, ona sərildiyi yerdən ayağa durmağa kömək edir, hər ikisi yoldan çıxır və boz daşlar arasında bir balaca otluqda oturlar. Ətrafa həzin bir axşam düşürmüş. Günün yorğunluğu yavaş-yavaş ətrafda nə vardısıa hər şeyin canından çıxırmış. Yolboyu bitən ağaclar, kollar, koslar, yol kənarındakı daşlar, kəsəklər süst bir halda imişlər, hər biri dərinədən nəfəs alıb verirmiş, elə bil, dincəlirmiş. Cırcıramalar səslərini başlarına atmışdılar, hərdən bir qəfildən susurdular, onlar susan kimi yaxından-uzaqdan cırcıq səsləri idi, girirdi bu sükutun içinə, bəzən isə çox-çox uzaqlardan, başı ağaran dağlar tərəfdən qartal qıyı yuxarıdan aşağı yorğun-yorğun elə o dağlardan enən bu yolun düz ortasına qədər gəlib çatırdı.

–Sən dedin ki, ölüm Allahınla ildə bir dəfə eyni gündə görüşürsünüz. Sən o günü necə tanıyırsan?–Zərdüşt kəndlidən soruşur.

–Mən o günü indi tanımıram, mən o günü ölən zaman tanıyacağam.–Kəndli Zərdüştə bu dəfə də belə cavab verir.

–O zaman sən ölüm Allahının üzünü belə görməmişən?!

–Yox, görməmişəm. Mənə ondan danış. Zərdüşt baxıb görür ki, kəndli həqiqi bir maraqla onun söhbətini gözləyir, yol gəlməkdən yorulmuş ayaqlarını ovuşdura-ovuşdura ona belə cavab verir:

–Bu söhbət indinin söhbəti deyil. Bizdən çox-çoxqədim zamanların söhbətidir. O

zamanlar allahlar yer üzünə tez-tez gəlib gedərdilər. Bizim babalarımızla onların sıx ünsiyyətləri olardı. İndi daha belə deyil. İndi allahlar bir-biri ilə cəng edirlər. Həyat allahının və Ölüm allahının bir-birini görməyə gözləri yoxdur. Amma vaxt var idi, dost idilər...

–Bir neçə il bundan əvvəl bizim kəndə qərib birisi gəlmiş idi. O da belə deyirdi.

–O qəribin adı nə idi?

–Zərdüşt maraqlı edərək soruşdu.

–Əsl adını heç kim bilmədi. Hamı onu Ərmən çağırırdı. Zərdüşt bunu eşidib fikrə getdi.

...Ərmən hələ uzaqdan bu kəndi görüb seçmişdi. Dörd tərəfi böyük-küçük quru dağlar, elə bil, döyüşə hazır əsgərlər idi. Bir böyründən suyu çoxdan sovulmuş çayın enli beşiyi qalmışdı; bəlkə də nə vaxtsa suyu yenə gələcəkdi, sağ böyründən isə tikanlı bir çöl başlayırdı. Kənd evlərinin çəpəri başdan-başa bu çölün tikəni idi. İndi Ərmən tikanlı çöl ilə addım-addım bu kəndə yaxınlaşdıqca seçiminin doğru olduğuna bir daha inandı. Kəndin adamları qəribə adamlar idilər. Qarşısına çıxan hər bir kəndli onun önündə dərhal diz çöküb alnını torpağa sürtürdü. «İtaətkar camaatdır».

–Ərmən belə düşündü.

–»Bu adamları həqiqətlə sirdaş eləmək çətin olmayacaq». Onu qarşılayan kəndlilərlə bir yerdə kəndin ortasındakı qollu-budaqlı ağacın altına yetişəndə artıq kəndin kişili-qadınli ayağı yer tutan kimi vardısı, hamısı burada cəm olmuşdu. Adamlar onu araya aldılar, başladılar böyük maraqlı və ehtiramla onu dörd tərəfdən seyr etməyə, bəziləri də qaçışaraq tamaşaya gəlmiş tumançaq balaca uşaqlara böyük bir sevinc içində nə isə qışqıra-qışqıra əllərilə onu göstərirdilər. Nəhayət, camaatın içindən qırmızısaqqal, uzun və ağappaq libasa bürünmüş bir ortaboylusunu çıxıb irəli gəldi, Ərmənin qarşısında durdu. Bu, kəndin cadugəri idi. Ərmənlə cadugər bir müddət bir-birinə baxa-baxa qaldılar. Sonra Ərmən sağ qolunu çırmayıb cadugərə nəşə göstərdi. Cadugər diqqət və ehtiramla Ərmənin qoluna baxdı. Bu zaman camaat da sakit oldu, hər tərəfi sükut bürüdü. Bu sükutun içində qırmızısaqqal cadugər hər iki əlini açaraq Ərmənə sarıuzatdı və uca səslə onu salamladı:

–Xoş gəlmisən, Ərmən! Kənd adamlarının ürəyindən qopan şadyanalıq və sevinc sədaları ağacın altından sıyrılaraq asimana qədər baş alıb getdi... Zərdüşt fikirdən ayrılaraq yanında bardaş qurub mərifətlə oturmuş bu kəndlidən soruşur:

–O Ərmən dediyin ölüm Allahının özü idi, deyilmi?

–Bəli, kəndli cavab verir.

–Ərmən ölüm Allahının özü idi ki, vardı. Amma biz bunu sonradan bildik.

Zərdüşt yenə fikrə gedir. Düşünür: «Deməli, yenə gedib-gəlirlər... Unutmayıblar.

Əgər bu kəndlinin dedikləri doğrudursa, bu gəlişin çox böyük mənası

olmalıdır». Bu minvalla Ərmən o kənddə bir müddət qalıb yaşayır. Kəndin

kürəyini verib daldalandığı balaca dağın döşündəki bir mağaraya sığınır, hərdən

də cadugərin yaşadığı komada qalır. Kəndin camaatı Ərməni tanıyandan sonra

qorxu-hürkünü birdəfəlik unudur. Hər şeyin, hətta ölümün belə gözünə

dikbaxmağa başlayır. Yavaş-yavaş Ərmənin sorağı yaxın və uzaq ətrafa yayılır.

Ərmən bu kəndə yerləşəndən sonra onunla təmas edən adamlar ona böyük ehtiram göstərirlər. Hətta cadugərin özü belə onun qarşısında əmrə müntəzir dayanır. Bir gün bu cadugərin yanına göz işlədikcə uzanıb gedən sıralı dağların o tərəfindəki uzaq kənddən bir adam gəlir.

–Mən sənin sorağınla kənd-kənd, oba-oba gəzirəm.

–Bu gəlmə adam cadugərə deyir.

–Mənim dərdimin çarəsini ancaq sən çözə bilərsən.

–Sən kimsən və nə dərdin sahibsən? Cadugər Gəlmədən soruşur. Gəlmə cadugərə belə cavab verir:

–Mən öz oğlumu axtarıram. O, günlərin bir günü yoxa çıxdı. Nə qədər axtardıq, onu tapa bilmədik. Bu yaxınlarda isə eşitdim ki, sizin kənddə bir yeni adam peyda olubdur. Mən onu görmək istəyirəm. Bəlkə... Cadugər çönüb otağın dibində, Gəlmənin gözündən qıraq bir küncdə bardaş qurub əyləşmiş Ərmənə baxır, Ərmən başını yerə dikir. Bir müddət heçbiri dinmir.

–Sən məndən nə etməyimi istəyirsən?

–Nəhayət, Cadugər dərd əlindən özünə yer tapmayan, üzündən-gözündən, üstündən-başından acı bir yorğunluq tökülən Gəlmədən soruşur. Gəlmə ah çəkib belə cavab verir:

–Sənin möcüzələrinin tərfi dağları aşıb biz tərəflərə çoxdan yetişibdir. Mənə kömək etsən sən edəcəksən. Oğlumun yerini lütf eylə, mənə söylə. Bunlar üzübüz dayanıb söhbət etdiklərindən yana Gəlmə Ərmənin üzünü hələ görmür. Söhbətin bu yerində Ərmən otağın dibindən, oturduğu yerdən qalxıb irəli, üzü işığa çıxır və Gəlmə bu zaman Ərməni görür. Görməyilə də yerində qurquru quruyub qalır, dili ağzındaca topuq çalır. Nəhayət, birtəhər edib özünə gəlir və iztirablı səslə Ərmənəbelə deyir:

–Oğul, bəs sən nə üçün belə etdin? Yoxsa məndən bir yamanlıqımı gördün? Niyə ilim-ilim itdin, hara yox oldun, gecəmin-gündüzümün yiyəsi? Ətrafdakılar hamı maraqla göstərib bunların ətrafına yığılır. Hətta Cadugər özü belə Gəlmənin bu cür söhbətinə mat-məttəl qalır. Ərmən əvvəl-əvvəl çaşqın kimi görünür, amma tez özünü ələ ala bilir. Ərmən Gəlməyə belə deyir:

–Sən kimsən və məndən nə istəyirsən?.. Zərdüşt kişinin söhbətinə maraqla qulaq asır. Bu yerə çatanda artıq ona məsələnin canı tamamilən aydın olur. Dodağının ucu ilə gülümsünüb kişinin dediklərini artıq özü davam edir:

–Gəlmə onu öz doğma oğlu bilir. Əslində, sizin Ərmən dediyiniz şəxs o gəlmə kişinin oğlunun qiyafəsində imiş. Bədbəxt adam Ərməni görcək oğlunu tapdığını zənn edir.

–Sən bunları haradan bilirsən?

–Zərdüştün həmsöhbətinin təəccübünə gözləri böyüyür. Zərdüşt ona məhəl qoymadan davam edir:

–Sonra Ərmən Gəlməyə belə deyir:

–Mən sənin oğlun deyiləm.

–Bəs sən kimsən, a bala?

–Gəlmə sidq-ürəklə təəccüb edir.

–Mən öz doğma oğlumu tanımaq olurmuyam? Bu nə cür danışqdır sən danışsən? Bunları deyə-deyə Gəlmə üzündə acizənə yalvarış ətrafındakı adamlara baxıb yaşlı gözlərilə onlardan imdad istəyir. Amma ətrafda heç kim

cəsərət edib bir kəlmə danışa bilmir. Hətta Cadugər belə çaşqınlıq içərisində susub qalır.

–Mənim kim olduğum sənə, bax, bundan bəllidir.

–Ərmən ağ köynəyinin sağ qolunu çırmayıb və bu zaman dirsəyindən yuxarıda qoluna basılmış işarəti Gəlməyə göstərir. Bu tanış işarəti görəndə kimi Cadugər bu dəfə üzüqoyulu olub Ərmənin qarşısında yerə sərilir və tərپənməz qalır. Yenə bir müddətdən sonra Ərmən Cadugərin beyninə «Qalx ayağa!» əmrini göndərir, bundan sonra Cadugər yavaş-yavaş, əlini yerə dayaq verib qalxır ayağa, amma yenə birmüddət maddım-maddım baxaraq Ərməndən gözünü çəkə bilmir.

–Bəs sən bunları haradan bilmisən? Sən ki orada yox idin?!

–Zərdüştün həmsöhbəti yenə də ondan böyük bir maraq içində soruşur.

– Sənə mən bu barədə heç bir şey deməyəcəyəm.– Zərdüşt yavaş səsle, amma qətiyyətlə cavab verir. –Davam edirəm, yoxsa... Ərmən görür ki, ətrafdakı adamlar Cadugərin onun qarşısında bu cür diz çökdüyünü görəndən sonra ona qorxu içində baxmağa başladılar. Bu zaman Ərmən başa düşür ki, bu kənddə o artıq qala bilməyəcək... Zərdüşt nəfəsini dərir. Düşüncələri yenə onu uzaqlara aparır. Son dəfə Ərməni gördüyü günü xatırlayır. Payız idi. Zərdüşt yorulmuş bir halətdə böyük bir qarağacın altında əyləşib çiyinini ağacın gövdəsinə söykəmişdi. Bu qarağac yaşıllığı isti yaydan qalmış canlı budaqlarını çətir edib Zərdüştün üstünə tutaraq onu leysan kimi yağın yağışdan qorumaq istəyirdi. Gözlərini yumub ləzzətlə dincini alan Zərdüşt birdən gözünü açıb yanında peyda olmuş ağsaçlı, bığı-saqqalı ağappaq, amma xeyli cavan çöhrəli bir adam görür. Bir xeylaq Zərdüşt diqqətlə bu adama, bu adam da Zərdüştə baxa-baxa qalırlar.

–Sən ömrün boyu mənə axtara-axtara qalmısan, bilirsən?!

–Nəhayət, cavan çöhrəli, ağ saqqallı bu adam Zərdüştəndən gözünü çəkib Qarağacın yarpaqlarından ağır-ağır süzülən qara və ikicanlı yağış damlalarına ötəri nəzər yetirib dillənir. Zərdüşt bir daha bu adamı diqqətlə süzür. Onun səsindəki qəribə bir ahəng Zərdüştü xeyli həyəcana gətirir. Boğazına nədənsə qəhər dolur. Hətta az qalır gözündən yaş dagəlsin. Bu zaman leysan kimi yağın yağış birdən kəsir. Yağış kəsən kimi Zərdüşt yanında oturan cavan çöhrəli bu adamın kim olduğunu anlayır. O adam Zərdüştə bir daha bunları deyir:

–Həmişə mənə axtarmısan, amma onu tapmısan. Sən adamlarda mənə qarşı kin, nifrət yaratmısan. Mən ... Sənə bu barədə danışmaq belə istəmirəm... Mən, əslində, səni cəzaya düçar etməliyəm, amma niyə bunu etməirəm, özüm də bilmirəm. Hanı, hardadır sənənin havadarın, xeyirxahın? Bax, mən burdayam. Mən səni, nəhayət ki, bu Qarağacın altına salıb təkliyinin canını ovcumun içində sıxdım. Bəs o haradadır və o niyə səni təkliyinin içinə buraxdı? Mən axı səni çoxdan, lap çoxdan ovlayıram, bunu o da bilir. Hanı o, Zərdüşt, sən mənə deyə bilərmisən, hanı o?.. Sən kionu bu qədərinə sevirsen... Amma hanı o?.. Zərdüşt bir cavab tapa bilmir ki, Ərmənə verə. Özündən ixtiyarsız gözləri yaşla dolur və Zərdüşt başlayır ağlamağa. Səssiz-səmirsiz bir xeyli gözlərindən yaş axır üzünə, üzündən də saqqalına töküldükcə tökülür. Əlinin dalı ilə gözlərini bərk-bərk siləndən sonra bir də baxır görür ki, Ərmən artıq yanında yoxdur. Qarağacın altında Zərdüşt beləcənə bir xeyli vaxt tək-tənha oturub dərin fikirlər aləmindən ayrılı bilmir...

–O bir daha gəlməyəcək... –Zərdüşt üzünü çöndərüb son dərəcə böyük maraqla

ona qulaq kəsilən kəndliyə birdən xüsusi bir diqqət ilə baxır. –Səndən bir şey soruşmaq istəyirəm.

Sonra da kəndlidən cavab gözləmədən sualını verir:

– Oğlunu itirmiş o kişi oğlunu tapdımı?

– Bəli. Ərmən yoxa çıxan kimi əziz oğlum o dəqiqə yanımdaca peyda oldu. –

Deməli, o kişi sən idin... – Zərdüşt bu dəfə sual vermir, elə bil xəyal içində öz dediyini təsdiq eləyir.

– Mən idim... – Kəndli cavab verir.

Daha bunlardan heç biri o birisinin sükutunu pozmur. Arabir uzaq, boz və quru dağlar tərəfdən heysiz, zor-güc bura gəlib çatan qartal qıyına, hərdən də onlara qarışan cırcırama səslərinə qulaq verə-verə hər ikisi bir xeyli zaman kirmişcə yol kənarında üz- bəüz, diz-dizə oturmaqlarına davam edirlər.

Köhnə məhəllə

«Bilgə əhvalatları» silsiləsindən

Günlərin bir günü bizim bağda Rüstəm kişi bərk içkili idi. Dili-ağzı söz tutmurdu. Nə ayaq üstə dura bilirdi, nə də oturduğu yerdə oturub qala bilirdi. Hamımız axşamçağı oturub yemək zamanı bir qədər araq içdik. Rüstəm kişi ciyəri yanırımı kimi, qədər qədər dalıycan dalbadal içdi. Çox keçmədi, az keçdi, içki onu tutdu. İçkili olduğu zaman adətən xeyli sakit olardı, indi isə dil boğaza qoymurdu. Onu sakitləşdirmək istəyən hər kəsə güclə də olsa gülümsəyib belə deyirdi:

— Sən elə bilmə, mən içkili deyiləm. Qətiyyən! Məni içki tutmur, bunu bütün Bilgə bilir...

— Bilirik, əlbəttə, biz də bilirik...— Hərəməz bir tərəfdən, onu qucaqlayıb heç cür divana oturma bilmirdik.

— Yooox!.. Oturmaq istəmirəm mən. Mən şəhərə, köhnə məhləməzə getmək istəyirəm!!

— Hara, hara?? – Biz təəccüb içində qaldıq.

— Köhnə məhləməzə. Məni Petra Montinə aparın daaa, nolar? – Bütün uşaqlığını, gəncliyini həmən Petra Montində, Təzə Pirin altındakı məhlədə keçirmiş Rüstəm kişi gözləri axa-axa bizə az qala yalvarırdı. Artıq gecə düşmüşdü. Bir-birimizin üzünə çiyin çəkib təəccüblə baxmaqdan başqa nə edə bilərdik?! Nəhayət, biz onu divana otuzdura bildik.

— Ay Rüstəm, gecənin bu vaxtı? Nə itirmisən sən o köhnə məhlədə? — Əbülfəz məqama qəti dəxli olmayan məntiqi tərəfdən məsələyə yanaşmağa çalışdı, keçib Rüstəm kişinin sağ tərəfində oturdu.

— Həri, Əbülfəz, həri. Gecənin bu vaxtı!

— Otur, sən hələ bir otur, bu çayı iç...— Muxtar əli əsə-əsə Rüstəm kişiye tünd bir çay gətirdi.

— Muxtar, bunlar bilməsə də sən ki, bilirsən. Sən axı bilirsən, Muxtar, məni içki tutmur...— Rüstəm kişi Muxtara qınaqla baxıb başını buladı, kövrəlib ağılsınandan sonra həzin-həzin sözünü tamamlamağa çalışdı.— Sən axı bilirsən, ay Muxtar, sən axı bilirsən...

Uşaqlıqdan ta ki külfət sahibi olana qədər Muxtar Rüstəm kişini nəhəng bir maqnit kimi özünə çəkən həmən köhnə məhlədə onların qarıbir qonşuları olmuşdu. Uşaqlıqları, demək olar ki, bir keçmişdi. İndi Rüstəm kişinin bu halına biz məzələnib zarafata salsaq da, Muxtar bizdən fərqli ürəkdən dilxor olmuşdu. Rüstəm kişinin durmadan dediyi «sən axı bilirsən...» sözlərinin əsl mənasını anlayan deyəsən, elə təkcə Muxtar idi, çünki bu sözlərin artıq içki ilə heç bir əlaqəsinin olmadığını hamımız, kimi tez, kimi Əbülfəz kimi gec, biz də anladıq.

— Bu çayı iç, Rüstəm... – Muxtar özü də artıq hansısa kədərli xatirələrin içindən güclə boylanırdı.

— Elə çıxır ki, Muxtar, mən bu dünyada ən avam adam olmuşam...

— Heç elə çıxmır, nöyçün elə çıxmalıdır?! – Muxtar onunla bir uşaqla danışan kimi danışırdı. Hardansa bir adyal da çıxarıb çiyinlərinə atdı. – Bu adyalı sal çiynivə...

— Muxtar, Muxtar... Mən məhləyə getmək istəyirəm. Mən avam deyiləm, Muxtar.

— Bir az dincəl, gedərik. Çayı iç amma.

Muxtarın son sözlərini Etibar birbaşa başa düşdü. Həmən gün bağda bir maşın vardı, o da Etibarın maşını idi. Gediləcəkdisə, onunla gediləcəkdə.

— Gecənin bu vaxtı şəhərə getmək olar? Bir də ki, mən özüm də axı içkiliyəm. Mən gərək yatım, başım ayılsın...

Rüstəm dili dolaşa-dolaşa Etibarın bu son sözlərindən tutmadımı, tutdu, yenə də ağılsındı:

— Etibar, ay Etibar, nolar, məni köhnə məhləmizə çatdır. Üç dəqiqə, çox yox, üçcə dəqiqəlik işim var...

Etibar dilxor oldu:

— Mən bu halda şəhərə gedə bilərəm, Rüstəm? – Çox «məntiqli» bir sual verdi.

— Yaxşı, sonra, sonra... — Muxtar gizlicə Etibara göz vurdu ki, bu söhbətin yeri deyil.

— Bu yatmalıdır. Çalış, yat, ay Rüstəm... — Əbülfəz elmi kəşf edən adamlar kimi ciddi idi.

Məlik Validlə otağın ortasındakı stolun ətrafında oturub nərdə başları möhkəm qarışmışdı. Qulağının ucu ilə Əbülfəzin son sözlərini eşidib istehza ilə:

— Ay Rüstəm, nə istəyirlər, qardaş, bunlar səndən?! Sən bəyəm içkilisən? Mən bir şey hiss eləmirəm, — başını nərtdaxtadan ayırmayan Məlik nərdə davam edə-edə biz tərəflə də söhbət eləməyə başladı.

— Ay Məlik, sən ki, bilirsən məni içki tutmur.

— Bunu kim bilmir?! Bilgədə hamı bunu bilir ki... — Məlik zərləri əlinin içində əməlli-başlı cütləyib «atdı». Validi hirsələndirirdi. Bilirdi ki, Valid bu atışı saymayacaq, onu təzədən atmağa məcbur edəcək, bu dəfə heç nərtdaxtaya tərəf baxmadı, çönüb Rüstəmlə «söhbətinə» davam etdi:

— Hara getmək istəyirsən sən?

— Sən niyə zər atırsan?! — Valid əsəbiləşib bununla Məliki şadlandırmağı özünə rəva bilmədi, daxilən bir qəzəb içində olsa da, üzdə sakit-sakit dedi. — Elə götür bu zərləri, əlinnən necə istəyirsən qoy da.

— Rüstəm, demədin axı sən, ürəyin hara getmək istəyir? — Məlik etinasız bir halda Validin dediklərinə fikir vermədi. Onun öz adam hirsələndirmək üsulları var idi.

Yatanın yadına bilə-bilə daş salırdı. Muxtar əməlli-başlı Məlikə hirsələndi:

— Görürsən alçağı?! Yatanın yadına daş salır.

— Məlik... — Rüstəm yalvarış dolu səsiylə indi də Məliki yumşaltmağa çalışdı.

— Buyur, Rüstəm. Niyə siz bunu belə bərk-bərk tutmusunuz, qaçacaq bəyəm bu?! Qoyun bir görək nə istəyir də?! — Məlik yalançı bir canyananlıqla bizə təpindi. — Buyur, Rustam bek.

— Sən nərtdini oyna. Buraynan işin yoxdu. Qoy bir hövr dincəlsin. — Muxtar çay stəkanını Rüstəmin heysiz barmaqlarının arasına heç cür yerləşdirə bilmirdi.

— Məlik, ay Məlik. Məni apar da öz maşınla köhnə məhləyə. Mən köhnə məhləyə getmək istəyirəm, axı, Məlik. Nolar?! — Rüstəmin gözləri süzülür, süzülür, baxışları axırdı.

— Getmək istəyirsən, aparıq. — Məlik bu sözləri elə inamla dedi ki, mən elə bildim, bu saat hamımız minirik Məlikin maşınına, bir yerdə gedirik köhnə məhləyə. Amma, onu tanımaq lazımdı, Məlik maşınısız idi, onunçün belə ürəkli danışırdı. Hərgah maşını burda olsaydı belə, içkili halında bu adam rulun arxasına ömründə keçməzdi.

— Məlik!.. Bəsdı! — Muxtar səsini qaldırdı.

— Rüstəm, qoy mən bu tası da udum qurtarım... həll edəcəyəm. Edəcəyəm dedim, deməli, edəcəyəm.

Mən yoruldu bu adamı udmaqdan, bu uduzmaqdan yorulmadı. – Məlik başını onun zəvzəməsinin bitməsinə səbrlə gözləyən Validə tərəf döndərdi, — düz oyna, hardaydı sən bu daşım?..

Nərdin şaqqıltısı yenidən qulaq deşdi.

— Məlik... ay Məlik...

— Bir az gözünü yum, yat. – Muxtar az qala Rüstəmə yalvardı.

— Yatmaq istəmirəm, Muxtar. Mən məhləyə getmək istəyirəm. Mən o adamdan bir kəlmə söz soruşacağam, Muxtar. O adamdan... mən yatmaq istəmirəm... — Rüstəm kişi sözləri bir-birinə qatıb qarışdıraraq-qarışdıraraq dodaqaltı yenə nələrsə dedi. Biz bir şey anlamadıq.

Əbülfəz Etibara baxdı, Etibar mənə, mən də təzədən Əbülfəzə. Əlbəttə ki, Muxtarın bildiyi elə şey vardı ki, biz bilmirdik. «O adam» kim idi və Rüstəm kişi ondan nə soruşacaqdı?! Nərdtaxta oynayanların fikri nərdə idi, onlar bir şey duymadılar.

— Nə soruşacaqsan ondan, ay Rüstəm? – Hiyləgər Əbülfəzin səsi həlimdən həlim çıxdı.

— Nə alçaq-alçaq danışırısan sən?! Nəyinizə lazım nə soruşacaq?!

İki daşın arasında Əbülfəzin bəcliyi iş düşmüşdü, Rüstəmdən söz çəkmək istəyirdi. Adətən sakit və həlimtəbiətli Muxtar lap hövsələdən çıxdı. Boyca və cüssəcə özündən iki dəfə böyük olan Əbülfəzin az qala nəfəsini kəsəcəkdi. Bu məqamda Muxtar öz balaca boyu ilə özündən üç dəfə böyük olan Etibarın da üstünə gedər, bir an belə düşünməzdi. Heç kim Muxtara söz qaytarmadı.

— İşiniz yoxdu bununla, qoyun bir özünə gəlsin. – Muxtarın bu dəfə səsində anlaşılmaz kədərli çatlar duyuldu. – Heç nə soruşmayacaq, siz arxayın olun. Bu, bir az yatsa, yaxşı olar.

— Muxtar, sən məni düzgün başa düş, qardaşım. Bu vaxtı şəhərə məşin sürmək... olmaz. – Etibar, nədənsə, başladı Muxtara izahat verib bəraət qazanmağa.

— Başa düşürəm, heç ehtiyac da yoxdu məşin sürməyə. Siz danışmayın, sakit olun, bir azdan yadımdan çıxacaq.

— Muxtar! Məni deyirsən? Mənim yadımdan çıxacaq?! Mənim hər şey yadımdadı, Muxtar. Heç nə, heç zad... mənim yadımdan... əsla!.. Mən məhləyə getmək istə... — Sözüünün axırını yenə başa düşmək olmadı. Rüstəmin başı yana əyildi, əlindəki çay stəkanı yerə düşüb sındı, ləzzət elədi, çay Əbülfəzin üstünə töküldü. Hamı səksəndi və gülüşdü.

Valid başını nərdədən ayırmadan bir əlini yuxarı qaldırıb muradına çatmaq istəyən, amma çatmayanlar kimi peşimanşılıq çirtığı çaldı. Zər verməmişdi.

— Uşaqlar... nolar, biriniz məni... məhləyə çatdırın daa, nolar, uşaqlar... – Rüstəm kişi onun-bunun üzünə üzüntülü bir yalvarışla baxa-baxa artıq tutuquşu kimi ancaq bu sözləri deyirdi.

— Qorxmayın, qorxmayın, xeyirliyədi! – Nərd oynaya-oynaya biz tərəfi də nəzarətdə saxlamağa çalışan Məlikin səsi guruldadı. — Əbilinin köynəyi, gör, nə vaxtdı atılıydı. Ay qardaşım, nə qədər yuyub geyərlər məktəbdən bu günə qədər bu kitayski bamazını, köynək süzülüb qalmışdı, indi atar onu, təzəsini alar qardaşım. Hələ bir dənəsini də mənimçün alar. – Kefinin kök olması səsindən, danışığından bilinirdi. Nərdə vəziyyəti, deməli, yaxşı idi. Əbülfəzdən çox, öz intonasiyası ilə Validə «əzab» verirdi.

— Həri, bu saat, sənincün əla bir köynək alacaq qərdeşin. Razmerin yadımdan çıxıb amma. – Əbülfəz bir əski ilə üstünün çayını təmizləyə-təmizləyə Məlikə cavab verdi. Xasiyyəti belə idi. Hər atmacaya hökmən cavab verməliydi.

Muxtar əyilib sınımış stəkan qırıntılarını yerdən bir-bir götürməyə başladı. Mən mətbəxdən süpürgə gətirib ona kömək etmək istədim.

— Ver, ver bura, sən indi bu qırıntıları hər yerə yayarsan... — Muxtar süpürgəni mənim əlimdən dartıb aldı. Hirsini süpürgəyə salıb stəkanın qırıldığı yeri az qala qaşıya-qaşıya süpürdü, qırıntıları xəkəndəzə yığdı, aparıb zibil yeşiyinə tökdü.

Otağın havasında hər şey əriməkdə idi. Artıq biz özümüz də ayaq üstə güclə dururduq. İçkili idik, həm də gecədən xeyli keçmişdi. Divanda yarızanmış vəziyyətdə qalan Rüstəm kişi bizi əldən salıb özü əməlli-başlı xəyallar aləminə dalmışdı. Ləzzətdən yarıyumulu gözlərilə ancaq özünün gördüyü bir vəqəəni seyr edirdi. Səsi gəlməsə də, hərdən yanıqlı-yanıqlı inildəyirdi. Ona baxanda adamın ürəyi ağrıyırdı.

Muxtar daha dözmədi, səndələyə-səndələyə gəlib Rüstəm kişinin düz başı üstündə durdu. Ona tərəf baxmasa da, Rüstəm kişi, elə bil, bunu hiss elədi:

— Muxtar, ay Muxtar... — deyə zarıdı.

Muxtar nə mənə, nə sənə, birdən-birə qolunu Rüstəm kişinin boynuna keçirdi:

— Qalx, qalxginən, gedirik.

Ən çox qorxan Etibar oldu. Çünki Muxtarın sözlərini həqiqət kimi qəbul elədi. Nəsə demək istəyirdi ki, Muxtar başı ilə ona işarə elədi: «Qorxma!»

Rüstəm kişi, üzündə yaralı bir təbəssüm, əli ilə Muxtarın çiyinini qamarlayıb, heç kim gözləmədi, dik ayağa qalxdı, qalib kimi bir-bir bizi süzdü.

— Gəl, Rüstəm, gəl... Çiyinimdən bərk yapış...

Muxtar başladı yavaş-yavaş, ehtiyatla Rüstəm kişini otağın ortasındakı uzunsov stolun ətrafında gəzdirməyə. Nərdəynəyənər da əllərini nərddən çəkib oynamaqlarını saxladılar. Biz hamımız lal-dinməz olub stolun başına fırlanan bu iki nəfərdən — bütün ağırlığını cılız bədənli, gözləri yaşla dolu, dişini dişinə sıxmış Muxtarın çiyinlərinə salmış, bir-birinə dolaşan, ora-bura ilişən ayaqlarını arxasınca güclə sürüyən Rüstəm kişidən və onun ağırlığı altında ikiqat olub heç kimin üzünə baxmayan Muxtardan gözlərimizi çəkə bilmirdik. Muxtar hərdən dişlərinin arasından zorla bu sözləri çıxarıb, elə bil, uşaq başı aldadırdı:

— Məhləyə gedirik, ay Rüstəm, az qalib, çatırıq... Çatdıq, bax, bu da məhlə...

Görürsən, bu da köhnə məhləmiş... Bax, bax ora, görürsən, işıqları yanmır. Yəqin evdə yoxdular. Başqa bir vaxt gəllik. Qayıdaq bağa, uşaqlar gözləyir, nigaran qalarlar, gecdi, qayıdaq.

Bir dövrə, iki dövrə, üç dövrə... Rüstəm kişi stolun ətrafına fırlana-fırlana gözlərini dörd açıb bizə baxır, gülümsər, mülayim bir baxışla başını ehmalca tərpedib salam verir, bizim balaca otağımızı birinci dəfə görmüş kimi diqqətlə nəzərdən keçirirdi. Nəhayət, Muxtar Rüstəm kişini yenidən həmənin divanının yanına gətirib əvvəl-əvvəl üsulluca öz yerinə otuzdurdu, sonra da onu divana uzandırdı. Rüstəm kişinin səsində artıq inilti yox idi:

— Muxtar, ay Muxtar, — Rüstəm kişinin səsi sirli bir şəkildə astadan gəldi. — Mən gördüm, ikinci mərtəbənin işıqları yanmırdı. Sən də gördün, Muxtar?

— Mən də gördüm. Yat, yat, Rüstəm.

— Mən də deyiləm a, Muxtar.

— Kim deyir ki, sən dəmsən?! Bütün Bilgə bilir ki, səni içki tutmur. —Üzü az qala maskaya dönmüş Muxtar hətta bu sözləri deyərəkən dodaqucu təbəssümünü gizlədə bilmədi.

— Həri... bunu bütün Bilgə bilir. Bunu düz dedin. Amma məhlə dəyişib, Muxtar. Məhlə çox dəyişib. Ay gidi dünya... — Bunu deyib Rüstəm kişi dərinədən bir ah çəkdi, gözlərini yumdu və daha danışmadı. On saniyə keçmədi, onun yoğun xorultusu otağı başına götürdü.

— Mane olmayacaq. Qoy, yatsın. Durun, durun, çıxacaq həyəət. — Məlik birinci ayağa qalxdı, əllərini yana açıb ləzzətlə gərnəşdi.

— Hara qaçırısan? Oyunu qurtar, sonra! — Valid onu buraxmaq istəmirdi.

— Sən necə gönüqalın adamsan?! — Məlik «əsəbiləşdi», yalandan əsəbiləşməyi vardı. — Gözünün qabağında görmədin nələr oldu?! Görmürsən güclə yatızdırdılar bunu?! İndi biz durub tappatarap nərd oynayaq?! Guya ki, heç nə olmayıb?! Mən bacarmaram.

Aydın məsələ idi, zərin üzü dönmüşdü və Məlik oyunu uduzmaqdaydı, onunçün də əlinə fürsət düşmüşdü, cığallıq edib aradan çıxırdı.

Bir-birimizin dalınca həyəət çıxdıq. Səma artıq ağarır, ulduzlar orda-burda yavaş-yavaş əriyirdi. Payızın sonları olsa da hələ o dərəcədə soyuq deyildi. Tut ağacı axırıncı yaşıl yarpaqlarıyla sirli-sirli xışıldayırdı. Hamımız fikirli-fikirli siqaretə güc vermişdik. Nə o vaxt, nə də sonra bunu birimiz də boynumuza

almadıq, amma ulduzların yavaş-yavaş əriməyə başladığı o səhər hər birimizin xəyalı öz köhnə məhləsinə uçub getdi. O məhlədə həyatımızın ən əziz günləri bir-birinə qısılmış balaca, əyri-üyrü evlərin qapısı ağzında qurulmuş zivələrdən ağ paltarlar kimi asılıb qalmışdı. Baxdıqca baxırdıq.

Əbülfəz qaşqabaqlı idi. Məlikin gözləri yol çəkirdi. Validin qaşları çatılmış, üzünə heç birimizə tanış olmayan təbəssüm qonmuşdu. Etibar dodaqaltı nəsə pıçıldayır, Muxtar siqareti sümürdükcə sümürürdü. Dinib-danışmırdıq. Rüstəm kişinin köhnə məhlədə kiməsə vermək istədiyi suallar barədə, işığı gəlməyən ikinci mərtəbə barədə nə biz Muxtardan bir kəlmə söz soruşduq, nə də o bizə bir kəlmə söz dedi.

İçəridə rahat-rahat yatmağında olan Rüstəm kişinin isə yoğun xorultusunun səsi zəifləmək bilirdimi, bilmirdi.

Tumsuz nar

«Bilgə əhvalatları» silsiləsindən

Yay olsun, qış olsun, bizim, yəni, bir neçə uşaqlıq dostunun əsas görüş yerimiz Bilgədə Rüstəmgilin evində olardı. Rüstəmin atası Zülfüqar dayı bu kəndin sinəsi xatirə dolu, beyni yaşadığı illərin təcrübəsiylə yüklü, sayılan-seçilən ağsaqqallarından idi. Gənc yaşlarından «keşməkeşli» həyat yolu onu əvvəlcə türməyə, ordan alman müharibəsinə, özü də birbaşa ştrafbata, müharibədən sonra evə və yenə də qısa bir müddətdən sonra təkrar türməyə atmışdı. Biz Rüstəmin kiçik qardaşı rəhmətlik Aslanla məktəbin birinci sinfində oxuyanda ataları türmədə idi. Üç qardaş və bir bacını anaları dişini-dişinə sıxıb yarıac, yarıtox böyüdüdü. Bu minvalla günlər keçdi və biz doqquzuncu sinifdə oxuyanda Zülfüqar dayı axırıncı dəfə türmədən qayıdıb gəldi. Daha şəhərdə yaşamaq istəmədi, əsl ki, Bilgədən idi, onu tutmuş «bədliyin» ayağını sındırmaq fikriylə arvad-uşağını başına yığıb Təzə pirin altında Petra Montindəki evində Bilgəhə, köhnə ata-baba evlərinə köçdü. Aslan o zaman evdən qaçmaq, köhnə məhlədə bir qohumlarıgildə qalmaq istəyirdi, anası bizə, bizsə ona yalvardıq, kəndə tez tez gələcəyik deyə ona “kişi” kimi söz verdik, o da daşı ətəyindən tökdü. Zülfüqar dayı ailəsi ilə yöndəmsiz, darısqal ata-baba evində yaşaya-yaşaya elə onun yanındaca yeni, ikimərtəbəli ev tikdi.

Beləcə biz dostların ümumi bağ evimiz göydən, necə deyərlər zəmbillə düşdü.

O zamanlar Bakı kəndlərində həyətdə parnik salıb gül əkmək təzə-təzə dəbə düşürdü. Qərənfil Sovetlərin böyük-böyük şəhərlərinin bazarlarında bir göz qırpımında satılıb qurtarardı. Qərənfilçiləri daim malla təmin etmək üçün xüsusi gül aparıb – gətirən dəstələr var idi. Bu adamlar həyətləri bir-bir gəzib qərənfilləri həyət sahibindən hələ butaykən alardı, əvvəlcədən pullarını verib rahatlıqla yaxın, uzaq qürbət şəhərlərin bazarlarında gül satanlardan sifariş gözlərdilər. Zülfüqar dayı etibarlı mal yiyəsiydi. Müştərisi əsik-kik olmazdı. Əlinə yaxşı pul gəlməyə başladı.

Arıq, ucaboylu, ovurdları batıq, hərəkətləri tənbel, gözləri isə civə kimi daim hərəkətdə olan Zülfüqar dayı bir balaca Qarabağın pambıq bəylərini xatırladırdı. Qərənfil işi çox əziyyətli iş idi. Parnikdə gülə baxmaq, böyütmək, qurdunu təmizləmək, gübrəsini vaxtılı-vaxtında vermək, bir söz, nazını çəkmək asan iş deyildi. Həyətdə həmişə fəhləsi olardı. Fəhlələrlə bir yerdə böyük oğlu Rüstəm də qan-tər içində əlləşərdi. Zülfüqar dayı isə ikimərtəbəli, təzə tikdirdiyi evinin hələ rəng çəkilməmiş balkonunda oturub ancaq rəhbərlik edərdi, sağa-sola göstərişlər verərdi. Bir də pul işinə özü baxardı. Pis dolanmırdılar. «Bədliyin» ayağını sındırılmışdı. Evi tikdirib qurtarmış, Aslan üçün maşın da almışdı... Əslində, maşını, şişirtmək olmasın, bizim üçün – Aslanın dostları üçün almış da sayıla bilərdi. Aslan maşını, bizsə maşının kefini sürürdük.

Hər dəfə Bilgəhə, onların evinə gələndə adətən qaşqabaqlı Zülfüqar dayı bizi dodaqlarının ucuna qonmuş zərif (və zəif) təbəssümlə qarşıladı – bu, heç mənim yadımdan çıxmaz. Həqiqətən də, ürəyində çox sevindiyni («oğlunun dostları qonaq gəlib») hamımız hiss edirdik. ... Ürəyində həm də onunçün sevinirdi ki, bizim gəlməyimizlə müharibə xatirələrini danışmaq üçün əlinə fürsət düşürdü, beynində isə bu zaman o, mənəcə, belə fikirləşirdi: «Nə əhvalat danışsam, bunlar udacaqlar, əsl mənim malımdılar».

Biz – onun «malları» Bilgəhdəki bu evin qapısından öz evimizə girən kimi ərklə girirdik. Yeməkdən yeyib, çaydan içə-içə onun bizə «sırıdığı» əfsanələri həqiqət adı altında, guya ki, mal kimi yeyirdik. Sonra da analiz edib gülməkdən az qala ölürdük.

– Aton bizi lap hərif sayır, xəbərin var?! – Bir dəfə Əbülfət gülməkdən uğuna-uğuna Aslana dedi.

Biz tez ətrafa boylandıq. Bu adam danışığını haçan bilməmişdi ki... Yaxşı ki, kişi eyvanda yox idi.

Ağıldankəm Zakir onun dediyinə belə bir düzəliş verdi:

– Əsas məsələ qarnımıza yediyimizdir, beynimizə yediyimiz deyil.

Bu isə artıq «dəlidən doğru xəbər» idi.

Belə gəliş-gedişlərin birində mənim ağılıma hətta belə bir fikir gəlmişdi ki, biz axı, deyəsən, Bilgədəki bu evə Aslandan, Rüstəmdən daha çox Zülfüqar dayını görməyə, onun ağlasığmaz tarixçələrinə qulaq asmağa gəlirik.

Söhbətdən sonrakı əsas işimiz nəydi – nərd oynamaq! Zülfüqar dayının azarı Mətləbi nərddə udmaq idi, di gəl, bunu bacara bilmirdi. Mətləb hər dəfə Bilgədən qucaq dolu qərənfillə qayırdadı. Tası beş qərənildən oynayırdılar.

Bir gün iki-üç saat nərd oynayandan sonra çarpişmanın şirin yerində Zülfüqar kişi növbəti məğlubiyətindən sonra yenə qızıışmışdı. Mətləb isə heç nə olmamış kimi:

– Bədi, Zülfü dayı, yoruldu, başım ağrıdı. Mən bir stəkan çay içim, özümə gəlim, – deyə stolun arxasından durdu, qollarını gen açaraq gərnəşdi, geniş eyvanda qalib pəhləvanlar kimi ora-bura gəzişməyə başladı. Bu, bir növ, «aradan» çıxmaq demək idi. Kişini od götürdü:

– Gör necə əlimi kəsir?! Bir görürsüz?! – Zülfü dayı daxilən bərk hirsənsə də bizə baxıb hirsini boğa bildi, – Ay uşaq, buna çay gətirin, – deyib nərdin daşlarını, hətta Mətləbin daşlarını da, yenidən taxtaya düzə-düzə səsləndi:

– Gəl görüm, gəl, bura Bilgədi, burda udub qaçmaq yoxdu! Cütdəyib udursan, mən sənə bir söz demirəm, sonra da qaçırısan?!

Mətləb, əlbəttə ki, yalandan özünü naza qoyub kişini haldan çıxarmaq istəyir, həmişəki kimi özündən üyüb üyüdüdü. Bu isə Zülfüqar dayını daha çox əsəbiləşdirirdi.

– Ay Zülfü dayı, sən mənə bacara bilməzsən. Mən bu nərdin ustasıyam, sən axı arif adamsan, bunu bilirən. Yox bir, «zər verir.» Olmadı ki... Zər verər kimə? Zər verər oyunçuya!

– Gəl, gəl, indi görəcəyəm, sən necə ustasan, necə oyunçusan. Burdakıların hamısı görəcək.

– Kişinən işiniz yoxdu, durun, durun, çıxın bayıra. Yallah, gedin, gecədi... – Aslan bizə göz vuravura atasının tərəfini saxladı. Mətləbin udduğu qərənfillərə o da şarikidi, onunçün də bugünlük oyunun bitməsinə istəyirdi.

– Hara aparırsan bunları?! Otur yerində! – Zülfü dayı hirsini Aslana tökdü. – Bilirəm, şariksən onunla... Ancaq bilsin! Bu həyətdən udub getmək olmaz. Səhərəcən oynayacaq. Qayıt, qayıt!..

– Gecdi, qoy uşaqlar getsinlər. Bədi oynadın. Sabah yenə gələllər. – Rüstəm şirin-şirin danışaraq məsələni həmişə olduğu kimi sülh yoluyla həll etmək istədi.

Zülfüqar dayı təkcə Rüstəmin sözünün üstünə heç vaxt söz deməzdi, odur ki, indi də içində partlaya-partlaya nərddə hirsə bağladı, üzünü yana çevirərək dedi:

– Get, üstlərinə dur, bax ki, artıq gül dərməsinlər. Necə ki dedim: düz otuz dənə!!

Mətləb balkondan təşəxxüslə, əsl müharibə qalibləri kimi düşə-düşə yastı-yastı dedi:

– Olmadı ki, Zülfü dayı. Otuz beş dənə! Əlimi niyə kəsirsən?! Yeddi tas udmuşam. Hərəsi eləyir beş qvozdika, cəmi də eləyir otuz beş. Artıq gül mənə bir dənə də lazım deyil. Mən təmiz adamam...

Kişi artıq hirsini unutmuşdu, amma Mətləbin sözlərindən çox, bu sözlərin «günahsız» deyiliş tərzindən yenidən alovlandı:

– Otuz dənədən bir dənə də artıq olmaz!! Axırınıcı tası saymıram, oyun yarımçıq qaldı. Gələn səfər zəri stəkanda atacaqsan! Görüm necə cütləyəcəksən?!

– Neyçün axırınıcı saymırsan? Açıq-aydın mars idi dəəə. Gərək axıreycən mən zər atıb oynayaydım, sən də dayanıb baxaydın?! Mənə deməzdilər, bunun başı xarab olub, özü-özünən nərd oynayır?! –Mətləb kişini hələ də haldan çıxarmaq istəyirdi. Amma yox, alınmadı, Zülfüqar dayının hirsli duman kimi uçub getdi, dodağının ucuna yenə həmənkı zərif təbəssüm gəlib qondu.

– Ay Zülfü dayı, bu, ömür boyu cığaldı. Cütləyir, bu adam, özün ki, bilirsən, xeyri yoxdu, öyrəncəli barmağa nə tövbə, stəkanın içində də cütləyəcək. –Mən guya situasiyanı yumşaltmaq istəyirdim, amma öz ölüvay qvozdika payımın hayında olduğum üçün bunu deyib Mətləbə göz vurdum. O isə... neyləsə yaxşıdı?! Mənə tərəf dönüb elə baxdı ki, guya, onu təhqir etmişdim:

– Mən stəkanın içində zər cütləyirəm?! Nolar?! Bu o demək idi ki, sənə bu gün qvozdika düşmür. Aydın məsələdi, razılaşmanı pozmaq üçün bəhanə axtarırdı, tapdı. Eybi yox, mənim də öz kontr-arqumentim var. Vecimə də almadım.

Əsl mərəkə evə qayıdanda Mətləbin maşınında düşdü. Gülləri çoxbilmişliyindən bizdən uzaq yerdə, maşının baqacnikində gizlədib rahat-rahat maşını sürən Mətləb, təbii ki, nə Murada, nə Zakirə, nə mənə, nə də bir kəlmə ilə də olsun, bu mərəkədə iştirak etməyən Vahidə gül vermək istəmirdi. Bu hələ azmış, kefinin kök vaxtında bizi hələ bir ələ də salırdı:

– Sizin heç birinizə gül düşmür. Bəlkə üç dənə qərənfil Vahidə verdim. O da bəlkə. Əgər özünü yaxşı aparsa... – O, gözaltı Vahidə nəzər saldı.

– Mənə heç nə lazım deyil.

– Mətləbin yanında az qala ədavətlə oturmuş Vahidin sözləri çox kəskin səsləndi. O, qaşlarını çataraq gözlərini qabaq pəncərədən zülmət gecənin bilinməz bir nöqtəsinə dikib qalmışdı.

– Hayıf! Sən orda kişinin dörd qoşasını çahar-sə deyəndə mən sənın yalanını çıxarmadım. Gərək çıxardaydım. Eybi yox, sən görərsən gələn səfər. – Arxada mənə qısılmış Əbülfətin səsi bir az yuxulu gəldi. Əbülfət həmişə sonradan Mətləbə etdiyi yaxşılıqlar üçün peşman olurdu.

– Əlbəttə, lap düz deyir Əbülfət. O görəcək gələn səfər. Hökmən görəcək. Bu günün sabahı yoxdu, var!

–Vahid yenə zülmət qaranlıqdakı həmən məchul nöqtədən gözlərini ayırmadan kinayəylə, acı-acı dilləndi. Zakir nə mənə, nə sənə, qəfildən “ha-ha-ha” güldü.

Mətləb altdan-altdan zənlə Vahidə baxdı. O, nəyə eyham vururdu, Mətləb də, biz də yaxşı başa düşürdük. Zülfüqar kişinin digər əsas rəqibi həmişə Vahid olardı. Vahid də Mətləb kimi kişini asanlıqla udurdu, amma bunu şişirtmədən, məzələnmədən edirdi. Pambıqla baş kəsirdi. Vahidin aramızda ləqəbi vardı: «qəddar»! Əlbəttə ki, bu günün acı təcrübəsini Vahid heç zaman unutmayacaqdı və onun Rüstəm kişi ilə seanslarında Mətləb bir də heç vaxt gül üzü görməyəcəkdı.

Bir müddət qulağımıza ancaq maşın motorunun səsi gəldi.

– Yaxşı da, ay Əbülfət, sən düz adamsan axı, dörd qoşanı haçan gördün? Bəlkə gözüvə göüküb?! Çahar-cə.Yadında saxla: çahar-sə. Məndə səhv olmur. Məndə bir dənə səhv tapan adama mən premiya verərəm. Yaxşı, sənə də üç dənə gül. – Mətləb diqqətlə gözücu Vahidə baxıb açıq-aşkar ona acıq verir, arada bizimlə məzələnirdi.

– Apararsan o üç dənə gülü bazarda satarsan, qatıq alıb sürtərsən başıva. – Əbülfətin yuxusu qaçdı, səsi qəzəbli çıxdı. Əllərini ki, güldən üzmüşdü, onunçün belə cəsəretilə arxasındakı körpüləri yandırırırdı. Qanı əməlli-başlı qaralmışdı. Mən belə başa düşdüm ki, bunun sabah kiminləsə görüşü var, güllər onun üçün çox vacibdir. Zakir yenə xapdan «ha-ha-ha» elədi və xapdan da səsini kəsdi.

Mətləb bəyəm bunu bilmirdi, yaxşı bilirdi. Yerini rahatlayıb söhbətin istiqamətini dəyişdi:

– Bu birisi hələ bir gör nə deyir?! Mən guya zərləri stəkanın içində cütləyirəm. Sağ ol, vallah. – Eyham mənə idi. – Siz hamınız Zülfü dayıya «balet» edirdiz...

– Yaxşı, nə deyirəm ki, vermək istəmirsən, vermə.

– Mən də əlimi gül payından üzüb məsələyə başqa tərəfdən – açıq-aşkar şantac yoluyla yanaşmağa qərar verdim. – Mənim sənə borcum nə qədər idi?

Mətləb səksəndi:

– Onun bura nə dəxli var?

– Var dəxli, böyük dəxli var...

Yenə bir müddət maşın motorunun səsini eşitdik.

Mətləb fikrə getdi, maşını sürə-sürə yaranmış «problemin» xeyirli və zərərli tərəflərini beynində götür-qoy edib, nəhayət, nəticəsini çıxardı, başa düşdü ki, güllərin hamısını «mənimsəyə» bilməyəcək, hökmən bölüşməli, artist kimi birdən hirsindən «partlamadımı, partladı»:

– Sizin başınız xarab olub? Siz zarafat-zad başa düşürsünüz?.. Bu nə söhbətdi edirsiniz? Mən sizdən gül gizlədəcəyəm?! Zakir, sən də bunlara inanırsan?

Zakir çaşıb nə deyəcəyini götür-qoy edincə Muraddan da, nəhayət, səs çıxdı:

– Gizlətsən, yaxşı cayıl olmazsan ki... – Bayaقدan bəri susan Muradın bu sözlərindən sonra biz hamımız, hətta Vahid də, uğunub getdik. Maşın şəhərə çatdı.

...Bu sözün – «yaxşı cayıl olmazsan!» sözünün öz tarixçəsi vardı. Zülfüqar dayının yanında həmişə onun bir köhnə dostu olardı. Kişi onu iş dalıyca göndərərdi. Kəndin bütün xəbərləri bunda idi, kimi desəydin, barəsində hər şeyi bilirdi. Cın kimi adam idi. Adı Əzizağa idi. Bir dəfə balkonda oturub çay içdiyimiz yerdə ağılıma nə gəldisə, dərinədən, hərtərəfli düşünmədən Zülfü dayıya nə mənə, nə sənə belə dedim:

– Ay Zülfü dayı, biz ki bu yolu şəhərə gedib-gəlməkdən lap əldən düşdük. Bizə bu tərəflərdə bir bağ yeri tapsaydın, alıb qonşu olardıq... Zülfü dayı qoymadı, mən sözümü bitirim:

– Əzizağa! – səsləndi.

– Bəli, eşidirəm. – Əzizağa stulunu yaxına çəkdi.

– Gör, uşaq nə deyir. Buna bir bağ yeri tap. Yaxında bir şey var?

Əzizağa əlini atıb qaralmış və çirkli boynunun dalını qaşdı, sonra gözlərini həyətin hasarının üstündən haralardansa dolandıraraq dedi:

– Var, bu yaxında bir dənəsi var. Həmidəğanın qardaşının yeridi. Satır.

– Deginən Həmidəğaya, mənə simsar adamlardı, qiymət məsələsində yuxarıdan getməsinlər.

Əzizağa bizim, xüsusilə də, mənim bu işə marağımın ciddi olduğunu görüb bağı tərifi eləməyə başladı. Onun dediklərindən belə anlaşıldı ki, satılan bağ yeri, həqiqətən, yaxşı bir yerdir, iki göz istəyir, tamaşa eləsin. Düzü evi yoxdu, amma hasarı, quyusu, ağacları... Əladı, əla.

– Əzzağa, – mən müdaxilə etdim. – Bu yerin sahibini deyirsən ki, yaxşı tanıyırsan, elədi?

– Həri, həri, elədi. Zülfüqar da onu yaxşı tanıyır. Bizim adamdı.

– Qiymətini danış, bir-iki günə biz də gələk, bağa baxaq. Olar?!

– Olar, olar, neyçün olmasın?! Nə vaxtı istəyirsən, gəl.

Doğrudan da, maraqlı variant idi. Mən uşaqlarla baxışdım. Aslan başı ilə «xeyir-dua» verdi.

Mən bir az da ürəkləndim. Üzümü yenidən tutdum Əzizağaya, bu dəfə qətiyyətlə dedim:

– O adama deynən ki, bağın sənədlərini də hazırlasın.

– Həri, həri, deyərəm. Hər şey hazırıdı... Sən hansı sənədlərdən danışırısan? – Əzizağa ani sükutdan sonra sidq-ürəklə təəccüb etdi. – Əzizağa, bazardan alma, findıq almırıq ki biz. –Mətləb səbrlə ona izah etməyə çalışdı. – Həmidəğa bağ satır, bu da pul verir. Sənəd verilməli, ya yox?!

Əzizağa fikrə getdi. Bir müddət bundan səs çıxmıdı. Zülfüqar dayı da bizimlə bir də səbrlə onun nə cavab verəcəyini gözləməyə başladı.

– Noldu, bir çətinlik var? – Vahid barmaqlarını şaqqıldadaraq soruşdu.

– Yoox, nə çətinlik... Amma mən biləni onun sənədi-filanı yoxdu.

– Necə yəni, sənədi yoxdu? Bəs alqı-satqını necə edəcəyik? – Mən bu sənəd söhbətindən sonra həvəsdən düşməyə bəhanə axtarırdım.

– Sən xətirçəm ol. Ver pulunu, al bağıvu.

– Bəs birdən mən bu bağda ev tikmək istədim?..

– Tik! Kim sənə söz deyə bilər?! Tik evini, yaşa. Heç kim sənə bir söz deyə bilməz. Biz burda döyülük bəyəm?! – Əzizağa şəstlə Zülfüqar dayının üzünə baxdı. Zülfüqar dayı ağır-ağır başını tərpədirib onun dediklərini təsdiq elədi.

– Əzizağa! Həmidəğanı hamımız tanıyıyıq, deyirsən. Çox gözəl. Yaxşı, bəs birdən on ildən, iyirmi ildən, əlli ildən sonra, sən də, mən də bu dünyada olmayanda bunun uşaqları, nəvələri gəldilər mənimkilərin yanına ki, bəs biz sizi tanımırıq, bu bağ yeri bizim babamızındı, bu da sənədlərimiz, çıxın burdan. Onda necə olacaq?

Əzizağanın gözləri nifrətlə qıyıldı:

– Onda onlar yaxşı cayıl olmazlar ki...

Biz bir neçə an çaşıb qaldıq. Sonra sözləşmiş adamlar kimi hamımız birdən qarnımızı tutub gülməkdən uğunub getdik. Zülfüqar dayı həтта bizə baxıb o da bığaltı qımışdı. Ay səni, Əzizağa!.. Sən gəl, mənə bir əmək pul verib aldığığın bağı geri tələb elə, əvəzində nə az, nə çox, yaxşı cayıl olma. Ürəkdən tikən çıxmazmı, çıxar. Əzizağa bizə təəccüblə baxır, heç cür başa düşə bilmirdi ki, bizim hamılıqla bu cür ürəkdən gülüşüb qəhqəhə çəkməyimizə səbəb nədir?!

...Bu «yaxşı cayıl» söhbətindən uzun müddət sonra mən, nəhayət, öz köhnə arzuma çatdım, kəndin bağ yerində balaca bir sahə aldım. Zülfüqar dayı özü də bir gün maşına minib gəldi, bir xeylaq bağın oraburasına baxıb xeyir-duasını verdi. Gedərkən dodaqlarının ucunda haman o təbəssüm əlində gətirdiyi qəzetə bükülü bir ağac parçasını mənə uzatdı:

– Sən... çox gözləmə... – Kişi artıq düşmüşdü, tez-tez təngnəfəs olurdu, odur ki, aramla danışırdı. – Ağaclarıvı əkdir... Payızın axırı əsl vaxtıdır. Mən sənə... bir dənə nar çubuğu gətirmişəm. – Bundan, biləsən, heç kimdə yoxdu... «Ay Zülfü dayı... Necə yəni, heç kimdə yoxdu?!» – Sənə deyirəm, heç kimdə yoxdu, deməli, yoxdu! Bu nar tumsuz nardı. Bu sortun dənəsində tum olmur. – Zülfüqar dayı mənə beynimdən keçənləri əlüstü «oxudu».

Mən daha dözmədim:

– Ay Zülfü dayı, ay Zülfü dayı, day bu boyda da yox da... – Gülməyimi isə güclə saxladım. Hayıf, bizim uşaqlar burda deyillər.

Zülfüqar dayı daha danışmadı. Dodaqlarında haman zərif və zəif təbəssüm gözlərini qıyıb mənə bir mənalı baxış atdı, həyətdən çıxıb qapıda onu gözləyən maşına ağır-ağır minərkən:

– Sağ ol, özündən muğayat ol, – dedi.

Zülfüqar dayı həməən payızın axırlarında bu dünyadan köçüb getdi. Son nəfəsini verərkən, nə barədə isə marşal Cukovla mübahisə edirmiş. Bu kişinin məzəli, ağlasığmaz söhbətləri üçün biz bu gün də darıxırıq. Bilgə kəndinin Baron Münhauzeni o qədər fantastik əhvalatlar bizə danışmışdı ki... Türmə həyatından, «vor zakonlardan», ştrafbatdan, müharibə vaxtı qarovulda durarkən Cukova güllə atmağından...

Zülfüqar dayının mənimlə son söhbətini də onun növbəti (təəssüf ki, sonuncu) məzəsi kimi qəbul edib bu barədə dostlara nanə-turşusu ilə danışdım. Xeyli gülüşdük. Biz onu ancaq bu cür – gülə-gülə yad edə bilərdik.

Ən çox gülən Mətləb oldu:

– Ay səni, Zülfü dayı... Necə deyib? Tumsuz nar?.. Kişi fantazyordu da...

Vaxt tez keçir, vaxt keçdi. O nar ağacı böyüdü və ilk meyvələrini böyük bir səxavətlə gətirdi. Mən hər dəfə o ağaca baxanda qəlbimə qəribə və anlaşılmaz bir qüssə qonur. Nəyinsə qəribçiliyini çəkirəm. Siz inanmayacaqsınız, amma o ağacın narının dənəsində, Zülfüqar dayı deyən kimi, tum olmadı. Şirin nar dənəcikləri adamın ağızında rahat-lukum kimi əriyirdi. Biz hamımız mat-məəttəl qalmışdıq.

Uca qaya başında

«Bilgə əhvalatları» silsiləsindən

Günlərin bir günü biz ayrılmaz dostlar bağda oturub səssiz-səmirsiz, hərə öz fikrində, zoğal mürəbbəsi ilə çay içirdik.

Nə oldu, nə olmadı, niyəsinə, nə üçününü biz bilmədik, elə sakit-sakit oturduğu yerdəcə Rüstəm kişinin gözləri qıyıldı, xəyalı uzaqlara uçmuş şəkildə, ahəstə və bir az da sirlə səsə bizdən soruşdu:

— Möcüzə istəyirsiniz, sizə bir möcüzəli əhvalat danışım?!

Sonra da bizim cavabımızı gözləmədən Rüstəm kişi bu əhvalatı danışmağa başladı. Günlərin bir günü qonşu kəndlərin birində, kəndin adını nə o dedi, nə də biz soruşduq, dənizin qırağında bir uca qayanın başında bir arvad, çox yaşlı bir arvad, səsini başına atıb qışqırmış:

— Ay aman, ay aman, qoymayın, ay camaat, yetişin, imdad! Xilas edin!..

— Nə olub, ay arvad, səsini niyə atmısan başına? – Yaxınlıqda kimlərdisə iş görürmüş, kisələrə qum yığmışlar, aralarında bu arvadı tanıyanlar olub, işlərini saxlayaraq bir-birinə göz vura-vura buna üz tutub soruşublar.

— Zorlayırlar! Zorlayırlar!! Ay aman!!! Xilas edin! And verirəm sizi on iki imama, xilas edin məni! – Arvad ağappaq saçlarına, qırıq üzünə-gözünə əl atır, batıq səsini daha da ucaldır, haray-həşirindən qalır, qalmır.

Adamlar gülüşüb bunun dediyinə inanmırlar:

— Biz səni yaxşı tanıyırdıq, ay Səkinə arvad. Sənin ən azı səksən yaşın var. O hansı axmaqdı, sənə tamah salıb? Niyə qışqırırsan, sən onu söylə.

Qurbağa gölünə daş atırlar. Bir ara arvad tərəfdən səs-səda eşidilmir, Səkinə arvadın özü də qayanın arxa tərəfinə keçib gözə görükmür.

— Noldun sən, səsin niyə bəs kəsildi?! – İşlərinə davam edən adamlar yüngülcə gülüşərək soruşurlar. Amma qayalıqdan yenə də səs gəlir.

Nəhayət, bir belibükük qoca arvad bu uca qayanın arxasından ah-zarla çıxıb üst-başını cırpa-cırpa, qara həşyəli yaşıl tumanını gömgöy damarları çıxmış əliylə hamarlaya- hamarlaya, yanını basa-basa, asta addımlarla qum yığan bu adamlara tərəf gəlməyə başlayır. Onun bir əlində qırmızı yaylıq varmış. Bu dəfə o qışqırıb eləmir. Heç kimin üzünə baxmadan dəniz qırağının qumunu bellə kisələrə yığan adamların yanından sakitcə, başısağrı ötüb keçir. Amma gedə-gedə dodaqlı mırıldanıb öz-özünə belə deyirmiş:

— Qoymazlar ki... qoymazlar, adam olub-keçənləri yada salsın, mərdiməzarlar qoymazlar...

Adamlar yenə işlərinə ara verib dəsmalla boyunlarının tərini silir, dodaqaltı qımışıb mənalı-mənalı bir-birinin üzünə baxır və başlarını bulayırlar: » Ay səni, Səkinə arvad, oyunun olsun.«

— Səkinə arvadın olardı o zaman səksən-səksən beş yaş. İndi dediyimə isə bəlkəm inanacaqsız, bəlkəm də inanmayacaqsız, amma bu, əsl möcüzədi, özü də həqiqətən olmuş əhvəlatdı, həri, vallah, çünki qum yığan fəhlələr bizim çayxanada bunu necə olub, elə də danışmışlar... — Rüstəm kişi başını tərpedə-tərpedə özü-özünü təsdiqləyərək bu dəfə söhbətinə, nədənsə, hüznə davam edir.

Sən demə, Səkinə arvad kəndə gedən yolda hələ gözdən tam itməmiş həməni uca qayanın arxasından gənc, gözəl, yaşılıtuman bir qız sıçrayıb çıxır. Qızın, elə bil, içi qaynayır, coşub-daşır, külək oynadan qara saçları dağınıq — tökülüb üzünə, çiyinə. Od-yalovdu, sanki.

Əllərini atıb bütün dünyanı qucaqlamaq istəyir, nədir?! Qaraçılar kimi oynaya-oynaya, qayalıqda qalmış kiməsə əlindəki qırmızı yaylığı yelləy-yelləy, çaşqınlıq içində ona baxan fəhlələrə heç bir fikir vermədən bu qız Səkinə arvadın arxasınca qaçır.

Səkinə arvada yetişməyə az qala ayaqlarını yerdən aralayıb irəli tullanır və bu dəfə havada qanad açıb ona doğru əməlli-başlı uçur, yetişincə arxadan onu bərk-bərk qucaqlayır və bu zaman cavan qız qoca arvadın içində əriyib yox olur.

Qum daşıyan adamlar onu da görüblər ki, gənc qızın indicə tərək etdiyi qayanın başında bu dəfə enlikürək, nazikbiğli, ortaboylu bir cavan oğlan peyda olub və bu qızın arxasınca baxa-baxa qalır. O, pəşiman bir halda əlini əlinə vurmuş, yəni, «vay səni», bəlkəm də qıza deməyə nəyisə unudub, kim bilir?!

Səkinə arvad isə, elə bil, heç nə baş verməyib, taqətsiz əlində tutduğu qırmızı yaylığı dəniz tərəfdən yavaş-yavaş əsməyə başlayan xəzrinin ağzına verib yelləndirərək arxasına çönmədən, yanını basa-basa və hərdən də dodaqaltı deyirə-deyirə kəndə tərəf getməyinə davam edib...

Qədiməli kişi və onun bülbülü

«Bilgə əhvalatları» silsiləsindən

Bağ mövsümü deyildi. Uzun qış gecələrinin birində bizim bağda növbəti yeyib-içmədən sonra Bilgəli Rüstəm kişi bizim xahişimizlə bir əhvalat danışmağa başladı.

Sən demə, çox da uzaq olmayan keçmişdə Bilgə kəndində bir yaşlı, əslində, Rüstəm kişi «qoca» deyirdi, inandırıcı olması üçün mən «yaşlı» yazıram, qərəz, bir yaşlı kişi varmış. Adı Qədiməli olan bu kişi bütün ətrafda məşhur imiş.

Təkcə Bilgədə deyil, məsələn, Nardaran, Buzovna, Mərdəkan kimi kəndlərdə də yaxşı tanınırmış.

Xeyir, Rüstəm kişi onu şəxsən tanımayıb. O öləkən Rüstəm kişinin iki, ya üç yaşı olardı. Elə o zamandan bu vaxtaca kənddə Qədiməli kişinin söhbəti bitib tükənmək bilmir.

Nəydi bu arıq, bəlkə də cılız, yaşının bu ahıl vaxtına baxmayaraq başının bütün tükləri, özü də qapqara və ağzının bütün dişləri, özü də cabəca yerində olan bu adamın belə məşhurluğunun səbəbi?! Rüstəm kişi dediyi sözlərin təsirini mavi gözlərini heyrətdən böyütməklə artırıb yenə də özünün ən mötəbər istinadgahına — Bilgə çayxanasına «sitat verdi».

Sən demə, Bilgə çayxanasında danışmışlar ki, Qədiməli kişinin məşhurluğunun səbəbi nə az, nə çox onun dənizdə üzmək məharətindəymiş. Qədiməli kişi Bilgədə dənizə girib saatlarla (nə az, nə çox — saatlarla!) dənizin ortasına doğru üzə bilirmiş. Yenə də saatlarla üzüb geri qayıdırmış.

O, əslində, elə bu məharətinin hesabına yaşayır, tanış-bilislə, daha çox tanımadıqları adamlarla mərc gəlir, hər dəfə də mərci udurdu.

Rüstəm kişi, əslində, «günahsız» idi, o, çayxanada deyilənləri bizim üçün təkrar edirdi. Biz də ki, yeyib-içib məzələnmək üçün fürsət gözləyirdik. Pıqqıltımızı güclə saxlayırdıq. Öz aramızda onu Baron Münhauzen çağırırdıq.

Ağlına görə yox, bəlkə daha çox ağılsızlığına görə skeptik dostumuz Zakir onsuz da nazik dodaqlarını bir az da büzərək söhbətin şirin yerində Rüstəm kişinin sözünü kobudluqla kəsdi:

— Dənizin ortasına?! Üzə-üzə gedib İrana çıxardı ki... — Öz sözlərinə onun-bunun üzünə baxa-baxa bərkdən, özü də, necə — «ha-ha-ha...» güldü. Amma heç kim Zakiri dəstəkləmədi, onun son sözləri isə xeyli qətiyyətsiz səsləndi. — İnandırıcı deyil e, sənin danışdıqların...

Bu gözəl axşamı bu cür ancaq Zakir korlaya bilərdi. Ancaq Zakir bu gözəl gop söhbətini axıracan ləzzətlə dinləməyimizə mane olardı. Heç kim Rüstəm kişinin Bilgə çayxanasından dost bağına bir sövqat kimi daşıyıb gətirdiyi söhbətlərin həqiqətə nə dərəcədə uyğun gəlib-gəlmədiyini onun üzünə vurmazdı. Bu, Rüstəm kişinin xətrini çox istədiyimizdən idi. Bir də ki... məzələnməyin gərək öz məqamı gələydi. Qoy bir Rüstəm kişi — Bilgənin və ətraf kəndlərin bu baron Münhauzeni sözünü öz bildiyi kimi danışdır qurtarsın. Ondan sonra idi həngamə. Dözmək, əhvalatın sonuna qədər gözləmək lazım idi. Suallar ortada gəlsəydi, hiyləgər Rüstəm kişi öz dediyi sözləri elə ustalıqla dəyiş-düyüş edəcəkdə ki, ona sonradan heç

nəyi sübut etmək mümkün olmayacaqdı. Özü demişkən, o, əldəqayıрма yox, həyat professoru idi. Müəllimi də kəndin ağsaqqallarından biri, hamımızın böyük hörmətlə xatırladığımız atası Zülfüqar kişi idi. Söhbətin ortasında suallar –olmazdı! Biz bunu induyə qədər bu «tupoy» Zakirə heç cür başa sala bilməmişdik. Suallar sonra veriləcəkdı. Məlikin gözləri verəcəyi sualın «ağırlığından» indidən bic- bic qıyılmışdı.

— Belədə üzə-üzə gedib İrana çıxardı ki bu. – Zakir bayaq dediklərini ortalığa çökən sükutun kövrək ab-havasında artıq tam inamsız şəkildə, bu dəfə elə bil, yalnız özü üçün təkrar elədi. Çox istəyirdi ki, onun dedikləri özündən başqa kimisə güldürsün, amma yenə alınmadı. İsti otaqda oturub yeməkdən sonra çay içən bizlər yenə də Zakirin bu vaxtsız və ağılsız müdaxiləsinə yanıb-tökülsək də (tələsir, tələsir!), Zakir uzatmasın deyə, çox bənd olmadıq. Hərə öz ürəyindəki gülüşü ilə bu dəfə də səssiz qalmağı üstün tutdu. Halımızı biruzə verməmək üçün dodaqlarımız çeynəm-çeynəm oldu. Bir-birimizin üzünə də baxa bilmirdik ki, birdən Zakirin dediklərinə («dəlidən doğru xəbər!») rəğbətımız Rüstəm kişi tərəfindən «ifşa» edilir. Rüstəm kişi Zakirə tərs bir nəzər salıb gözlərini əda ilə süzdü və heç nə olmaybmış kimi söhbətinə davam elədi:

— Zakir, sən dayan. Tələsmə. Sən hələ qulaq as. Öyrən! «Yəni, sənin aqlın kəsən məsələ deyil.» – Bu sözləri yarıeyham və xətrinə dəyməsin deyə yarıehtiyatla deyərək Rüstəm kişi yenə gözlərilə bir-bir biza baxıb sözüə aramla, hətta bir qədər də ağır-ağır davam etdi:

— Bakıdan pullu adamlar məxsusi onun «interesinə» durub Bilgəhə gələrmişlər. Mərc qoşur, uduzur, qəribədir, Vallah, uduzmaqlarından hələ bir ləzzət də alırdılar.

— Bax a, ləzzət alırdılar... — Kim idisə, deyəsən, Valid idi, Rüstəm kişini bir az da qızıqdırmaq üçün aksenti dərinləşdirirdi.

— Həri, həzz alırdılar. Saatlarla üzüb gedərdi, hamı da bilərdi ki, bəli, bu, Qədiməlidi, misalçun, üç saatdan sonra qayıdacaq, ya da dörd saatdan sonra qayıdacaq, baxır mərcə. Dediği vaxta da hökmən qayıdarmış. Deyirlər, iki gün dənizdən çıxmadıqdan mərc çəkənlər olub — uduzub. – Rüstəm kişi əməlli-başlı qızıqdı. Bizə də elə bu lazım deyilmiydi?!— Evdəkiləri də niyaran qalmazdı. Kişinin mərifətini, əlbəttə ki, bütün məhlə bilirdi. Həri, həri... iki gündən sonra. Mən səhv-zad eləmirəm. Güclü üzən olub.

Rüstəm kişi sözünü bitirib nəfəsini dərdi. Qabağındakı çaydan qurtum-qurtum içməyə başladı. İndi, bəli, «müzakirə»yə başlamaq olardı. Biz bir-birimizlə baxışdıq. Birinci Əbülfəz özünü saxlaya bilmədi. Buyur, sənətkar. Sənətkar biz tərəfə bic-bic baxaraq dedi:

— Bir sual olar? Bəlkə dənizə girib dizəcən gedəndən sonra oturub suyun içinə?!

Gülməkdən qarnımızı tutduq. Uşaqlıqda Əbülfəzə demişdilər ki, sənin yaxşı zarafat eləməyin var, danışığın da çox duzcludur, qızların yaman xoşuna gəlir. Əslində, bunu Məlik demişdi və, əslində, o, belə deməklə, Əbülfəzlə məzələnmişdi. Bu «fağır» da, «ürəyitəmiz», inanmışdı. O vaxtdan bizim əsəblərimizlə oynamağındadır. Amma hərdən zarafatı ilə «onluğa» vurur. İndiki kimi.

— Yox, vallah, yox, siz, deyəsən, zarafata salırsız, istəyirsiniz, bu saat gedək çayxanadakılardan bir-bir soruşaq. – Rüstəm kişi vaxtında «şəş qoşa» atmış oyunçular kimi əllərinin içini qaşıya-qaşıya bu sözləri elə inamla dedi ki, elə bil, bizi azından Haaqa məhkəməsinə getməyə dəvət edirdi.

İndi artıq gülmək də, sataşmaq da, zarafatlaşmaq da olardı. Nəhəng su kütləsi bəndi aşmışdı. Rüstəm kişi səbrlə atmacaları dinləyir, tövrünü də pozmurdu. Sanki son sözünü deməmişdi, hələ vacib deyəcəyi vardı.

— Qoymursuz, axı, sözümü qurtarım. Mən hələ sözümü qurtarmamışam, camaat.

— Buyur, Rüstəm bek, buyur. – Məlik yalançı ciddiliyini güclə «bərpa» etdi. — Qoyun kişi sözünü qurtarsın. Bəlkə, doğrudan da, bu adam üzə-üzə gedib İrana çıxıb, özünün də xəbəri olmayıb...

— Zarafata salma, Məlik.

Rüstəm kişi xeyli ciddiləşdi. O, nəyə görə ümid edirdi ki, Murad onu dəstəkləyəcək, amma belə olmadı. Rüstəm kişi daha gözləmədi, söhbətinin əsas məqamına keçdi:

— Bu Qədiməlinin evdə bir dənə bülbülü var imiş. Hər səhər səsinə atarmış başına.

— Bülbülü də varmış bunun ki... Bülbül də bunun yanında üzə-üzə gedib çıxıb İrana?! – Əbülfəz artıq şitlik eləməyə başlayırdı. Bir dəfə üzünə xoş baxanda, yəni, sözüə güləndə, artıq yolunu azırdı.

Rüstəm kişiə sözlərə, səs-küyə fikir vermədən tələsmədən əhvalatın ardını danışmağa başladı. O belə edincə səs-küy də yavaş-yavaş yatdı.

— ...Bir dəfə Qədiməli kişi dənizdən qayıtmır. Qoca adamdı, bəlkəm ürəyi tutur, ya bir başqa səbəbdən – kim bilir?! Bir söz, bu adam dənizdə batıb qalır. Ölüsünü də tapmırlar. Evdə bunun yasını tuturlar, üçünü, yeddisini, qırxını verirlər. Maraqlı nədir – bilirsiniz?! O bülbül ki, hər gün səhər-səhər cəh-cəhi bütün məhləni başına götürərdü, o bülbül düz Qədiməlinin qırxı çıxana qədər bir dəfə də oxumur.

— Bir də qırxından sonra oxuyur? – Bu dəfə mən özümü saxlaya bilmədim. – Rüstəm, sən lap ağ elədin a...

— Həri, vallah, çayxanada belə deyirlər. Bulbul bir də bunun qırxından sonra oxuyur.

— Bəlkə bülbülün səsi batıb?.. – Yəqin duyuyq düşdünüz. Bu, yenə də Əbülfəzdir.

Rüstəm kişi bu dəfə də Əbülfəzin dediyinə məhəl qoymadı. Ümumiyyətlə, o, Əbülfəzi, Zakiri heç vədə ciddiyyə almırdı. Gözaltı baxdığı, fikrini öyrənməyə çalışdığı adam ya Məlik olardı, ya da Valid. Hərdən-birdən də — mən.

— Mat-məəttəl qalmalıdı. Adamın az qalır, inanmağı da gəlir... — Məlik yenə ortalığı qızıdırmaq istəyirdi.

Rüstəm kişi başı ilə Məlik deyəni təsdiqlədi:» İnan, inan, Məlik.»

Gözlənilməz olsa da, bu «bülbül» keçidinə inanan təkə Zakir oldu. O, çox mənalı-mənalı susub durmuşdu. Elə bil, heç kimin eşitmədiyi bir səsi dinləyirdi. Heç kimin eşitmədiyi bu səs Zakirin üzündə, gözündə, yanaqlarında oynayırdı. Bu zaman bağda işıqlar söndü. Axşam bizdən xəbərsiz gecəyə keçdiyindən içəri qapqaranlıq zülmət oldu.

— Darıxmayın, indi yanar. – Mən ev sahibi kimi yaranmış bu namünasib sakitliyi şux bir səslə pozmağa çalışdım. Amma sükutun «təhər-tövründən» duyuyq düşdüm ki, işığın qəfil sönməyilə hamının ürəyi eynən mənim ürəyim kimi nigarançılıq və kədər içində sıxılmağa başlayıb.

Elə bu sükutun içində qulağım əvvəlcə xeyli zəif, sonra çox aydın şəkildə bir bülbül cəh-cəhini tutmağa başladı. Bəli, heç şübhə yox idi, bülbül idi, özü də şövlə oxuyurdu. Bu quş hardan gəlib bura çıxmışdı?! «Bəs deyirlər, guya bülbül qaranlıqda oxumur?!» Beynimdən bu fikir keçmişdi ki, Rüstəm kişinin qəmli səsi ayrı-ayrı sözlərə parçalanıb zülmət qaranlıqda işıldadı:

— Oxuyur. Bülbül əgər çox istəyirsə, qaranlıqda da oxuyur.

Qərəz, bu bülbül hardan gəlmişdi, sonra da hara uçub getdi, bunu kimsə bilmədi. Bir xeyli müddət bu quş bizim qaranlığımızda şövlə oxudu, oxudu...

İşıq yanmağı ilə bülbülün səsinə kəsməyi eyni vaxtda baş verdi. Elə bil, o öz ecazkar səsi ilə işığı yandırıb sonra da yox oldu. Uşaqların bir-birinin üzünə çaşqın-çaşqın baxmağından aydın olurdu ki, onlar da bülbülün səsinə eşidiblər. Hər şeyə realistcə yanaşan Valid dərin düşüncələr içində qalın qaşlarını çatıb əminliklə dedi:

— O quş, harasa açıq qalıb, uçub ordan içəri girib.

Muxtar durub bir-bir pəncərələri yoxladı. Fikirli-fikirli başını buladı.

— Möcüzədi, vallah. — Əbülfəz maddım-maddım onun-bunun üzünə baxa-baxa qalmışdı. Millət susurdu. Heç kimin ağlına gəlmirdi ki, belə bir sual versin, axı, qışın bu vaxtında bülbül adlı bir quşun buralarda nə işi var?!

Muxtar pəncərələri yoxlamasaydı da, hamımız bilirdik, elə Əbülfəz də də biz qarışıq, bilirdik ki, bu, elə-belədən deyil. Bu qədər adamın hamısının birdən-birə qulağına eyni səs gələ bilməz. Quş, həqiqətən, bir az əvvəl oxuyurdu. Var idi bülbül, yox idi bülbül, bilmirəm, amma o oxuyurdu. Məqamın sirri vardı. Səsindəydi. Bir müddət hamımız susub qaldıq.

Nəhayət, Məlik vahiməli, sirli məqamlardan ki qorxurdu:

— Yaxşı, ay Rüstəm, — dedi, — mən sənə razı. Bütün nə danışmısan, hamısına inanıram. İrəni qoyaq qalsın bir tərəfə. Bəs bu iki gündə bu adam acıyib eləmir ki heç? Ac-acına üzürdü?

Mən əlüstü bildim ki, Məlik, nəhayət, bu sualı verməklə, əslində, məqamın sirrindən qaçmaq istəyir, bizi əvvəlki əhvəyə qaytarmaq istəyir.

Rüstəm kişi isə sakitcə bir kənarda oturub mürəbbə ilə çay içə-içə, elə bil, bu sualı gözləyirdi:

— Yaxşı sualdı. — Rüstəm kişi qalib bir ədayla dilləndi, çünki, əvvəla, hamı kimi o da bülbülün səsinə eşitmişdi və bunu, nədənsə, bayaqdan bəri dediklərinin ən yaxşı sübutu kimi qəbul edirdi. Ona görə də artıq Haaqa məhkəməsinə heç bir ehtiyac qalmamışdı. İkincisi, Rüstəm kişi bu suala bülbülsüz də hazır idi. Mənə elə gəlir ki, bu cür suallar, yəqin ki, çayxanada da tez-tez səslənir. Baron Münhauzen bir bölük cahilə, yəni, bizə bu dəfə azacıq da olsa gizlətməyə lazım bilmədiyi açıq-aşkar bir istehza ilə belə cavab verdi:

— Deməli, belə. Görənlər danışır ki... mən görməmişəm, görənlər danışır. Qədiməli kişi, Allah ona rəhmət eləsin, uzun bir vədəylə dənizə çıxanda özü ilə evdən bir qazan bozbaş götürmüş. Bu adam bozbaş qazanı qarının üstündə üzərmiş. Acanda da bu bozbaşdan yavaş-yavaş yeyərmiş... Bunu mən demirəm. Bunu bütün kənd bilir.

Çəngəl çiçəyi

Həmən gün XXVI Sais sülaləsinin ilk fironu, Aşağı və Yuxarı Nil əyalətlərinin həqiqi fətehi, bütöv Misirin hakimi I Psammetix ölkəsinin baş şəhəri Memfisdə öz dəbdəbəli sarayının taxt otağında əyləşib beynində nə zamandan bəri qərarlaşdırdığı fikri götür-qoy eləyirdi. Bir qədər keçəndən sonra firon şəhərin «Yeddi ağac» adlanan hündürlüyündə Ptax allahının şərəfinə tikilmiş məbədin Baş kahinini hüzuruna istədi. Baş kahin bu güdrətli fironun ilahi nəzəri qarşısında duran zaman I Psammetix taxtından qalxıb onu xüsusi ehtiramla salamladı və belə dedi:

— Psammetix səni unutmayıb. Çox illər bundan əvvəl sən ona böyük xidmət göstərmişəm. On iki əyalət hakimlərinin ziyafəti zamanı o öz miss dəbilqəsini kuzə kimi şərab tökmək üçün sənə uzatdı, amma sən on bir əyalət başçısına qızıl kuzə vermişdin...

Ani sükut kürəyinə soyuq tər gələn Baş kahinə imkan verdi ki, bu məqam üçün lazım bildiyi sözləri özündə güc tapıb desin:

— Qızıl yox, məhz mis kuzədən şərab içən şəxs Misir xalqına başçılıq edəcəyini, qüdrətli firon olacağını allahlar bəyan etmişdilər.

— Elə idi. Allahlar öz iradələrini bildirmişdilər. Amma o biri on bir hakim elə guman eləmişdi ki, gənc Psammetix onlara hiylə gəlmək istəyib və bilərəkdən mis kuzədən şərab içir...

— O zaman mən onları inandırmaq üçün əlimdən gələni etdim. Mənim huşsuzluğuma, qızıl kuzələrin birini unuduğuma və sənə tamamilə təsadüfən başındakı mis kuzəni şərab üçün mənə uzatdığına onlar asanlıqla inanmadılar. — Baş kahin dedi.

— Həqiqətən elədir. Buna inanmaq, doğrudan da çətin idi. Baş kahin necə, o zaman buna inanmışdımı? — Psammetix diqqətlə Baş kahinin gözlərinin içinə baxdı. Baş kahin gözlərini yana qaçırmadı, əminliklə belə cavab verdi.

— Səhərlər günəşin, gecələr ayın, ulduzların varlığına inanan kimi inanmışdım.

Psammetix Baş kahinə taxtın qarşısındakı yumşaq döşəkcənin üstündə yer göstərdi, özü isə yenə də qızıl həşyəli uca taxtına əyləşdi.

— O zamandan bəri Nil çayının çox bulannıq suları axıb keçdi, — Psammetix yuxarıdan aşağı Baş kahini diqqətlə süzdü — Mən isə unutmamışam.

— Qoy allahlar səni hiyf etsin! Ptax və Amon və Ra sənə yar olsun! — Baş kahin qırxıq başını ehtiramla sinəsinə endirdi.

Psammetix Baş kahinlə qərarlaşdırdığı söhbəti necə və hardan başlayacağını düşündü. Sonra belə dedi:

— Aşağı və Yuxarı Nil bizim qüdrətimiz sayəsində nəhayət birləşdi və Misir öz qədim möhtəşəmliyini bərqərar elədi...

— Allahlar sənə yar olsun!

— Bu asan iş olmadı. Yunan əsgərləri Psammetixə köməyə gəldilər.

— Allahlar səni hiyf eləsin!

-Assiriyalılar qorxaq tülkü kimi qaçıb getdilər və Psammetixin həşmətini Aşağı və Yuxarı Nil əbədilik

qəbul etdi.

– Ptax səni qorusun!

– Sən, Ptax məbədinin Baş kahini, mənə bir müşkül məsələdə kömək etməlisən.

Baş kahin baxışlarını Psammetixin qızıl həşyəli taxtında yaşıl-qırmızı rənglər içində par-par yanan paltarının ətəklərinə qədər ancaq qaldıra bildi. Psammetix isə öz baxışlarını aparıb Baş kahinin qırıxıq başı üzərindən böyük və uzun taxt otağının düz bağlı dəmir qapılarına tuşladı. Və belə davam elədi:

– Baş kahin anlayırmı, Misirin əvvəlki dəbdəbəsini bərpa etmək nə qədər çətin bir işdir?!

– Anlayır. Yenə də Ptax sənə yar olsun.

– Baş kahin anlayırmı bizi assiriyalılar kölə halına salmaq üçün Misirin mənliliyini əlindən almaq istədilər?!

– Anlayır. Amon və Ra səni qorusun.

– Ptax məbədinin Baş kahini! Psammetix Misirin qədim şöhrətini özünə qaytarmaq istəyir. Misir xalqının özünə inamını bərqərar eləmək istəyir.

– Allahlar sənə yar olsun.

– Misiri yunanların köməyiylə birləşdirmək hələ işin tam olaraq başa çatması deyil.

– Göydə Günəş, yerdə sən – Psammetix...

– Vaxt vardı, mənim xalqım özünü ədalətli olaraq dünyanın Ən qədim xalqı sayırdı. Bizəmi taydırlar yunanlar? Torpaq üstə gəzən və dili dilimizdən ayrı, allahları Amon – Ranın xidmətçiliyinə belə layiq olmayan karilər? Yoxsa assiriyalılar? Lap yoxsa frigiyalılar? Kuşitlər?

– Allahlar Misiri qorusun!

– Bizim dilimiz deyilmi ən qədim torpaq dili? Bu dildə danışan xalq deyilmi dünyanın ən qədim xalqı?.. – Psammetix sözlərinə ara verdi – Amma adamlar unutqandılar. Onlar bunu unutdular. Unudanın isə cəzası var, unudan günahkardır!

– Adamlar... çiçəkdirlər...

Ptax məbədinin Baş kahininin dərin bir hüznə söylədiyi bu sözlər Psammetixin hədsiz təəccübünə səbəb oldu. O soruşdu:

– Baş kahin beləmi dedi: adamlar çiçəkdirlər?!

Sual verəndən sonra Psammetix verdiyi sualı da unutdu, harda olduğunu da. Fikir onu uçurub uzaqlara apardı.

Daş sütunlu görüş otağına sükut çökdü. Baş kahin nəfəsini dərib Psammetixin uçub getdiyi yerdən nə zaman geri dönəcəyini gözlədi. Nəhayət Psammetix geri döndü və düşüncəli-düşüncəli Baş kahinin ona dediyini artıq öz sualı kimi bir daha təkrar elədi:

– Adamlar çiçəkdirlər?!

Psammetixin səsi bu dəfə mis kimi cingildəmədi, o hələ uçub getdiyi yerdən tam qayıtmamışdı, gözləri öz hədəqləri içində qıyıldı, üzünün əzələləri gəridi. – Baş kahin, əgər adamlar çiçəkdirsə, o zaman çiçəklər nədirlər?

Günəşin son saçaqları Firon sarayının göyə dikəlmiş əyri sütunlarını, nəhəng qapısını, quşların yuva qurduğu damını yalayıb yox olduğu vaxt idi. Baş kahinin heysiz səsi firona ancaq çatdı:

– Çiçəklər də o zaman adamdırlar. Ptax və Amon və Ra Psammetixi qorusun!

Psammetixin və Baş kahinin söhbəti bu yerdə kəsildi. Gizli qoruma başçısı gəldi və Firona onun gözlədiyi xəbəri gətirdi.

O dedi:

– Üç qadının dilləri artıq kəsilmişdir. İki nəfər misircə danışmayan və anlamayan frigiyalı çoban artıq tapılmışdır. Sabah səhər səhər gözətçisi Parasaxın və qul bazarının alverçisi Takifanın arvadları doğacaq və körpələr ana bətnindən çıxan kimi elə o dəqiqə saraya fironun yanına gətiriləcəkdir. – Gizli qoruma başçısı hər iki dizi üstə çökmüşdü və sözlərini bitirdikdən sonra yerində dəş olub susdu. Onun son sözünün son səsi hələ taxt otağının sükutunda cingildəyib qurtarmamışdı ki, Psammetix Baş kahinə müraciətlə dedi:

– Psammetix istəyir, Misir xalqı öz qədim şöhrətini yenidən özünə qaytarsın. Özünün ən qədim dünya xalqı olmasına bir daha inansın. Aşağı və Yuxarı Nilin birləşməsi az imiş. Xalq özü bu birləşməyə layiq olmalıdır. – Psammetix bir daha hamıya sübut etmək istəyir ki, misirlilər dünyanın ən qədim xalqıdır və assiriyalılar da, liviyalılar da, hətta yunanlar da misirlilərə heç vaxt qədimlikdə çata bilməzlər.

Fironun işarə etməsini görməsə də bütün vücudu ilə bunu hiss edən gizli qoruma başçısı qalxıb dalı-dalı qapıya qədər getdi və qapının yanında qapını açmadan elə havadaca əriyib yox oldu.

– Bunu sübut etmək üçün Psammetix təcrübə keçirəcək, bir il, il yarımından sonra bu təcrübənin nəticəsi əyan olacaqdır. İndi isə Psammetix belə istəyir: Baş kahin xeyir-duasını versin, uyğun bildiyi ayinləri yerinə yetirsin.

– Əzəmətli Psammetix bu təcrübənin sirrini Ptax məbədinə açarmı? – Baş kahin ehtiyatla soruşdu.

– Açar. Sabah səhər doğulacaq bu iki körpə, dil açıb danışana qədər heç bir insan səsi eşitmədən şəhərdən

uzaq yerdə, dağların döşündəki bir mağarada saxlanıb bəslənəcək. Onlara söz deməmələri üçün dilləri çıxarılmış qadınlar xidmət göstərəcək. Yeməklərini isə mağaraya Misir xalqının dilində danışmayan çobanlar aparacaqlar.

Psammetix yenə susdu. Təcrübənin sirrini sona qədər açıb- açmamaq barədə düşündü. Açmaq lazım olması qərarına gəldi. Onun üçün də Baş kahin:

– Bir ildən və yaxud ilyarımdan sonra nə baş verəcəkdir? – deyə soruşandan sonra həşəmətli firon ona bu cavabı verdi:

– İl yarımından sonra insan dilində bircə kəlmə belə eşitməyən bu körpələr dil açıqları zaman ilk sözləri nə olacaq – Baş kahin bunu düşündümü?

– Onlar ilk olaraq hansı dildə danışacaqlarsa, firon bu dili ən qədim dil sayacaq?! – Baş kahin artıq sirri anlamışdı və sualdan daha çox özü-özünə cavab verirdi.

Psammetix Baş kahinin sözlərinə ancaq bu əlavəni elədi:

– Həmən xalqın dili ən qədim dil, həmən xalqın özü isə torpaq üstündə yaşamış ən qədim xalq elan ediləcək.

– Ptax və Amon və Ra müdrük Psammetixi hifz eləsin.

Baş kahin səmimi bir ehtiram içində başını aşağı sarayın daş döşəməsinə sarı əydi. Psammetix başa düşdü ki, Baş kahin onun tədbirindən məmnun qalmışdır. Belə dedi:

– Ptax məbədinin Baş kahini! Sən bu təcrübənin icraçısı təyin edilsən. Sən özün nəzarət edəcəksən: mağarada böyüyən bu uşaqlar heç bir başqa dilin heç bir sözünü eşitməsinlər! Xidmətçilər, gözətçilər, yemək bişirənlər – heç kim iki çoban və iki dilsiz qadıncadan başqa bu mağaranın həndəvərinə belə yaxın gəlməməlidir. İndi isə get qurbanlarını hazırla, ayinlərini icra et. Xəzinəm sən üçün ağzı açıq doğma evin kimi olacaq. Allahlar Misir xalqından öz inayətlərini əskik etməsinlər.

– Allahlar müdrük Psammetixi qorusun.

Yenə taxt otağına çökən sükutdan ürəyinin necə şiddətlə vurduğunu az qala qulağında eşidən Baş kahin belə başa düşdü ki, Psammetix artıq onunla söhbətini bitirmişdir. Fironun işarəsini gözlədi ki, hüzurdan azad olsun. Amma fironun ona zillənmiş düşüncəli gözlərinin dibində bir sual daha gizlənmişdi. Firon bu son sualını verərkən səsi artıq əvvəlki kimi sərt və quru deyildi:

– Baş kahin söyləsin. Adamlar çiçəyə, çiçəklər isə Adama necə çevrilə bilirlər?

Baş kahin boğazını yüngülcə arıtlayıb səbr və hüzur içində firona belə cavab verdi:

– Qoy Allahlar Psammetixə yar olsun. Mənim cavabım belədir. Adamlar çiçəkdirlərsə, o zaman çiçəklər bəs nədir və çiçəklər adamlardan başqa heç nə ola bilməzlər. Adama çiçək deyilsə, adam kimi tanıdığımızın mahiyyəti o zaman çiçəyə çevrilir. Belə olan halda çiçək kimi tanıdığımız da döndü adam cildinə girir, adam kimi görünür.

– Hər bir hal üçün söylədiklərin doğrudur?

– Bəli, doğrudur.

– Əgər Psammetix söylərsə ki, Nil boyu aşağı-yuxarı üzüb gedən gəmilər balıqdırlar, o zaman balıqlar da gəmiyə dönə bilərmi?

– Dönə bilər.

– Ptaxın məbədi Allah evidir...

– Allah evi Ptaxın məbədidir. Ptax sənə köməyin olsun.

– Ağaclar da uça bilməyən quşlardır?..

– O zaman quşlar çevrilib uça bilməyən ağaclar olacaq.

– Dağlar Allahların ruhudur?..

– O zaman Allahların ruhu dağlardır.

– Bax, Baş kahin mən söyləyirəm, – Psammetix həyəcan içində coşdu. – Mənim yuxularım mənim yaşamaq istədiyim yerdir. Sən məni mənim yuxularımdan birinin içində ömürlük saxlaya bilərsənmi?

– Sənin yaşam yerin sənə yuxundur. Amma mən səni yuxunun içində saxlamayacağam.

– Yəqin ki, sən bunu bacarmazsan. – Psammetix təəssüf etdi.

– Bacaram, amma Ptax bunu mənə qadağan edir. Mən bunu etsəm, Ptax mənim ruhumu cismimdən çıxarıb məşəqqətlərə düşür edər.

– Sən çiçəkləri adamlara döndərə bilərsən???

– Mən bunu edə bilmərəm. Amma mən Psammetixə adamlara dönmüş çiçəkləri göstərə bilərəm.

– Göstər!

– Olmaz, müdrük Psammetix. Ptax hər ikimizə mənə də, sənə də sonsuz qəzəb edər.

Fironunu alışıb-yanan gözləri öz qəfil işığını itirməyə başladı. Elə bu zaman Misirin paytaxtı Memfisə də səmasını bütün günü kürə kimi qıpqırmızı yanan günəşin son şüaları həvəssiz-həvəssiz tərki edib gözə görünmədən yox olub itdilər.

Bu görüşdən il yarım vaxt keçdi. Yenə günlərin birində Ptax məbədinin Baş kahini həyəcan içində fironun sarayına gəlib onunla təcili görüşmək istədiyini bildirdi. Firon Baş kahinin nə üçün gəldiyini artıq

bilirdi.

– Baş kahin də mən bildiyimi bilirmi? – Psammetix gözlərini yana dikərək önündəki döşəkcənin üstünə eynilə il yarım əvvəldəki kimi çöküb qalmış Baş kahindən soruşdu. Baş kahin cavab verdi:

– Baş kahin Psammetixin bildiyini bilir. Allahlar Psammetixi qorusun. Təcrübə başa çatdı.

– Körpələr hansı sözü ilk olaraq dillərinə gətirdilər? – Psammetix bu sualın da cavabını artıq bilirdi.

– O söz «bekos» sözü oldu...

Psammetix narahat halda taxtın içində qurcuxdu....

– ... Çobanlar son dəfə mağaraya girərkən hər iki uşaq iməkləyə-iməkləyə çobanlara tərəf süründü və onlar «bekos» dedilər.

– «Bekos»... Nədir mənası bu sözün? Psammetix Misir xalqının dilində belə bir söz tanımır. Baş kahinə, necə, bu söz tanışdır?

– Xeyr, Baş kahin də Misir xalqının dilində belə bir söz tanımır.

Firon açıq-aşkar pərtliyini gizlətmək istəyirdi və səsinə qəsdən etinasız bir ahəng verdi:

– Bəs o zaman bu söz, nədir onun adı – «bekos» sözü hansı xalqın dilindəndir? Baş kahin bu sözü başqa xalqların dilində axtardımı?

– Axtardı. Allahlar fironu qorusun.

– Harda tapıldı bu söz?

Bu dəfə firon nə qədər çalışsa da həyəcanını gizlədə bilmədi. Fironun gözləri iki ac canavar kimi Baş kahini az qala yemək istəyirdi. Baş kahin bunu duydu və dərin hüzn və təəssüflə belə dedi:

– «Bekos» deyilən söz frigiyalıların dilində çörək deməkdir. Allahlar fironu hifz etsinlər.

– Frigiyalıların dilində? Bu... Söz? Çörək?!

– Bu belədir.

Firon oturduğu taxtın bir küncünə sığındı. Gözlənilməz nəticə onun qəlbini amansız od atəşində yandırsa da çalışıb əsl halını biruzə vermək istəmirdi.

– Frigiyalılar, eləmi? Deməli, frigiyalılar. Olsun! – Psammetix nəhayət qərara gəldi – Qoy sabah Baş kahin təcrübənin nəticəsini Ptax məbədində elan etsin. Frigiyalıların dili ən qədim dil, frigiyalılar isə ən qədim xalq elan edilsin.

Baş kahin bu sözlərin Psammetix üçün bir işgəncə olduğunu artıq anlamışdı. Susub qaldı. Psammetix əlinin sərt bir işarəsi ilə çaşqın hala düşmüş Baş kahini hüzdən buraxdı. Ağır-ağır geriləyib Baş kahin firon sarayının görüş otağını tərk etdi. Geniş saray meydanına çıxdı, Ptax məbədinə doğru yol aldı. Sağında, solunda məbədin xidmətçiləri əlləri sinələrində lal-dinməz onunla bir addımlayırdılar. Yolla keçənlər Ptax məbədinin Baş kahinini gördükləri zaman hörmət əlaməti olaraq ayaqlarını saxlayır, əllərini dizlərinə toxundurub onu salamlayırdılar. Günəş Baş kahinin düz qırxıq başının üstündə idi və o, beynini deşən günəş işığını Allahlardan bir cəza kimi qəbul edib Ptax məbədinə qədər xidmətçilərin onun üçün tutmaq istədikləri çətin kölgəsi altına girmədi. Yol boyu fironun il yarım əvvəl ona həvalə etdiyi vəzifənin öhdəsindən gələ bildiyi üçün Ptaxa dualar etdi, fironun qəzəb və iztirabının soyuması üçün nəzirlər vəd etdi, məbədə yetişən kimi isə göstəriş verdi ki, Ptaxın şərəfinə qurbanlar kəsilsin.

Firon Psammetix Baş kahin sarayı tərk edər-etməz gizli gözətçi başçısını yanına istədi: Başçı gəlib quru daş üstünə diz çökdü. Firon ona belə dedi:

– Mən bu təcrübədən arzu etdiyim nəticəni ala bilmədim. Bunun bir günahkarı vardır. Söylə mənə!

Mağaraya körpələrə yemək-içmək aparən çobanlar haralı idilər?

– Frigiyalılar idi.

Fironun gözləri istehza ilə qıyıldı:

– Belə. Amon – Raya and olsun, mən bu sirri çözməyəm. Sən! Onları bir-birinə bağlayıb iki gün beləcə saxla! Heç bir şey! Nə yesinlər, nə içsinlər. İki gündən sonra mənim yanına gətir!

Fironun gözlərinin dibində qəfildən bir işıq topası yandı və tezcə də söndü.

Üç gündən sonra Baş kahini yenə də fironun yanına dəvət etdilər. O gəldi.

– Səninlə şəhərdən çıxıb daş karxanalarının yanından keçib Alçaq dağlar vadisinə gedəcəyik. – Psammetix dedi.

Sarayın arxa həyətidə iki kəcavə artıq onları gözləyirdi. Kəcavələrin yanında misirli əsgərlərin əhatəsində həbəş qullar əmrə müntəzir idilər. Firon birinci kəcavəyə oturana qədər saray həyətidə olan hər kəs əllərini dizlərinə toxundurub hərəkətsiz qaldı. Baş kahin ikinci kəcavəyə əyləşdi.

Döyüşçü dəstəsi irəlidi və keşikçilər arxada kəcavələr Memfis şəhərinin Fiv qapılarından çıxıb zıncırovlu ilanlar kimi qıvrılan Ərəbistan dağlarının arasından keçdi. Bir xeyli bu dağların arasıyla yol gedib üç il əvvəl fironun küsüb Həbəşistana köç edən misirli əsgərlərin düşərgəsinə özünü zorla çatdırdığı o məşum yerə çatdılar. Firon Psammetix bu yeri gözəl xatırlayırdı. O zaman ona arxa çevirib düşmən tərəfə keçən əsgərləri heç bir vəchlə dilə tutmaq və Misirdə saxlamaq mümkün olmadı. Misir allahları həməm gün ondan üz çevirmişdilər. Üzü günəşdən qapqara yanıb ancaq gözlərinin içi parıldayan gənc bir döyüşçüyə son ümidlə baxıb «Allahlarınızdan üz çevirib arvadlarınızı, uşaqlarınızı kimin ümidinə qoyursunuz?»

dedi. İndiyədək o cavan döyüşçünün verdiyi sərt cavab Psammetixin yadındadır.

– Allahlarımızı biz öz qəlbimizdə aparırıq. – Sonra əli ilə qarnından aşağıdakı dəmir lələklərin gizlədə bilmədiyini uzun və ətli əzasına işarə edərək əlavə etdi:

Bu sağ olsun, arvad-uşağı hər yerdə tapmaq olar...

Firon onun kəcavəsi ilə yanaşı addımlayan xidmətçiyə işarə etdi və gizli keşikçi başçısını yanına istədi.

Gizli keşikçi başçısı iti addımlarla yenə də yoxluqdan peyda oldu və firona yavaş səsle pıçıldadı:

– Döyüşçüləri saxlamaq olar. Çatmışıq. Bu yerin çox qərribə bir mənzərəsi var idi. Kəcavədən ənənə baş kahin sağ tərəfdə sıra ilə bir-birinə sıxılmış quru dağların döşündə əvvəl-əvvəl heç bir qərribəlik sezmədi.

Yolun o biri tərəfinə diqqət etdi. Sağdakı bu quru dağlardan fərqli olaraq, qərribəydi, sol tərəf yamyaşıl çəmənlik, çiçəkli bir yer idi. Yaşıl, qırmızı, sarı rənglər bu çəmənlikdə bir-birinə qarışmışdı. Baş kahin arxasını çiçəkləyə çevirən və əllərini belinə qoyub boz və quru dağların ətəyində gözlərilə nəsə arayan Psammetixin arxasında dayandı. Keşikçilər, xidmətçilər ehtiramla bir kənara çəkilib yığılmışdılar. Yenə də əlinin bir işarəsi bəs oldu ki, gizli keşikçi başçısı hardansa gəlib firona yaxınlaşdı. Fironun ondan yavaş səsle nə soruşduğunu Baş kahin belə eşitmədi. Gizli keşikçi başçısı sağ əlini dağların ətəyinə tərəf uzatdı. Necə olmuşdu ki, elə ilk baxanda –bunu görməmişdi?! Arxadakı bu boz və quru dağlar özlərindən qabaqda yerləşən böyük, ucu biz çəngəlləri necə gizlədə bilməmişdilər?! Baş kahin ilk öncə bu çəngəllərin altı olduğuna diqqət etdi. Firon ona sarı dönmədən amma ona belə bir sualla müraciət etdi:

– Baş kahin bu çəngəlləri görürmü?

– Görürəm. Allahlar sənə yar olsun.

– Baş kahin daha nə görür?

Baş kahin çəngəllərə bir daha diqqətlə baxıb bu dəhşətli mənzərəni artıq tam olaraq görə bildi. Hər çəngəlin başında nə idisə tuluq kimi bir şey vardı, amma bu tuluq qıvrıla-qıvrıla zəif hərəkətlər edirdi. Tuluqlar əslində bu çəngəllərə keçirilmişdilər. Baş kahin, nəhayət, anladı ki, bu tuluqlar əslində tuluq deyil, insan bədənləridi, başları, əlləri var. Dəhşətli və dözülməz ağrıdan tuluqlardan inilti səsi belə gəlmirdi, iniltiyə belə bu hələ ölməmiş, çəngəllərin üstünə taxılmış bədənlərin gücü yetmirdi. Bəzən hansısa bir gücün eşqinə özlərindən xəbərsiz bu bədənlər bəzi hərəkətlər edirdilər, ancaq bu hərəkətlər o qədər zəif və gücsüz idilər ki, öz saplağı üstündə solmaqda olan, zərif mehlin incə ləçəklərini tərptədiyi çiçəkləri xatırladırdı.

– Baş kahin çəngəl çiçəklərini gördümü? Bu adamlar əsl çiçək kimidirlər. Saplaqları da öz yerində.

Saplaq olmasa çiçək olmaz. Baş kahin idi, deyirdi: insanlar çiçəkdir. Həqiqətən elədir.

Firon Psammetix bu mənzərəni zövqlə seyr etməkdə davam edirdi. Altı çəngəldə hələ də qıvrılan bu adamlardan ikisi südəmər körpə, ikisi qadın, ikisi də kişi idilər. Körpələr demək olar ki, artıq tərənmişdilər və onların bədənlərinə keçirilib dikəldilmiş bu çəngəllər daha çox açılmamış çiçəyə oxşayırdılar. O birilər pərdəlanmış çiçəklər kimiydi. Baş kahin başını yerə dikib gözlərini qara torpaqdan yuxarı qaldıra bilmədi.

– Bu adamlar məni aldatmağa çalışmışdılar. İki körpə, iki dilsiz arvad və iki çoban ... İndi isə onlar çiçəyə döndülər. Baş kahin haqlı idi. – Psammetixin sözlərindəki rişxəndi hiss etməmək mümkün deyildi. Firon öz intiqamını ala bildiyinə görə məmnun idi. İkiqat məmnunluğu isə ona görə idi ki, Baş kahinə də sübut etmişdi: insanlar çiçəyə ancaq bu cür çevrilə bilərlər. Bu ancaq çəngələ keçirildikdə baş verə bilər. Niyə Baş kahin bildiklərini heç də həmişə onunla bölüşmək istəmir?! Allahlardan, xüsusən də Ptax allahından çəkinir. Qoy çəkinsin! O, Psammetix isə Misir xalqının intiqamını bu frigiyalı çobanlarda qoymadı qalsın.

Artıq kəcavəsinə qalxmaq istəyən firon Baş kahinin arxadan kürəyinə iti neştər kimi sancılmaq istəyən pıçılısından diksindi.

– Psammetix lütf edib mənə diqqət edərmimi?

Firon maraqlı və təəccüblə Baş kahinə baxdı. Onun qırxıq və eybəcərlənmiş üzündə heç bir dəyişiklik görmədi və rahat-rahat köks ötürdü:

– Söylə!

Baş kahin sol əlini bir-birinin arxasınca dağ ətəyi boyu basdırılmış çəngəllərin düz qarşı tərəfində yolun o biri üzündəki al-qırmızı – sarı çiçəkliyə tərəf uzatdı.

Firon Baş kahinin işarə etdiyi o tərəfə ani bir nəzər saldı, sonra baxışını döndərüb Baş kahindən «nə olsun?» soruşmaq istəyirdi ki, nə isə onun baxışlarını yenidən ağır-ağır çiçəkliyə tərəf yönəltdi. Baş kahin cıncırını belə çıxarmadan əllərini dizlərinə toxundurub hərəkətsiz qalmışdı. Firon Psammetix isə təəccübdən bərəlməmiş gözlərini gördüyü bu mənzərədən ayıra bilmirdi.

Yolun o biri üzündəki çəmənlikdə rəngbərəng çiçəklər göz önündəcə bir-bir torpaqdan ağır-ıgır dikəlib sarı, qırmızı libaslara bürünmüş adamlara çevrilirdilər

Parisin seçimi

O zaman ki, küt bir külüng kimi torpaqdan dikəlib ətrafdan fərqlənmək istəyən bu dağdan üzü aşağı uzandıqca dənizdən dənizə qədər uzanan bu düzənliyə baxırdın, hər şey, hər bir hərəkət adi sürətini artırmış kimi görünürdü. Buludlar da sürətlə qaçırdı, otlar, ağaclar da sürətlə boy atırdı, adamlar da sürətli hərəkət edirdilər, şəhərlər, kəndlər də daha tez tikilir, böyüyür, məhv olurdular. Amma o zaman ki, aşağıdan yuxarıya külüng kimi havanı ikiyə bölən bu dağa tərəf başını qaldırıb nəzər salırdın, o zaman adama elə gəlirdi ki, hər şey – göy üzündəki buludlar, dağın ətrafında fırlanan günəş, ay, ulduzlar qərribə bir tənbəllik içində, son dərəcə sakit və laübalı bir durğunluqdadırlar.

...Hər şey dünənki kimi ola bilərdi, bu dəfə olmadı. Zevs sabah-sabah ağına nə gəldisə yenə şıltaqlıq etdi, gurultuyla şimşəkləri Olimp dağından Elladanın başı üzərində sağa-sola fırlatdı. Ona baxıb Poseydon da dənizin dərinliyindən suyun üzünə çıxdı, baş qaldırıb şıltaq dalğaların üzərinə zərif-zərif toxunan sakit mehi üfürüb-üfürüb yoxdan və heçdən möhtəşəm bir fırtına yaratdı. Bircə anın içində az qala göy yerə, yer göyə qarışdı. Göy üzündə qara buludlar ağ buludları qabaqlarına qatıb qovduqca qovdular. Göylə yerin arasında qapqara yağışlar sudan uca hasar yaratdılar.

«Bəs mənə nə gəlib, Zevsin səsinə səs vermək lazımdı.» düşünən Borey çayları, bulaqları yerindən oynatdı, şahə qaldırdı. Onun əmriylə küləklər qalın meşə ağaclarını bir-birilə öpüşdü. Dağdan aşağıda isə adamlar qorxudan az qala evlərinin içində döşəməyə çevrilib bərkimiş torpağı bir az da dərinə qazıb gizlənmək istədilər. Kahinlər tələsik Zevsə və Poseydonu qurbanlar kəsb nəzirələr verməyə başladılar. Bilmək olmazdı, Şimşəkoynadanın şıltaqlığı hələ nə qədər sürəcək. Əslində, onun bugünkü hərəkətinin bir səbəbi, mənası yox idi, aşağıdakılardan bir kimsə onu qəzəbləndirəcək heç bir əməlin sahibi olmamışdı. Şıltaqlıq olmağına əməlli-başlı şıltaqlıq idi. Zevs barmaqlarının ucundan Olimpdən üzü aşağı nişan alıb tuşladığı şimşəklərin qulaq deşən ağır səmindən tezcə də özü doydun, aşağıdakıların təlaşını göz önünə gətirib dodaqaltı qımışdı, «bu günlük bəsləridi, qoy unutmasınlar ki, mən istəsəm, onların başına nələr gələ bilər» – düşündü.

Hamıdan əvvəl Hera əl-ayağa düşdü:

– Bu nə həngamədi?! Heç düşünürsən? Axı hər şeyin bir vaxtı-vədəsi var. Unutdunmu, bu gün toy gecəsidir.

– Toy gecəsi???

– Peleyi, Fetidani unutdunmu?

Əslində, unutmuşdu. İndi sadəcə bunu boynuna

almaq istəmirdi. Poseydon peyda oldu. O, deyəsən, Zevsin bu səhərki şıltaq oyununun beləcə tez bitməsindən narazı idi. Heranı görüb başa düşdü ki, onun bu işdə barmağı var. «Yenə bu qadınlar...» deyərək ürəyində Heranı yamanlasa da bir söz demədi. Zevs ona bic-bic göz vurdu:

– Bu gecə toy imiş. Sən isə...

– Mən isə?..

– Əlbəttə, sən! Bu nə oyundu?! Bütün Elladanı qatdın bir-birinə...

– Şimşəkoynadan yarızarafat, yarıciddi bir halda bu səhərki həngamədə Poseydonu günahlandırmağa çalışdı.

– Nə deyirəm, mən deyirsən, qoy mən olum. – Poseydon öz hökmdar qardaşının bu növbəti şıltaqlığını da səmimi bir könül xoşluğu ilə qəbul elədi.

– Yaxşı ki, gəldin. – Kefi kökələn Zevs Poseydonu Heraya tərəf itələdi. – Qulaq as və eşit! Bu toyda mən deyirəm, hamı iştirak etməlidir, Hera isə etiraz edir, yox deyir, onu dəvət etməyək. Sən nə deyirsən?

– Kimi? Kimdən söz edirsiniz? – Poseydon əlindəki üçbuynuz nizəsini ehtiyatla bir kənara qoyub maraqla soruşdu.

– Erida! Eridanı deyir! – Hera gözlərini Zevsdən çəkməyərək Poseydonu cavab verdi.

– Bax, gördün, deyir ki, guya o, toya gəlsə nifaq salar. Səncə cəsarət edər? – Zevs bütün möhtəşəm görkəmi, əzəməti ilə Poseydonu tərəf çevrildi. Onun bütün bədənini, bütün daxili, bütün əzələləri tarıma çəkilməmişdi. Damarları nəhəng çaylar kimi idi, sümükləri dağlara, təpələrə, dərisi isə taxıltelli zəmilərə bənzəyirdi. Zevs nəhayətsiz qüvvə və sonu olmayan enerjiyə toplusundan ibarət idi. Poseydon hiss elədi ki, damarlarında qanı donmağa başlayır. Dənizlərə hökm eləmək şimşəklərə hökm eləməkdən qat-qat asan imiş.

– Cəsarət eləməz. Heç vaxt! – Əvvəl-əvvəl Poseydon səmimi qəlbədən nifaq ilahəsi Eridanı müdafiə etmək istədi.

– Edər! – Hera məftun gözlərini heç cür əzəmətli Zevsdən çəkə bilmirdi, amma öz qəti cavabını yenə də kənara – Poseydonu tərəf ünvanladı.

– Belə isə, Hera həqiqəti söyləyir, qoy Erida bu toyda iştirak etməsin! – Poseydon tezcə və asanlıqla Heraya güzəştə getdi.

– Eh, sən də qadın sözünə uydun... – Zevs Poseydonun Heraya bu cür «yan getməsindən», əslində, məmnunluq duydu, amma bürüzə vermək istəmədi.

– Yaxşı. O zaman qoy siz deyən kimi olsun. – Beləliklə, Zevs Hera deyənə özünün yox, qardaşı Poseydonun tərəf çıxmasından razı qalaraq son qərarını verdi.

– Yaxşı. Mənim qərarım belədir: qoy Erida bu toyda iştirak etməsin!

Sonra Zevs Heraya baxdı:

– Sən deyən oldu, razı qaldın?

Heranın gözləri güldü.

Allahlar qərara aldılar ki, Peley ilə Fetidanın toy məclisi kentavr Xironun böyük mağarasında qurulsun. «Böyük məmnuniyyətlə razılıq verirəm» deyən Xiron mağaranı sahman-səliqəyə salmaq üçün neçə gün, neçə gecə əlləşdi, çalışdı. Allahlar ziyafətə peyda olan zaman mağarada, hər künc, hər bucaq az qala işıq saçırdı. Zevs ətrafa gözücu nəzər saldı, məmnun qaldı. Yuxarı başa keçib əyləşdi. Hera onun sağ tərəfində, Poseydon isə sol tərəfində oturdular. Sonra Heranın yanında Afina, Poseydonun yanında isə Afrodita özlərinə yer elədilər. Apollon, Ares, Hefest, Hermes və başqa Allahlar və ilahələr hayküyə özlərinə yer seçməyə başladılar. Nəhayət, bütün Allahlar böyük və təmtəraqlı ziyafət masasının ətrafında əyləşmiş oldu. Masanın aşağı küncündəki yerlər Peley və Fetida üçün idi. Allahlar toplaşdıqdan sonra onlar da öz yerlərini tutdular. Toy məclisi başlandı.

Ziyafət çox nəşəli keçirdi. Allahların, xüsusilə də, Zevsin qəhqəhəsindən az qala qulaq tutulurdu. Hər kəs ən maraqlı saydığı əhvalatı xüsusi bir məzə ilə Zevs üçün danışdı. Çox zaman bu əhvalat yer üzündə yaşayan adi adamların – bəni-insanların axmaq və sadələvh hərəkətləri ilə bağlı olurdu. Bəzən də allahların öz aralarındakı anlaşılmazlıqlar həm Zevsi, həm Poseydonu, elə Heranın özünü və Afroditanı da əyləndirirdi.

Get-gedə ağız deyəni qulaq başladı eşitməməyə. Onu demək vacibdir ki, hadisə və əhvalatlar da təkrar olmağa başladı. Bütün bunlar o demək idi ki, toy məclisi artıq öz adı, təbii məcrasına düşmüşdür. Bu gecə Allahlar həm özləri özlərindən, həm də baş Allah Zevsdən xeyli razı idilər. Bir-birilərlə mübahisə və münəqişə etmədən keçən məclislər Olimpin ölməz sakinləri arasında çox da tez-tez baş vermirdi. Və elə bütün gözəgörünməz və ucsuz-bucaqsız sonra üçün məhz bu toyun xüsusi təkan verəcəyinə inanmaq çox çətin idi.

Toya təkcə nifaq ilahəsi Erida dəvət olunmamışdı. Heranın təkidi ilə o biri Allahlar da bir-bir bunu Zevsdən xahiş etdilər. Zevs də onların sözünü yerə salmadı. Zevs yaxşı bilirdi ki, hərdən-birdən Allahlara nifaqsız, münəqişəsiz keçən bir gecə də bəxş etmək olar və belə gecə Allahlar tərəfindən ona – Zevsə edilən sonrakı sözsüz itaətin canını, mayasını qoruyan özülü yalnız və yalnız bir az da bərkidər.

Beləliklə, Eridanı toya çağırmadılar. Və elə indi ağacların arasından Xironun mağarasına göz dikib həsəd və nifrətlə mağaranı baxışları ilə az qala deşən Erida özünə heç cür yer tapa bilmirdi. Paxıllıq, kin, xəbislik onun qəlbəninə hakim kəsilmişdi. Gözləri par-par yanır, dodaqları öz-özünə nəşə pıçıldayır,

beynində fikir fikri sürətlə qovurdu. Erida, Xironun mağarasından göylərə ucalan qəh-qəhə səslərinin gurultusu altında mağaranın ətrafında oğrun-oğrun gəzişən, ziyafətə qarqışalığ salmaq üçün üsul və yollar arayan Erida öz acıq və qəzəbini tökmək üçün hər şeyə hazır idi. Bir xeyli düşündü və... əlbəttə! Nəhayət! Eridanın ağına, nəhayət, çox məkrli və həтта ağıllı da demək olardı buna, bir fikir gəldi. «Tapdım!» deyərək qəm-qüssəsi bir andaca sevincə çevrilən ilahə Erida fırtınadan da sürətli bir quşa çevrilib Hesperidlərin uzaqdakı güllü-çiçəkli bağçasına tərəf uçdu. Qızıl alma! Ona qızıl alma lazım idi. Bircə dənə. Bircə dənə qızıl alma! Erida bilirdi, o bu alma ilə nə edəcək. Bu alma nəinki bu günkü toy ziyafətini qanqaralığa çevirəcək, həm də onu uzaq-uzaq hadisələrin qəribə, ağlagəlməz yollarına gətirəcək. «Siz mənim intiqamımın acısını dadıb məni hələ xeyli xatırlayacaqsınız!» – Hesperidlər bağından almanı dərərəkən Erida ləzzətlə bunu düşündü. Nifaq ilahəsi az sonra əlində qızıl alma yenə də Xironun mağarasının qarşısında peyda oldu. Elə buradaca bitən dəfnə ağacının xırdaca bir budağını qoparıb uzun və iti dırnaqlarıyla çərtərək bıçaq kimi bir şey düzəltdi. Almanın gözəl üzünə bu sözləri yazdı: «Gözəllərin gözəlinə çatacaq!».

Erida yazdığını bic-bic süzüb dodağı qımışdı.

...Allahların başı Aresin böyük həvəslə danışdığı qanlı-qadalı bir savaşı xırdalıqlarına elə qarışmışdı ki, heç biri bu gözəl, öz içindən ətrafa işıq saçan qızıl almanın masanın yuxarı başına – Zevsin və ətrafındakı ilahələrin qarşısına necə gəlib düşdüyündən xəbər tutmadı. Alma isə artıq Hera, Afina və Afroditanın düz qənsərində onların hər birinə yanıq verirmiş kimi «gəl-gəl» deyirdi və Poseydon almanı diqqətlə süzdükdən sonra gözlərini qıyıb «Gözəllərin gözəlinə çatacaq!» sözlərini özündən asılı olmadan elə ucadan oxudu ki, Ares də, onun sözünü kəsərək şuluqluq salan digər Allahlar da qəfildən səslərini kəsdilər. Ortalığa narahat bir sükut çökdü. Poseydon bu dəfə yavaşdan dediyini bir daha təkrar elədi:

– Gözəllərin gözəlinə çatacaq...

– Yəni, kimə? – Zevs də artıq almanı görmüş və Poseydonun sözlərini eşitmişdi. Öz sualı ilə ağına gələn elə o dəqiqə də dilinə gətirdi və dərhal da «əhv etdim» düşünüb peşman bir halda üzrxahlıqla əvvəl Heraya baxdı, sonra Afinaya, lap axırda isə guya istəməyə-istəməyə Afroditaya ötəri bir nəzər saldı.

Yenə ortalığa həmən qəribə sükut çökdü. Zevsin sualına Allahlardan heç biri cəsarət edib cavab vermədi. Handan-hana sükutu Hera pozdu:

– Yəni, mənə! Yəqin məni nəzərdə tutublar!

– Səni? – Afroditanın təəccübünün həddi-hüdudu yox idi. – Səni? Bəs mən o zaman kiməm sənə? Gözəllik ilahəsi deyilməyən mən? Əlbəttə, alma mənimdir!

– Xeyir, alma mənə çatacaq! – Afinanın bu yersiz mübahisəyə qoşulacağını deyəsən, Allahlardan heç biri gözləməirdi. – Bəli, mənə çatacaq. Hera və Afrodita heç zaman əvvəl düşünüb sonra danışmırlar. Mən isə əvvəlcə düşünürəm, sonra danışırım. Mənim fikrimcə, ən gözəl ilahə elə mənim özüməm.

– Sən???

– Bəli, mən. Yoxsa, Hera elə bilir ki, o, artıq bütün ilahələrin əvəzinə danışa bilər?!
– Bunlar görəsən nəyin mübahisəsini edirlər? Mən sussam yaxşıdır. – Afrodita heç kimə, yəni, əslində hamıya müraciət edərək yalançı bir sakitliklə dilləndi. – Mən kiməm ki?! Ata, sən görürsən?

Zevs istədi özünü eşitməzliyə vursun. Afrodita isə öz sualında israrlı idi:

– Ata! Söylə! Mən kiməm? Mən gözəllik ilahəsiyəm, ya deyiləm?!

– Sus! – Heranın qəzəbi çox ciddi idi.

– Yox, niyə ki? – Afina fürsətdən istifadə edərək bu ilahələrin hər ikisini bir-birilə toqquşdurmaq istədi. – Bu xanım gözəllik ilahəsi deyil, bə kimdi?

– Sən də sus! Alma mənimdir dedim! – Heranın qəzəbli səsi mağaradan çölə yol alıb dörd bir tərəfi lərzəyə saldı.

Erida bu dəhşətli səsi və bu səsin özü ilə gətirdiyi həqiqi qəzəbi eşidib və hiss edib durub gizləndiyi yerdə əsudəliklə köks ötürdü, öz-özünə «belə-belə işlər» deyərək düşünüb dalı-dalı qaranlığın içinə çəkilərək yox oldu. «Biz öz intiqamımızı aldığımız!»

Mağaranın içində isə artıq mübahisələr getgedə qızıqıb daha da kəskinləşirdi. Nə Zevs, nə də o biri Allahlar birbirilə az qala didişən üç ilahəni sakitləşdirməyin yolunu axtarıb-axtarıb heç cür tapa bilmirdilər.

– Alma mənə çatmalıdır. Mənəm gözəllik ilahəsi!

– Afrodita şivəli-şivəli, sağa-sola başını çevirib sanki gözəlliyini bir daha nümayiş etdirirdi.

Cavan Allahlar, xüsusilə də Hefest hiss edirdi ki, onu dəstəkləyirlər, amma, bu sözdə deyil, gözdə və daha çox ürəkdə belə idi.

– Xeyir, alma mənə ünvanlanıb! – Afina ağıllı və diqqətli gözlərilə ətrafını sınaıçı baxışla seyr edir və özünə ciddi müttəfiq arayırdı.

Başqa Allahlar baxışlarını Afinadan qaçırmağa çalışdılar. Yalnız Apollon ona çox gizlicə başı ilə «hə» işarəsi verdi.

– Alma yalnız və yalnız mənim olmalıdır! – Heranın sözləri artıq əsl hökm kimi səslənirdi və belə deyərkən o, gözlərini qırpmadan Zevsin düz gözlərinin dərinliyinə baxırdı.

– Dayanın! Bəsdi! – Nəhayət, Şimşəkoyndan öz səsini ucaltdı.

Hamı başa düşdü ki, Zevs artıq bu uzanıb gedən mübahisədən bezib, nəhayət, bir qərara gəlmişdir.

– Bəsdi! Mən bu mübahisəni bu cür bitirməyi qərara alıram. Bu mübahisəni Allahlar çözməyəcək! – Zevs nəfəs dərib ətrafına göz gəzdirdi. Sükutun özü də ona gizlicə pıçıldadı ki, düzgün qərardır, çünki bütün digər Allahlar rahatlıqla köks ötürməyə başladılar.

– Allahlar bu mübahisəni çözməz! – Zevs Allahların əhval-ruhiyyəsini tutmuş olduğundan rahat-rahət sözünə davam etdi. – Bunu etsə-etsə bəni-insan edəcək. O öz qərarında daha tərəfsiz olar... Yəni... ciddi olar.

– Doğrudur!

– Bəs kim?

– Kim bunu edəcək?

– Görəsən kimə belə bir işi etibar etmək olar?

– Ciddi və tərəfsiz... Doğru qərardır!

Allahlar fikrə getdilər. Zevs özü də düşünə-düşünə qaldı. Bir xeyli beləcə sükut içində vaxt keçdi. Cavab isə yenə Zevsdən gəldi. O, üzünü Apollona tutdu:

– Apollon! Sən bir qədər əvvəl öz sevimlin Troya padşahı Priamın kiçik oğlu Parisdən danışırıydın. Dedin ki, indi şahzadə olsa da ata evinə qayıdandan sonra yenə də öz əvvəlki işi ilə, qoyun otarmaqla məşğuldur.

– Bəli, ulu Zevs, Paris bu gün də çobanlıq edir.

– Mən qərarımı verdim. Bu mübahisəni Paris həll edəcək. Almaları üç ilahədən birinə – ən layiq olana qoy Paris versin!..

Toy məclisi gecədən xeyli keçmiş, amma vaxtından əvvəl, beləcə narahat bir nigarançılıqla bitdi və Allahlar hamısı ürəklərində Eridanı söyə-söyə (çünki bu mübahisəni, bu nifaqı salanın məhz Erida olduğunu artıq onlar anlamışdılar) ürəklərində yarızarafatla, yarıciddiyyətlə Parisin halına acıya-acıya, yavaş-yavaş Olimpə doğru üz tutub dağılışmağa başladılar. Sonuncu qonağı yola salıb – bu isə Ares idi – kentavr Xiron ziyafət boyu Allahların hüzurunda cıncır belə çıxarmadan utana-utana oturub bir künədə qalmış Peley ilə Fetidaya üzünü tutub belə dedi:

– Siz bilirsiniz ki, mənim adıma müdrik Xiron deyirlər. Bu gecəki sizin toyunuz. Sonra nə cür gələcəksə, onun artıq çöhrəsini göstərdi. Nə gələcəksə, nə cür gələcəksə, əsası bu gecə qoyuldu. Bunu sizə mən, qoca kentavr Xiron deyirəm.

...Troyanın altıncı padşahı, Apollonun sevimlisi qoca Priamın oğlu Paris uzun illərin ayrılığından sonra öz ailəsinə yenidən qovuşmuşdu. Hələ Paris körpə olarkən öncəgör kahinlər onun Troyaya bədbəxtlik gətirəcəyini söyləyərək atası Priamı və anası Gekubəni də buna inandıra bildilər. O zaman Priam öz körpə

övladını uca qaladan üzüsağı tulladaraq bu şəkildə öldürmək istəyir. Paris xoşbəxt bir təsadüf nəticəsində sağ qalır, onu çobanlar tapıb övlad kimi bəsləyirlər. Priam uzun illər öz amansız hərəkətinin üzücü peşmançılığını çəkir və nəhayət, Allahlar onu sevindirirlər. Paris artıq boya-başa çatmış yetkin bir gənc kimi Priam və anası tərəfindən tapılıb şah ailəsinə qaytarılır. İndi o şahzadə Hektordan sonra artıq yaşa dolmuş Priamın ən böyük ümididir. Bəli, yalnız Hektordan sonra, əlbəttə ki, Hektordan sonra. Çünki həm Troya camaatı, həm də saray əhli Hektorun ağıllı və bacarıqlı siyasəti nəticəsində ona son dərəcə sədaqətlidir. Bunu Paris artıq yaxşı bilir. Paris yalnız ikincidir. Moyralar – bu taleyazan ilahələr onun taleyinə yalnız ikinci olmaq yazıblar. Bunu artıq heç cür düzəltmək mümkün olmayacaq. Hektor, həqiqətən, əsl qəhrəman və əsl dövlət başçısıdır. Parisə isə ürəyindəki hisslər heç cür rahatlıq vermir, «sən, yalnız sən Troyaya layiq başçı, layiq padşahsan» deyə qulağına ardı-arası kəsilməyən pıçıldılar gəlirdi... Həmənin gün öz köhnə peşəsindən əl çəkə bilməyən Paris İlionun ətrafında Şah ailəsinin böyük bir qoyun sürüsünü otarırdı. Bir daşın üstündə oturub yenə də dərin fikrə dalmışdı. Elə bu zaman qəfildən Parisin oturduğu yerdən bir qədər aralı

– ora isə dəfnə ağaclarının bitdiyi kiçik bir meşəlik idi

– bu meşəlikdən üç ucaboylu qadın çıxıb düz Parisə tərəf irəliləməyə başladı. Paris başını qaldırıb aram-aram ona yaxınlaşmaqda olan bu qadınlara diqqətlə baxdı, onları tanımağa çalışdı. Tanıya bilmədi. Amma hansısa bir qüvvə onu ayağa qalxmağa məcbur elədi.

Bu qadınlar ayaqlarını torpağa basıb yerimirdilər, onlar az qala torpağa heç toxunmurdular. Bu qadınlar bütün vücudları ilə ətrafa işıq saçır, bütün harmonik hərəkətləri ilə dünya ahənginin içindən çıxıb seçilirdilər. Bunu görəndən Paris anladı ki, qarşısındakı bu üç qadın adı adamlar deyil, onlar əsl ilahələrdir. Paris gözlərinin qamaşacağından ehtiyat etdiyinə görə onların üzünə baxıb onları tanımağa cəhd eləmədi. Paris elə beləcə ayağa durmuş, başını aşağı əymiş şəkildə itaət və qabiliyyətlə təzimdə əyilmiş qaməti ilə, bəli, məhz bu cür, ilahələri qarşıladı. Belə bir duruş öz-özlüyündə ehtiramlı bir salamlamağa bərabər idi.

İlahələr Parisin iki addımlığında dayanıb durdular.

– Görürəm ki, sən Paris, qarşında duranların kim olduğunu və hardan gəldiyini artıq bilirsən. – İlahələrdən biri Parisin müti duruşunu qiymətləndirdi və ona müraciətlə belə dilləndi.

Paris yenə də başını qaldırmadan son dərəcə yük-sək təvazökarlıqla cavab verdi:

– Bilirəm, siz Olimpin sakinlərisiniz.

– Elədir... – İkinci ilahə təsdiq etdi. Onun səsi əsl fleytanın səsinə xatırlatdı.

Qoyunlar sakitcə otlaqda dayanıb durmuş, ilahə-lər gəldikdən sonra tam bir hərəkətsizliyə düşər olmuşdular. Havada balaca bir meh də əsib eləmir, göydəki buludlar səbirlə dayanıb-durub aşağıdakı bu görüşün nə ilə bitəcəyinə maraqlı edirdilər.

– Sən bilməlisən ki, biz yalnız bizə lazım olan zaman özümüzü bəni-insana göstəririk. Sən bizə baxa bilərsən, – deyə birinci ilahə lütfkarlıqla icazə verdi.

Mən bunu bilirəm. Çox sağ olun. – Paris yenə də ehtiyatla cavab verdi, başını isə hələ də qaldırmağa cürət etmədi.

Səsi ilə fleytanı xatırladan o biri ilahə daha səbirsiz idi. O belə dedi:

– Gəlin məsələni uzatmayaq. Nə üçün gəldiyimizi ona açıb deyək. Paris, biz sənənin yanına Zevsin göstərişi ilə gəlmişik.

Paris damarındakı qanın donduğunu hiss elədi. «Mən nə günahın yiyəsiyəm?» – deyə yaddaşını arayıb, ələk-vələk elədi, çox düşündü, çox daşındı, amma ağılına hansı günah işlədiyi barədə dürüst bir şey gəlmədi.

– Sənənin günahın yoxdur... hələ. Paris, nəhayət, başını qaldır və bizim hər birimizə ayrı-ayrılıqda nəzər sal. Diqqətli ol. – Sərt bir halda bunu deyən Hera idi. – Mən Herayam.

Paris bu dəfə əmrə tabe oldu, başını qaldırdı, ilahələrə baxdı, onların möhtəşəm varlığından vəcdə gələrək ürəyində «əhsən!» dedi.

– Almanı ona göstər. – Afina Heraya məsləhət verdi. – Nə etməli olduğunu ona anlat. Mən isə Afinayam. – Afina Parisi çox böyük diqqətlə süzdü.

– Paris, gəl məni də tanı. Mən Afroditayam. – Səsi ilə fleytanı xatırladan üçüncü ilahə isə Parisin üzünə yalnız ilıq bir təbəssüm göndərdi.

Parisin yanaqları allandı. Hera qərara gəldi ki, Parisə məsələnin kökünü açıb-ağartmaq vaxtı gəlib:

– Paris, mənə diqqətlə qulaq as. Qarşında üç ilahə vardır. Mən Herayam, bu Afinadır, bu isə Afroditadır. Bu almanı görürsən? – Heranın Parisə doğru uzatdığı əlində qəflətən bir alma göründü.

Paris həyatı boyu bu gözəllikdə alma görməmişdi.

– Bu almanı görürsən, deyilmi? – Hera sualını təkrar etdi.

– Almanın üstündəki yazını oxu! – Afina Parisə dedi.

– Ən gözələ çatacaq... – Afrodita yazını Parisin əvəzinə oxudu.

Paris Afroditanın dediyi ilə kifayətlənmədi, almanı ona uzatmış Heradan böyük bir ehtiramla qəbul edib, üstündəki yazını ucadan bir də özü oxudu:

– Gözəllər gözəlinə çatacaq!

– Gördün? – Afroditanın gözləri yenə şıltaq bir təbəssüm içində süzüldü.

Hera isə ciddiliyindən əl çəkmirdi:

– Paris, biz üç ilahənin mübahisəsinə sən son qoymalı və almanı bizlərdən birinə sən verməlisən.

– Kimi ən gözəl hesab edirsənsə, ona. – Hətta Afina da bu məqamda səsinə gizli bir istilik qatdı.

– Mən? Niyə mən? – Paris təəccüblə soruşdu.

– Zevs belə istədi, – deyə Afina cavab verdi.

– Bəli, Zevs belə istədi. – Hera acı-acı təkrar elədi.

– Mən bilmirəm, sizlərdən hansınız daha gözəlsiniz. Siz üçünüz də əsl gözəllik mücəssəməsisiniz. – Paris yenə də böyük bir ehtiram və gizli ehtiyatla ilahələrə belə dedi.

Ürəyində isə acı-acı düşündü: «Birinə almanı verib özümə bir himayədar qazanacağam, o biri ikisi isə mənə ömürlük düşmən olacaq». Paris niyyət etdi ki, hiylə ilə də olsa, bu münsif vəzifəsindən birtəhər boyun qaçırınsın.

– Sən münsifsən. Və sən bundan boyun qaçıra bilməyəcəksən. Boşuna özünü yorma. – Hera Parisin qəlbindən keçənləri dərhal duydu.

«Elə isə kimə? Mən bu lənətəgəlmiş almanı kimə verim? Seçimimi nə cür edim ki, yenidən əziyyətlə gəlib qovuşduğum bu saraydan qovulanmayım?» – Heranın sözlərindən sonra Parisin beynindən sürətlə məhz bu fikirlər gəlib keçməyə başladı.

– İstəsən, biz sənə kömək edə bilərik... – Hera Parisin dadına çatmaq istədi.

– «Necə?»

– Sən özün bu seçimi edə bilərsən, ya yox? – bu dəfə Afina Parisə sual verdi.

Paris yenidən diqqətlə ilahələri bir-bir süzməyə başladı. «Mən bunların hansına verim almanı? Üçü də gözəllərin gözəlidi. Hərəsinin öz gözəlliyi... Hera... kimdə belə dərin, nüfuzedicə baxış var? Afina...

boya bax, əndama bax... Əsl amazonkadır. Hələ Afrodita... ağız, burnu, gözləri şəhvət dolu, ehtiras dolu, ah... Mən nə edim, necə edim?..

Paris qətiyyətlə Afinaya cavab verdi:

– Yox, mən özüm seçim etməkdə çətinlik çəkirəm.

– O zaman... – Hera nəfəs dərib diqqətli gözlərini Parisin üzünə dikdi. – O zaman biz hər birimiz sənə ən qiymətli hədiyyəmizi verməyə hazırıq. Onlardan birini qəbul et və almanı o hədiyyənin əvəzi kimi bizim birimizə ver!

Paris «Hədiyyə» sözünü eşidən kimi gözləri qıyıldı, artıq təkcə qulaqları ilə deyil, bütün tarıma çəkil

miş vücudu ilə ilahələri dinləməyə başladı. İlk sözə Afina başladı:

– Dinlə məni, Paris. Sən əgər almanı mənə vermiş olsan... – Afina sözlərinə xüsusi bir ehtişam verməyə çalışdı, – mən... mən səni dünyanın ən müdrik adamı edərəm!

«Kentavr Xirondan da müdrik?» deyərək düşünüb Paris Afinaya hörmətlə baş əydi. Sonra sual dolu gözlərini Heranın üzünə dik di.

– Əgər almanı mənə versən, – Hera təmkinlə və yavaş-yavaş danışmağa başladı, – əgər ən gözəl ilahə kimi sən Paris məni seçmiş olsan, o zaman mən Hera səni bütün Asiyaya hökmran edərəm.

«Yəni Troyaya?!» Paris buna az qala inanmaq belə istəmədi, amma eyni hörmətlə Heraya da baş əyib maraqlı dolu gözlər ilə üçüncü ilahəni – Afroditanı süzməyə başladı.

Afrodita isə belə dedi:

– Dinlə məni, Paris. Yaxşı dinlə və yaxşı düşün. Sən bizim aramızdan seçib ən gözələ çatacaq bu almanı mənə versən, mən səni... mən səni, bəli, dünyanın ən gözəl qadınına qovuşduraram.

«Ən gözəl qadın – yəni gözəl Yelena! Elladada, Asiyada ondan gözəl kim var ki?»

İlahələr susdu. Onlar Parisin qərarını gözləməyə başladılar. Paris isə cavab verməyə tələsmirdi, əlindəki bu qəşəng qızıl almanı o üzünə, bu üzünə çevirir, qaşlarını çatıb düşünürdü. Nəhayət o, qərara gəldi. Səbirsizliklə ondan cavab gözləyən ilahələri bir də ayrı-ayrıcay, təpədən dırnağadək süzüb gözdən keçirdi. «Nəhayət, arzuma yetişdim!» deyərək düşünüb qətiyyətlə almanı üç ilahədən birinə uzatdı.

Almanı alan İlahənin gözləri güldü. Sevinci hədsiz, qüruru sonsuz oldu. O biri ilahələr isə zəhmli susdular, gözəl üzlərinin rəngi qapqara qaraldı.

– Mən səni sabah arayıb tapacağam. – Hera gözdən itməzdən əvvəl sevinc və minnətdarlıqla Parisə bu sözləri dedi və o biri ilahələri yenə də qürurlu bir baxışla süzüb əlindəki almanı ucaya qaldırdı.

Almanın isə sahibəsi, Hera olmuşdu. Paris almanı, əlbəttə ki, Heraya vermişdi. Ancaq və ancaq Heraya! Bu bir həqiqət idi və sonrakı bütün başqa yozumlar, tarixçilərin və şairlərin dedikləri bu həqiqətə uyğun deyil.

Üç ilahə dəfnə meşəliyinə doğru geri qayıda-qayıda elə havadaca əriyib başladılar yox olmağa. Parisin qəlbi yaxın hakimiyyətin şirin dadını elə indidən hiss edərək həyəcanla vurdu. Qoyun sürüsü hərəkətə gəldi, quzular mələşdilər və itələşə-itələşə Parisin dörd bir yanında sıxlaşmağa başladılar. Buludlar yenə də öz yollarına düzəldilər.

Sabah!.. Sabah Hera Parisi tapacaqdı. Sabah qoca Priam Aidin səltənətinə yollanacaq, qəhrəman Hektor vaxtilə Prometeyin zəncirə çəkildiyi Qaf dağına qaçıb canını bu cür qurtaracaq, Paris isə öz arzusuna

– Troyaya hökmran olmaq arzusuna, nəhayət ki, çatacaqdı.

Dəvə yağışı

Bu gün axşam xəbərlərin sonunda hava haqda məlumatı bütün şəhər dinlədi və rahatlıqla köks ötürdü. «Sabah – xəbərdə deyilirdi – göydən yerə də-və yağacaq». İki gün əvvəl göydən yerə şir yağmışdı və bu daha təhlükəli idi.

Şirləri bu dəfə də birtəhər aldadıb – əslində, bu onların ən çox zəhləsi gedən bir şey idi, buna ovsunlamaq deyirdilər – ağızlarını heyvanxanaya döndərmişdilər. Amma heç də hamısına qəfəs çatmamışdı. Ona görə də indi şəhərin ən böyük problemi beş-beş, on-on bir qəfəsdə daldalanan bu şirləri ovsundan hələ tam ayılmamış birtəhər hardasa yerləşdirmək olmuşdu. Müxtəlif təkliflər gəlirdi və hər bir təklif o saat müxtəlif TV-lər tərəfindən ictimai müzakirəyə çıxarılırdı. Təkliflərin ən maraqlısı bu idi və deyəsən Elmlər Akademiyasından gəlmişdi:

– Şirləri öyrədib onlardan əsl döyüşçülər dəstəsi yaratmaq lazımdır. Şir dili bilənləri, hərbiçiləri bu işə cəlb etmək məqsədəuyğun olardı.

Yeni, böyük zoopark tikib şirləri ora yerləşdir-mək, şirlər üçün ərazi, başqa sözlə, əsl savanna yaratmaq, təbii şəkildə ətraf təbiəti şirlərin həyat tərzinə uyğunlaşdırmaq təklifi ilə Mədəniyyət Nazirliyi çıxış etdi. Özü də bu işə xarici investisiyaların cəlb olunma zərurətini də ortaya atdı.

Bir qədər kəskin, hətta çoxuna bu, qəddar qərar kimi gəldi, təklifi müştərək «Xəz – Dəri – Kürk» «Azad Müstəvi» Birləşməsinin işçiləri verdi:

– Şirləri öldürüb, dərilərini ixrac etmək şəhərə çox ciddi ulduz axını gətirər...

Təkliflərdən biri isə kifayət qədər gülməli olduğundan hətta televiziya diktoru bu təklifi səsləndirərkən təbəssümünü heç cürə gizlədə bilməmişdi:

– Şirlər üçün məktəb açmaq lazımdır. Onların dilində tədris aparmaq, onların mədəniyyətini inkişaf etdirmək biz insanların irqi borcudur. – Bu təklifi də Heyvanları Müdafiə Komitəsi Təhsil Nazirliyi ilə bir yerdə irəli sürmüşdü.

...Dəvələr dolu kimi yağdı. Ovsunçulara şirlərlə iki gün əvvəl bütün güclərini sərf etdikləri üçün dincəlmək, özlərinə gəlmək icazəsi verilmişdisə də, dəvə yağışı gec ara verdiyindən bir daha onların, yəni ovsunçuların köməyindən istifadə etmək məsələsi ortaya çıxdı.

Göydən düşə-düşə bir dəvə o birinə deyirdi:

– Bu insasanlar heç də qorxaq deyilmişlər.

O biri cavab vermək istədi:

– Bəs sən bilmirdin ki... – sözünü bitirə bilmədi, çünki guppultuyla yerə dəydi, tez vurnuxub ayaqları üstə qalxdı. Ora-bura boylanıb gördü ki, o biri dəvələr də onun kimi yıxılıb böyrü üstə qalıblar – görünür yerə enərkən düzgün aerodinamik avtozərbə mövqeyi seçmədiklərinə görə – o birilər, düzgün mövqə seçənlər güclə də olsa ayağa qalxır, onun kimi tez özünə gələnlərin isə, deyəsən, heç nə veclərinə deyil, donqarlarını dik tutub, odu ha, səhrada yelkən kimi enib-qalxıb ora-bura qaçışirlar. Hər biri öz cərgə yoldaşını arayıb.

Ovsunçular gələncən belə bir anlaşılmaz – hərj-mərclikmi deyək, anlaşılmazlıqımı deyək, hal davam etdi.

Ovsunçular yarıyuxulu idilər və, deyəsən, ovsun-ları özləri bunu istəyən kimi kar etmirdi, bir sözlə, dəvələrin hələ ki, biri də könüllü şəkildə gəlib «Maqnus-180» – istifadəyə bu yenidən buraxılmış elektromaqnit mühərrikli nəhəng aerobuslara girmək istəmirdilər.

– Lap elə gəlib girdilər bu maşına, sonrası nə olsun? – Ovsunçular deyirdilər. – Hara aparacağıq bunları?!

- Əvvəl savannanı yaratmaq lazım idi, sonra bunlar barədə fikirləşmək olardı.
- Şirlər, bunları şirlərin yanına buraxmaq! Həngamə o zamandı. Biz də dincələrdik.

Dəvə yağışı, nəhayət ki, kəsdi. Qəfəsdəki şirlər az qala ağızlarının suyu axa-axa «Maqnuş-180»-lərdən quzu kimi aşağı hoppanan dəvələrə baxır, ürəklərində gülməklərini güclə saxlayırdılar. Doğrudan da, dəvələri ovsunçular, nəhayət ki, bir təhər ovsunlayıb gətirib yığırdılar heyvanxananın qabağına. Yaxın ətrafda yaşayan insaanlar tək-tək, cüt-cüt, ürəklənən irəli çıxıb, cəsarəti çatmayan uzaqdan bu mənzərəni durub seyr edirdilər.

– Dəvə ətinin yaxşı qutabı olur. «...mətbəxləri» kitabında görmüsən? – Yaşlı bir insan əlindən tutduğu nəvəsinin üzünü dəvələrə sarı döndərdi. Uşaq heç cür yola gəlib dəvəyə baxmaq istəmirdi, ağlayıb dururdu, evə qayıtmaq istəyirdi, qorxmuşdu nədi?!

– Bax, bu, dəvədir, – deyə insan nəvəsinin könlünü almaq istəyirdi və bir gözü ilə də əlində işi olmayan bir ovsunçu axtarırdı ki, uşağı yola gətirsin, onun ürəyinə girib dəvəyə maraqla yaratsın. Amma bütün ovsunçular dəvələrlə məşğul idi.

– Evə istəyirəm, evə gedək – Uşaq get-gedə daha da israrlı olurdu.

– Ay səni, bir bax, axı sən heç zaman əsl dəvə görməmişən.

– İstəmirəm bu dəvəni. Mən evə istəyirəm. İndi «Səhrada gəmi» başlayacaq. Evə gedək... Niyə görməmişəm. Mən dəvə görmüşəm...

«Səhrada gəmi» son zamanların ən dəbdə olan, ən sevilən vizual filmi idi. İçinə cürbəcür heyvanlar dolmuş gəmi səhra ilə qumluqda «üzür» və sənin istəyinlə televizor ekranından keçib bir başa otağın içinə girə bilirdi. Vizual ekran son texniki nailiyyət idi və çox da bahaya başa gələn ləzzət idi. Baba bütün sonrakı təqaüdünü bir yerə toplayıb ailəyə kömək etməsəydi bu ekranı almaq mümkün olmayacaqdı. Nəvə çox yalvarmışdı. Amma açıq demək lazımdır ki, babanın özündə də az yox idi, o da get-gedə öz uşaqlığına daha çox yaxınlaşırdı. Vizual ekrana baxmaq ondan ötrü də çox maraqlı idi. Bu ekran bütün ailə büdcəsinin ziyanına – Ana heç cür razı olmurdu, güclə baba onu dilə tutdu, sonra isə Ana Uşağın göz yaşlarına dözmədi – bəli, məhz büdcənin ziyanına alınmışdı və indi nəvəsi həmin «Səhrada gəmi» filminin növbəti seriyasına baxmaq üçün evə can atırdı.

– Ay səni, dəcəlsən ki, dəcəl. Yaxşı, gedək evə. Bu dəvə axı sən o gəmindəki dəvədən deyil. Bu həqiqi dəvədi. O isə... Eh...

– Yox, o dəvə yaxşıdır. O mənim dostumdur. Mənimlə danışır. O məni gözləyir.

Ovsunçular, nəhayət, dəvələrin hamısını – bir-ikisi, hələ bəlkə daha çoxu tapılmamışdı – heyvanxananın qabağına yığıdılar. Kiçik bir müşavirə keçirdilər:

– Olan-qalan gücümüz çatacaqmı bu dəvələri şirlər üçün toxunulmaz edək?! Odur bax, necə gözləri ilə yeyirlər bunları...

– Yox, gücümüz çatmayacaq. Şirlərin qarnını ovsunla doldura bilmərik.

– Vəziyyətdən çıxış yolu görürsünüzmü? Məsələ belə qoyulurdu və bütün ovsunçular təqətsiz halda bu suala cavab axtarırdılar.

Elə bu zaman Baba ilə Uşaq gəlib Damdabacalar küçəsindəki evlərinə çatdılar. Uşaq yamanca tələsirdi. Baba isə, artıq onun yorğunluğu aşkar hiss olunurdu, ayaqlarını güclə çəkirdi.

– Gəl, gəl gecikirik.

Saat Günəş vaxtından Ay vaxtına keçdi. Buludlar göy üzündə şahə qalxıb dondular. Şəhərətrafi səhradibi evlər bir-bir üzə çıxdı.

– Vaxtdı. Tez ol, baba, tez ol... – Uşaq lap səbirsizləşdi.

– Gəlirəm, ay səni... Bir dayan görüm, sən məni lap karıxdırdın.

Qapını onlara açan Ananın üzünə Uşağı görən kimi ilıq və bir az da narahat təbəssüm qondu: «Buna nə olub?!»

Tez-tələsik özünü ananın yanından içəri dürtən uşaq bir təhər özünü virvizual ekranın yanına çatdırdı. «Mən gəldim» tanıma sözünü elə qışqırdı ki, evdəki əşyalar da az qaldı cingildəsin. Virvizual ekran dərhal işıqlandı. Uşaq elə durduğu yerdəcə donub qaldı, gözlərini ekrana dikdi, elə bil, bu dəqiqə onu yeyəcəkdə, yanında gəlib səssizcə kresloya özünü yetirən Babaya astaca:

– Baba, bax. İndi özün görəcəksən. Bu dəvə o dövəldən daha gözəldi, – dedi.

Ovsunçuların ayaqüstü müşavirəsində son sözü Şəhər «İnsanlarla heyvanlar arasındakı münaqişələrin Çözüm Komissiyası»nın üzvü dedi. Və onun təklifi artıq əməlli-başlı əldən düşmüş ovsunçular tərəfindən o saat qəbul edildi. Təklif isə bundan ibarət idi. Biz gərək elçilər dəstəsini hərəkətə gətirək. Şirlərdən söz ala ki, dövələrə dəyməyəcəklər. Ta ki, ovsunçular öz güclərini bərpa edəndən sonra şirləri yenidən ovsuna tutmaqla dövələrin necə olacağını götür-qoy eləmək olar». «Bəs, şirlərə nə vəd eləyə bilərik?» sualına «Çözüm» Komissiyasının üzvü burnunun altında «onlar üçün savanna yaratmağı» mızıldandı. Gərək ki, ictimaiyyətdən gələn təkliflərdən biri də elə bu idi.

Heç kim məsələnin bu cür asanlıqla həll olacağına inanmırdı. Ay vaxtı artıq başlamış, hamı yorulmuşdu. Elçilər dəstəsinin nümayəndəsi şirlərin yanından qayıdıb əvvəlcə dövlət TV-sinə, sonra da özəl TV-lərə intervüyü verdi ki, şirlər qısa məsləhətləşmədən sonra onlara edilən təkliflə razılaşırdılar. Öz növbələrində: «təki, ovsunçular gəlməsin. Biz hər şeyə razıyıq» dedilər. Beləliklə, hamı rahat nəfəs aldı. «Yağış anı» üzrə koordinator olan qoca Şir və «Ümumi sülh saati»nin nümayəndəsi ortaya çıxıb öz səliqə-sahmanlarını yaratmağa başladılar

...Gəmi uzaqdan gəlib yavaş-yavaş qum dənizində böyüməyə başlamışdı. Uşaq o anı gözləyirdi ki, ekranın altındakı virsaniyə düyməsini bassın, çünki gəminin içindəkilər yalnız bu zaman içəri otağa daxil ola bilərdilər. Baba lap səbirsizləşdi. Diqqəti tarıma çəkildi.

«Vaxtdı!» – Uşaq bağırdı və gəmi virtual-vizual sərhəddə burnunu soxan kimi düyməni basdı – «Dəvəni istəyirəm» – bu dəfə pıçiltıyla dedi.

Elə germetik təsəvvür yarandı ki, nəhəng gəmi bu virvizual ekranı parça-parça edib otağa girəcək. Əlini uzatsan, gəmiyə toxuna biləcəksən. Artıq neçənci dəfə uşaq da belə düşündü. Baba özü əvvəllər, təzə-təzə az qala bu tələyə düşmüşdü. Amma başqa cür oldu. Gəminin burnundan onların yanınadək bir yol açıldı. O yolla otağın içinə tərəf yeriyən dəvə göründü.

Dəvə əvvəlcə kiçik idi, sonra böyüməyə başladı. Artıq yolla gəlib virvizual ekrandan otağın içinə girəndən sonra dəvə öz təbii ölçüsünü alıb qurtardı. Uşağın sevinc və təəccübdən matı qurumuşdu. Onun qarşısında onun yaratdığı, onun seçdiyi canlı virvizual bir dəvə var idi.

– Di yaxşı, daha bəsdə, qaytaraq onu gəmiyə. Buraları tamam batırıb duracaq. Hə, balası?! – Baba dedi. – Ay vaxtı da bitmək üzrədi, sən isə hələ heç öz nağılının içinə də girməmişən. Qapadaq bu ekranı. Bu gecəlik bəsdə. – Baba son dövr xüsusi inkişaf etmiş bütün bu texnoturbosillobik yeniliklərə bir qədər şübhə ilə yanaşırdı. – Bax nağıl da artıq səni gözləyir.

– Yox, mən nağıl istəmirəm. Mən bu dəvəni istə-yirəm. Bizdə qalsın! – Uşaq, nəhayət ki, arzusunu dilə gətirdi. O yavaş-yavaş deyəsən inada düşürdü.

– Di yaxşı, bəsdə. Babanın sözünə bax! – Ana da mətbəxdən gəlib söhbətə qarışdı. – Nağıla girmək vaxtıdır. Dünən ay vaxtı meşədə haracan getdin?

– Yox, mən nağıl istəmirəm. Nolar, ana, ay ana, dəvəni saxlayaq da, heç olmasa bir gün.

Bu zaman Baba Ananın, Ana da Babanın üzünə baxmışdı. Nə edəsən? Uşağın tərsliyi tutmuşdu. Bu, heç də yaxşı nəticə verməyəcəkdə. Nağıla girməməsi yaxşı yatmaması demək idi, bu isə öz növbəsində Günəş vaxtının zərrəsinə çatmamaq, az qala dünyanın o biri başında yerləşən «Döyüşən öküzlər» məktəbinə keçikmək demək idi.

– Yaxşı, razılaşıdıq. Dəvəni həyəətə apar. Amma şərtimiz şərti. Sabah axşam o, gəmiyə qayıdır. – Ana öz qərarını verdi. «Nə edə bilərik?» – beynindən Babaya sensorlu məlumat göndərdi.

Uşaq sevincək virvizual ekranı daimi enerjiya rejiminə keçirdi və sonra Babasına tərəf qələbə çalmış on beşinci Günəş əbədiyyətinin dördüncü minilliyinin kiçik qum zabiti kimi baxdı və dəvənin boynundan asılmış əvvəlcədən heç kimin görmədiyi və indi apaydın görünən ipdən tutdu. Onlar – Uşaq və dəvə həyəətə çıxdılar.

Xəbər gəlmişdi ki, Şirlər qəfəslərinin ağzının açılması təklifi ilə Çözüm komissiyasına müraciət etmək qərarına gəlirlər. «Bir halda ki, razılıq əldə edilmişdir və biz dəvələrə dəyməyəcəyik, o zaman bizi bu dar qəfəslərə yığıb ağzını bağlamaq nə deməkdir?! Məgər bizə inanmırlar? Bu bizə təhqirdir. Biz ki, söz verdik». – Yağış anı üzrə koordinator olan Qoca Şir Çözüm komissiyasının sədrinə belə bir məlumat göndərmişdi.

Qəfəslərin ağzı açıldı. Şirlər qəfəslərdən çıxdılar və dəvələrin arasında sakit-sakit dolaşmağa başladılar. Amma bu sakitliyin öz vahiməsi vardı. Hamı nəyinsə baş verəcəyini gözləyirdi. Nəhayət, Ay axşamı vaxtının nabelədlərə kömək zamanı gəldi... Ay tərəfdən düz heyvanxananın qapısının ay zolağı açıldı. O zolaqla bayaqdan cıvırları da çıxmayan və indi, nəhayət ki, asudə nəfəs alan dəvələri Aya yola salmağa başladılar. Bu zaman şirlər anladı ki, onlarla insanlar arasındakı razılığın birinci bəndi yerinə yetirilməyə başladı.

Axırıncı dəvənin görüntüsü Ay zolağında hələ itməmişdi ki, heyvanxananın qarşısında bir sükut yarandı. Amma bu sükut uzun çəkmədi. Qısa bir müddətdən sonra bu sükut qəfildən pozuldu. Ovsunçu gəlməmiş onların qoxusunu havadan alan şirlər məsələni artıq başa düşmüşdülər. «Xəyanət! Xəyanət! Savanna yalanmış. Ovsunçular gəlir. Bizi aldatdılar. Bizi aldatdılar». Şirlər arasında əsl vurnuxma, hay-küy başladı. Amma şirlərin bu hay-küyü daha heç kim üçün qorxulu deyildi. Çünki bu zaman ovsunçular artıq şirlərin başının üstünü almışdılar. Qısa bir zamandan sonra şirlərin biri də ayaq üstə dura bilmədi. Güclərini özünə qaytarmış ovsunçular ovsundan sonra laybalay torpağa sərilən şirləri quş lələyi kimi qaldırıb qəfəsin içinə atırdılar. Aldadılmış şirlər hər şeyi unutmuşdular. Artıq onların göz qapaqlarından ağır-ağır ekstramaqnit daş parçaları basmaqda idi. Şirlər yavaş-yavaş ağır yuxuya gedirdilər.

Bir hadisə baş verməsəydi şirlərin aqibəti Şəhər üçün, yəqin ki, uzun müddət həlledilməz qalacaqdı.

Uşaq və arxasınca dəvə – bu sonradan TV məlumatlarında məhz belə şərh olunurdu – evin həyətinə çıxan zaman dəvə özünü qərribə aparmağa başlayır. O, Uşağın rəsmi əmrlərinə tabe olmur, heç nəyə məhəl qoymadan həyətdən birbaşa Damdabacalar küçəsinə çıxır. Virvizual ekran artıq onu idarə edə bilməmişdi. Heç kimin gözləmədiyi halda, sensor yaxın kosmik idarə üsulu tərəfindən komanda olmadan Dəvə inamla küçəbəküçə heyvanxana istiqamətində irəliləyir. Sonrakı şərhə görə dəvə Ay zolağına girən dəvələrin ardınca qaçmağa başlayır. Özünü zolağa salmaq istəyir. Məqsədi virvizuallıqdan çıxmaqmış.

Uşaq dəvənin ardınca düşüb heyvanxanaya qədər gəlir. Zorla dəvəyə çata bilir. Bəzən onu gözüylə izləyir. Heyvanxananın lap qabağında artıq məlum olur ki, Ay zolağının üstünə sonuncu dəvə keçir. Virvizual dəvə Ay zolağının önündə torpağa pərçimlənib durur. Gözlərindən yaş axmağa başlayır. Zolaq və sonuncu dəvə gözdən itirlər. Bir özəl TV məqbuluzluq zonasına girib – sonralar bu TV ciddi cəzaya məruz qaldı və ay proqramlarından məhrum oldu – bu barədə belə demişdi: Ay zolağı, elə bil, virvizual dəvədən canını qurtarmaq istəyirdi.

Və bu zaman həmən o hadisə baş verir. Uşaq bunu belə danışır: Mən özümü çatdırıb gördüm ki, dəvənin gözlərindən artıq yaş axır. Bu zaman qəfəslərin içindəki şirlər ovsundan çıxmağa başladılar. Ən qərribə və izahedilməz məqam da elə bu idi. Şirlər ovsundan ayılıb qəfəsdən çıxmağa başlayırlar. Əlbəttə, belə etinasızlığı, yəni, qəfəslərin qapısının nə üçün bağlanmamasını sonralar ovsunçular təhqiqat komissiyasına heç cür izah edə bilmədilər. Və TV-şərh də bunu ovsunçularda çoxdan diqqəti cəlb etməkdə olan özündənərxayınçılıq halı kimi qələmə verdi. Şirlərin ovsundan özbaşına çıxmaqlarını mütəxəssislər Ay zolağından sonrakı elektromaqnit atmosferə kəskin naməlum qıcıqlandırıcı impulsların – bu isə dəvənin sulu məhlul olan göz yaşından yayılan şüalar idi – daxil edilməsinin nəticəsində baş verdiyini iddia etdilər. Sonralar bu fərziyyənin doğruluğu elmi cəhətdən də sübuta yetdi – naməlum məhlulun dərin termoelektrik təhlili aparıldı və o ovsundan çıxma kodekslərinin əsas maddələrindən birinə çevrildi.

Mütəxəssislərə o da qərribə gəlmişdi ki, qəfəsdən çıxan şirlər əvvəl-əvvəl Uşağı və dəvəni əhatəyə almış, bir xeyli ətraflarında var-gəl etmişdilər. Uşaq və dəvə bir-birinə qısılib qalmışdılar. Şirlərin çoxu «Bizi aldatdılar – intiqam, intiqam!» deyər finxırırmış. Bu məqamda hadisə yerinə özünü Ana və Baba da

yetirmişdilər. Hətta ovsunçular dəstəsi də gəlib çıxmışdı. Amma nə onlar, nə də hadisəyə yığılmış başqa əmniyyət hissələri qəzəbli şir sədlərini keçib Uşağa və dəvəyə yetişə bilmirdilər. Faciənin qarşısı isə gözlənilməz şəkildə öz-özünə alınmışdı.

– Biz bunu etməyəcəyik! – Dal pəncələri üstə çöküb ba yaqdan yorğun qıyıq gözlərini düz dəvənin gözü yaşlı üzünə dikmiş Yağış anı üzrə koordinator olan qoca Şir, nəhayət ki, dillənmişdi.

Şirlərin bəzilərinin qəzəbi bir az da artsa da Qoca Şir ikinci dəfə: – Biz bunu etməyəcəyik! – demişdi. Sonra belə bir əlavə etmişdi:

– Biz gedirik. İnsanlar bizi aldatdılar. Biz gedirik və bir də yağış kimi insaınların şəhərinə yağmağı mən əbədiyyən şirlərə qadağan edirəm.

Bundan sonra şirlər ömrə tabe, dinməz-söyləməz Uşaqla dəvəyə heç bir fikir vermədən heyvanxananın yanından uzun bir cərgəyə düzülüb Şəhərdən çıxma qapısına doğru yol almışdılar.

Adaşlar

L. Borxesin xatirəsinə

Yenə uzun zamandan bəri gördüyü eyni yuxunu doyunca seyr edib həmişəki kimi axşam saat 6-da ayıldı. Elə bil yuxu ilə sözləşmişdilər. Hər gün saat 2-də – gündüz saat ikidə – gecəymiş kimi soyunub yerinə girər, gözlərini yumar, saat 6-da isə gözlərini açıb yuxudan oyanardı. Eyni yuxu, eyni əhval və bir də yuxudan sonrakı eyni ovqat, ağızındakı eyni dad... Nə üçün belə bir ahəngə tabe olmuşdu – bilmirdi. Günorta yatanlara həmişə qəribə baxmışdı. İndi isə özü hər gün öhdəlik götürmüş adam kimi eyni vaxtda yuxu ilə görüşə tələsirdi.

Yuxu bu idi. Uşaqlıq və yeniyetməlik çağının çox qısa bir vaxtını keçirdiyi evlərində özünü görədi. Küçəyə çıxan bağlı balkonları vardı, balkonun da düz qabağında ensiz küçənin o biri tərəfində qoşa tut ağacı necə deyərlər, «göylərə baş vururdu». Yuxu dərinləşdikcə tut ağacları eynən o vaxtkı kimi canlanır, yarpaqlar sıxlaşır, budaq budağa calanır və bu budaqlar öz yaşıl əlləri ilə özlərini balkonun açıq pəncərəsindən içəri dürtürdü. Balkondakı əşyalar rəng almağa başlayırdı. Bu onun kiçik yazı masası, bu kətil, bu məktəb çantası, bir-iki kitab, dəftərlər...

Anası mətbəxdə olardı. Bu yuxunun özəlliyi ondaydı ki, o bu yuxunun içində öz indiki halını heç cür unutmurdu. Yuxuda adətən hər şeyi unudursan, o isə yox, kim olduğunu, hansı yaşın içində olduğunu, hansı maraq və ehtirasların sahibi olduğu bir an belə yadından çıxmırdı. Həm o vaxtkı uşaq idi, həm də bu günkü ortayaşlı, həyatını artıq yaxşı-pis qurmuş qələm əhli, ədəbiyyat adamı...

Yuxunun dərin və mürəkkəb bir quruluşu yox idi. Çox sadə və sadə olduğu qədər də cazibədar idi. Onun üçün doğma idi. Əllərini yazı masasına sürtər, hətta bəzən cəhd edib adını da tozlu masa üstündə yazardı. Kitablari bir-bir götürüb sıgallayar, məhəbbətlə tut ağacının budaqlarını, yarpaqlarını tumarlayardı. Belə etdiyi zaman o bilirdi ki, yuxunu görmək üçün eyni vaxtda yerinə girən ortayaşlı həməən o adamdır. Və birdən başlardı bu balkonda atılıb-düşməyə. Bu zaman isə ortayaşlı kişi itər, o uşaq, böyük bir coşqu və həvəslə, anası deyən tərzdə, şuluqluq eləməyə başlardı.

– A bala, bəsdı şuluq elədin. Sakit ol. Özünə yazığın gəlmir, bizə yazığın gəlsin.

Anasının guya ki, zəhmli səsi mətbəxdən, əslində isə uzaqdakı illərin o tayından zəifləyə-zəifləyə amma hələ gəldikcə o daha böyük şövqlə ayaqlarına güc verərdi, balkondakı səs-küy ən yüksək həddinə çatanda isə anası durub məcbur olardı mətbəxdən balkona gələrdi, üz-gözünə son dərəcə ciddi bir ifadə verib, qorxulu-qorxulu pıçıldardı. Və yuxunun kulminasiyası da bu pıçılıtının mahiyyətində idi. Pıçılıt bu idi:

– Bəsdı, a bala, bu qədər atdanıb-düşmə daha. Balkon uçar. Sən istəyirsən ki, balkon uçsun?!

Bax bu sonuncu sözlər idi onu hər gün günortanın oğlan çağı yuxu ilə görüşə aparmağa məcbur edən qüvvə. «Balkon uçar».

Yuxu olanda nə olar?! Möcüzə onda idi ki, anasının bu sözlərindən sonra balkon həqiqətən tut ağaclarının onu buraxmaq istəməyən budaqlarından silkinib, o boyda binadan ayrılar (ev ikinci mərtəbədə idi),

vertolyot kimi dimdik göyə ucalar və burnunu dəniz tərəfə tutub uçmağa başlayardı, o da balkonun içində. Anası evin bir balkon boyda açıq qalmış ağzında durub onun ardınca baxa-baxa yenə deyirdi: bəsdə, a gədə, əl çək bu həngəmələrinə, hara gedirsən?..

Hər dəfə axşam saat 6-ya qədər, yəni yuxudan ayılana qədər uçuqca ləzzətlə uçardı. Saat 6-da isə yuxudan ayılmaq vaxtı gəlirdi və o gözlərini açan kimi haman eyni ovqat, o həmişəki məhrəm duyğular, narahat fikirlər yenə beyninə hakim kəsilirdi. Bu fikirlərin canı belə idi ki, bizim yaşadığımız və tanıdığımız dünya öz mövcudluğunda tək deyil. Onunla bərabər ona qismən bənzər digər dünyalar da sonsuz fəzada mövcuddurlar. Hətta bizim hər birimiz o biri paralel dünyalarda tamam başqa-başqa tərzlərdə öz yaşamağımızı davam etdiririk. O xatırlayırdı ki, nə zamansa həkim olmağı arzulamışdı. Necə oldu ki, sonralar gedib filoloq oldu – bunu artıq xatırlamır. Yəqin indi o biri dünyaların birində həkimdir. Həkim olmağı niyyət etməsi isə – bu yaxşı yadındadı – qonşularında yaşadı vardı, adı Nizami idi, onun ölümündən sonra olmuşdu. . .

Nizami ilə bir həyətdə qonşu idilər. Həyətin böyründəki ayrıca pilləkən birbaşa onların mənzilinə aparırdı, Nizamigil isə həyətdən keçib ümumi pilləkənlə yuxarı, ikinci mərtəbədəki evlərinə qalxırdılar. Balaca həyət günün çox balaca hissəsi – bu adətən günortaya qədər bir, ya iki saat çəkərdi – ancaq onlara məxsus olardı. Qonşular kimi işdə, kimi bazar-dükanda. . . Bəzən bu həyət də onlara darlıq edərdi. Nizami onu küçəyə alışırdı. Nizami daha çox sərbəst idi, müstəqil idi və ən vacibi, nəzarətsiz idi.

O isə. . . Bir tərəfdən anasının yuxarıdan daim onu axtaran narahat baxışları, digər tərəfdən axşam işdən geri dönmə zəhmli atasına «satılmaq» qorxusu. Nizami bu qorxulardan azad idi. Başının üstünü qılınc kimi alan hərəkətlər, gediş-gəlişinə sərhəd qoyanlar yoxdu.

Hələ heç məktəbə də getmirdilər. Nizamiyə atası qırmızı-göy rəngdə iki çarxlı velosiped almışdı. Bu o zaman üçün əsl «Mercedes» idi. Əlbəttə ki, onlar həyətdə bu velosipedi dəqiqədə bir silib-silib üfürür, zıncırovunu çala-çala «yüyən»indən tutub dövrələmə – ortadakı yekə su krantının ətrafında gəzdirdirdilər. Əlbəttə ki, bunlar Nizami üçün çox az idi. Axırda günlərin bir günü velosiped onları küçəyə çıxartdı. Küçə geniş bir dünya idi. Ucu-bucağı yox idi. Hətta hərdən – bu gün bu nə qədər qərribə görünsə də – bir-iki maşın da gəlib keçirdi evlərinin qabağından. Adamlar sağa gedirdilər, sola gedirdilər, danışq səsləri, deyişmələr, güllüşlərin içindən doğma, əziz bir səs də gündə bir dəfə sıyrılıb ucalırdı, miss kimi zil bir səs: «Marooojni!» Dondurma satan məhlədən beləcə özünün əsl zəfər yürüşünü bu səsin müşayiəti ilə içindəki buz parçalarının üstünə, altına necə gəldi yığılmış meyvəli, qəhvəli, südlü dondurmalarla dolu təkərli dondurma arabasını itələyə-itələyə keçib gedərdi.

Yaddaşında daşlaşmış qalmış daha bir şey var idi. İsti yay günlərində qol-budaqlı, yaşıl yarpaqlı qoşa tut ağacının yarpaqları arasından küçəyə süzülən gün işığı. Göy üzündən keçib gedən günəş elə bil bu bir neçə işıq parçasını salıb itirib, yaddan çıxarıb gedirdi. Çünki günəş evlərinin başı üstündən çəkildə belə bu işıq parçaları hələ bir müddət yaşıl yarpaqların arasından öz süzülməklərində olurdular.

Vəssəlam. Yuxu ilə görüş onu bu uzaq illərə aparırdı. Hə, bir məqam yaddan çıxdı. Küçəyə çıxdıqları o ilk gün Nizami elə birdən, nə mənə, nə sənə, velosipedinə minib bərk-bərk və tez-tez pedalları tərpedə-tərpedə, sağa, sola yırğalana-yırğalana odu hey gedib haralara çıxdı, gözdən itdi, bilinmədi, amma bir müddət sonra yenə görüldü; bu dəfə velosiped daha tarazlı hərəkət edirdi. Gəlib düz onun yanında qəfildən saxladı velosipedi:

– Otur! – dedi. – İndi də sən sür.

– Yox. – O dedi. – Mən bacarmaram.

– Otur. – Nizami qətiyyətlə təkrar elədi.

Zorla onu velosipedə mindirib hər iki əli ilə tarazlığını saxlamağa kömək edə-edə (o isə yavaş-yavaş uzaqlaşdı):

– İrəli, ancaq irəli bax, ayaqlarının altına baxma. İrəli. . .

Nizaminin səsi artıq çox arxada idi. . .

O gün yenə də adəti üzrə axşam saat 6-da gözlərini açdı. Bir an olur, adam bilmir ki, indicə ayrıldığı, uzaqlaşdığı yuxunun hələ içindəsən, yoxsa yox. Yavaş-yavaş özünə gəlirsən. Bax, belə bir an qəflətən o biri otaqdan bir tanış səs gəldi. Ruh qədər tanış və doğma bir səs. O biri otaqda heç kim olmamalı idi.

Amma o and içə bilərdi ki, bu səsi aydın şəkildə eşitdi. Anasının səsi idi:

– Kamal, bala, necəsən?

Bu yəqin ki, bir təkan oldu. Həmə axşam köhnə məhləyə, vaxtilə yaşadıkları evin yanına getməyi qərara aldı. Düzdü, oradan köçəndən sonra yenə nə isə onu oradan özünə tərəf ahənribə kimi çəkirdi. Amma heç zaman bu axşamkı kimi dözülməz olmamışdı.

Aşağıdan burulub üzüyuxarı qalxdı. Köhnə evlərinin yanına çatanda artıq qaranlıq düşmüşdü. Bütün yolu günəş işığının çəkildiyi, qaranlığın isə hələ tam düşmədiyi bir vaxtda gəlmişdi. Evin qabağı, elə küçənin özü də (o biri tində, mağaza olan yerdə bir balaca işıq vardı, o işığı nəzərə almasaq) qaranlıq içində idi. O bu qaranlıqda iki şeyi ancaq seçə bildi. Tut ağaclarının ikisi də yox olmuşdu, onları kökündən mişarlamışdılar. Bir də ikinci mərtəbədəki balkonları artıq bağlı şüşəbənd deyildi, açıq balkon idi.

Uzaqdan o adamı görəndə ona elə gəldi ki, bir-birlərini tanıyırlar. Doğma nə isə var idi – duruşunda, bəlkə geyimində. Hər halda ona oxşayışı şübhə doğurmadı. Bir müddət uzaqdan-uzağa bir-birilərini seyr etdilər. Sonra ikisi də eyni vaxtda bir-birinə tərəf gəlməyə başladı. Qoşa tut ağacının mişarlanmış gövdələrinin ortasında üz-büz durdular. Birdən yuxarıdakı mərtəbələrin hansı otağındansa işıq gəldi. Hər ikisi gözlərinə, üzlərinə düşən bu qəfil işıq topasından başlarını qaçırdıb yana çəkildilər. Qaranlıq olsa da artıq üz-gözləri, saçları, burun-qulaqları bir az daha aydın görünməyə başladı. Oxşarlığın dərəcəsi hər ikisinə əyan oldu.

– Kibritin olar? – İkinci adam zənlə baxıb birinci adamdan soruşdu. Səsinə bilərəkdən bir az laübalilik qatdı.

O, əlini cibinə salıb alışqan çıxardı, ona uzatdı.

O, siqareti yandırmağa tələsmədi. Pencəyinin cibindən bir siqaret qutusu çıxarıb içindən birini götürdü, sonra qutunu ona sarı tutdu:

– Çəkirsən?

Könlü istəmirdi, ancaq bir siqaret də o götürdü. Qutunu eşləyəndə üstündəki adı oxuyub duruxdu, amma üstünü vurmadı. Siqaretin adı «Şipka» idi. Bolqar siqareti. Gənclik illərinin unudulmaz dadlarından biri.

– İndi bu siqareti tapmaq olmur.

Alışqanın işığı bir anlıq hər ikisinin üzünü yenə də bu qaranlığın içindən çəkib çıxardı. Siqaret yandırmaqla məşğul olsalar da, əslində bu ani işıqda bir-birinin sifətini daha aydınca görmək istədiklərindən altdan-altdan, tələsik bir-birinin üzünə diqqət etdilər.

Odun işığı söndü. Siqaretlərini yandıra bilməmişdilər. Bir müddət ikisi də susub ciddi-cəhdlə ciyərlərini siqaret tütüsü ilə doldurmaqla məşğul oldu.

– Biz tərəflərdə xeyir ola? – O nəhayət soruşdu. Yaxın adamdan soruşan kimi soruşdu.

– Heç, elə-belə. Yol gedirdim...

Onun tütü ilə dolu ağzından tütünün öz üstünə bulud kimi alıb gətirdiyi qəribə bir səs çıxdı. Təxminən «belə de...» mənasına uyğun gəlirdi.

– Mən elə bildim adam axtarırsan.

– Belə də... Buralarda bir tanış olurdu.

– Sən elə özün də tanış gəlirsən mənə. Adın nədi?

– Elə sən də... Mənim adım?

– Əlbəttə. Burda bizdən başqa adam var?

– Mənim adım... Kamal.

– Doğrudan? Adasıq ki. Mən də Kamalam. Bizim məhlədə yaşayır axtardığın adam?

– Yox, heç kimi axtarmıram. Elə-belə tanış idi. Sən özün... buralarda yaşayırsan?

Cavab onu diksindirirdi.

– O balkon mənimdi.

Əlini uzadıb qarşı tərəfdə ikinci mərtəbədəki tanış, amma açıq balkonu göstərdi.

Siqaretin var gücü ilə ciyərinə çəkdiyi tütüsü onu boğdu, öskürdü.

– Çoxdan çəkmirsən deyəsən? – Yeni tanış soruşdu.

– Çoxdan, çoxdan... – o cavab verdi.

Diqqətlə bir-birini süzdülər. Heç bilmədi ki, necə oldu belə bir təklif etdi:

– Mən üzünü aşağı gedəcək idim. İstəsən gedək mənimlə. Azdrama tərəfə.

– Gedək. – O tez razı oldu. Düşündü ki, bu yerdən uzaqlaşmaq lazımdı. Bu açıq balkonun üz-büzündə daha dayana bilməyəcəyini anladı.

Mirzə Fətəli küçəsi ilə geri dönüb bir xeyli getdilər, Mirzəyə Əliyev küçəsinə çatanda üzünü aşağı döndülər.

– Aşağıda, Çadrovıda (Mirzəyə Əliyev küçəsində) əntiqə pivnoy var. Mən elə ora gedirdim. Pivələyək?

– Getdik.

Üzünə aşağı gəlib Azdramanı sol tərəfdə buraxdılar və elə tündəcə neçə-neçə illər bundan öncəki məşhur pivəxanaya çatdılar. O nədənsə əmin idi ki, bu pivəxana artıq çoxdan sökülüb gedib, yerində isə poçtxana tikiblər.

– Şəhərdə yeganə yerdi ki, qışda pivəni çaynikdə isidib verirlər. İçmişən?

Əlbəttə içmişdi. Amma o zamanlar.

– İçmişəm, – dedi.

Həmən pivəxana idi ki, vardı. Piştaxta, stollar – hamısı öz yerində, balıq da hamankı şor balıq, bişmiş noxud da az qala hamankı idi.

– Mən əvvəl elə bildim... qızbazlığa gəlmisən bizim məhləyə. – O gülümsədi. Təbəssüm yaraşırı ona.

– Yox.

– Nolar?! Olanda olur. Sən... şey eləmə. Nolar ki.

– Yol keçirdim...

– Əccəb eləyirdin.

– Dedim, görüm səni hardan tanıyıram. – Onun da üzünə xoş bir təbəssüm qondu. Ürəyində «deyəsen mənə inanmır» düşündü.

– Yadına düşdü?

– Yox. Bəs sən?

– Mənim də yadıma düşmədi.

Pivədən qurtum-qurtum içdikcə canlarına rahatlıq qarışıq bir yumşaqlığın keçməsinə hiss etdilər. Amma balıq bir az çox duzlu idi.

– Duzu çoxdu, – o təsdiq elədi.

– Sən hardasan? Yəni... harda işləyirsən?

– Mən?

– Burda bizdən başqa adam var? – O bayaq məhlədə, balkonun altında aldığı zərbəni qayıtdı. Amma şuxluqla qayıtdı. Ətrafa boylandı. O biri masada iki-bir, üç-bir əyləşənləri guya baxdı, görmədi.

– Mən özüm yazı-pozu adamıyam. Elmdə, ədəbiyyatda... Belə də...

– Aaaaa... – O əlində çəkdiyi siqareti söndürdü, ciddiləşdi. «Şipka» artıq pivə stəkanlarının, noxud, balıq qablarının arasında əzişmiş bir halda sürətlə arıqlamaqda idi. Qutudan özü kimi əzik bir siqaret çıxartdı. Barmaqlarının arasında ova-ova:

– Mən də nə zamansa istəmişdim yazı-pozu adamı olum, inanırsan?! Şeir zad da yazırdım bir ara. Məktəbdə! Sonra isə...

Sonrasını ona elə gəlirdi ki, o bilir.

– ... sonra isə həkim olmaq qərarına gəldim. – Sözüünü fikirli-fikirli bitirdi.

O bilmədi ki, bu sözləri ilk dəfə gördüyü bu adama nə üçün danışır. «Yazı-pozu» sözü onu tərpətməmişdi. O isə «həkim» sözündən tutuldu. Özünün yeniyetməlik arzusu yenə yadına düşdü. Nizamini xatırladı. Xəstəxana palatasında ölümcül bıçaq yarısından tabsız-tavansız uzanıb ağır-ağır can verən ilk uşaqlıq dostu Nizamini. Haman gün idi. O, qərara gəlirdi ki, hökmən həkim olacaq.

– Ədəbiyyat deyirsən. Bu pivəyə vaxtilə bilirsən kimlər gəlir? – Onun gözləri məhəbbətlə işıqlandı. – Əlağa Vahid... Sənin özünün kitabın-zadın var?

Onunla danışmaq xüsusi bir ləzzət idi. Bilmirdi niyə, amma bu belə idi. Unudulmuş bir dad ağıza, dodağa, dilə necə qayıdırsa bu görüş də onun üçün həmişə dad idi. Amma – onunla ədəbiyyat barədə heç danışmaq istəmirdi. Nə olur-olsun, təki ədəbiyyatdan danışmayaq. Ordan-burdan danışaq, uşaqlıqdan, qocalıqdan, məhlədən, şəhərdən, qızlardan... Tək bir ədəbiyyatdan başqa nədən istərsə. Özü də ona görə yox ki, məhz bu yeni tanış, adaşı ilə ədəbiyyatdan danışmağı ona müsibəti-Kərbəla kimi gəlirdi. Yox, yox, bir də yox. Ümumən ədəbiyyat barədə danışmaq onun üçün həmişə məşəqqət idi və məşəqqətdən başqa bir şey deyildi.

Birinci sualı çoxmənalı bir tərzdə cavabsız buraxdı. Elə bildi ki, məsələ həll olundu. Ancaq növbəti sual onu az qala əsəbiləşdirdi:

– Ən çox sevdiyin yazıçı kimdi?

Heç bilmədi ki, nə üçün düzgün, səmimi cavab verdi. Yəqin əsəbiləşdiyi üçün belə oldu. Ona elə gəlirdi ki, tanınmaz və əlçatmaz bir yüksəkliyin soyuq hənirtisi adaşının ədəbiyyat təşəbbüsünü söndürür:

– Borxes! – cavab verdi və bununla ədəbiyyat söhbətini xətm eləmək istədi.

Bax elə bu an onu əməlli-başlı çaşdıran haman məqam baş verdi. Təəccübdən ağızı açıq qaldı. Heç gözləmədiyi halda adaşı qımışdı:

– Argentinalı Borxes... Xorxe Luis Borxes! – dedi.

Bunu o heç gözləməmişdi. Əlağa Vahiddən bir sıçrayışda gələn Borxesin yanında durasan. Adaşının üzünə baxdı. Özün də qımışa-qımışa. Həm qərribə idi, həm ağlasığmaz. Niyəsə birdən ona qarşısızalmaz bir həvəs gəlirdi. Eləcə də ədəbiyyatdan danışmaq istəyi beyninə, canına hakim kəsildi. Özü də məhz onunla danışmaq istədi.

«Deyəsen mənim Borxesini tanımağım onu heyrətə saldı». – O düşündü.

– Argentinalı Borxes... – O da təkrar elədi. Təəccübü hələ tam keçməmişdi.

– Niyə məhz Borxes? – Adaşı sual dolu gözlərini onun üzünə dikdi.

– Yaxşı sualdı. Bilirsən, mənə elə gəlir ki, Borxes heç kimə bənzəmir. O birilər bir-birinə bənzəyirlər.

Borxes isə yox. O birilər bir-birinə ona görə bənzəyirlər ki, onlar oxşar süjetlər yazırlar...

Nəfəsini dərdi, pivədən iki-üç qurtum az qala həsrətlə içdi, bir siqaret yandırmaq istədi, amma fikrindən daşındı. Onun maraqlı dolu üzünə baxıb sözünə əvvəlki həvəslə davam etdi:

–... hə... ona görə bənzəyirlər ki, oxşar süjetlər yazırlar. O birilər ona görə bir-birinə bənzəyirlər ki, ümumiyyətlə süjet yazırlar.

Yenə siqaret paçasını ələşdirdi. Paçkadakı son siqareti götürüb yenidən yerinə qaytarmaq istədi:

– Bu isə mənim üçün maraqsızdır. «Şipka» qaldı?

– Eybi yox, sən çək, buradan almaq olar. Alarlıq.

Siqareti yandırdı. Dərin bir qullab vurdu. Artıq ona çox şey yavaş-yavaş əyan olmağa başlayırdı. Amma

sual verməyə qorxurdu. Belə bir haldan qorxurdu ki, verəcəyi sualın cavabını o özü çoxdan bilir.

Düşündü: «gəlsənə belə bir təcrübə edim?! Görək düz tapmışam, ya yox?...»

– Sənin nə zaman həkimlik beyninə düşdü, yadıncadı?

Və cavabı gözləmədən:

– Mərc gəlləm ki, bu, xəstəxanada olub, – dedi və pivə bokalını sağlığa qaldıran kimi qaldırıb təntənə ilə onun üzünə baxdı.

Yediyi noxud az qaldı onun boğazında qalsın, düşündü: «Hardan bilir?» Sonra ürəyi yerinə gəldi.

Düşündü ki, «Həkimlik adamın yadına harda düşər, xəstəxanada düşər də...»

– Hardan bildin? – Ani sükutdan sonra soruşdu.

– Xəstəxanada... Nizaminin ölümündən sonra.

– Sən... Nizamini tanıyırdın? – O artıq çaşqın deyildi, sonsuz marağını isə gizlətmək belə istəmirdi.

– Tanıyırdım. Sakit ol. Sakit ol, qulaq as. Qulaq as. Mən...»

Amma sözünün davamını gətirmədi. «Nəyə lazımdı?» təəssüflə düşündü. Elə bil heydən düşdü. Uçan balkon və o balkonun içində özü gəldi durdu gözlərinin düz qabağında. Susdu.

– Düz deyirsən, Nizami ölən gün idi, mən bu fikrə gəldim. Həkim olmaq ən böyük arzum idi. Üç dəfə Tibb Universitetinə qəbula getdim, kəsildim. Başqa heç yer gözümdə deyildi. Niyə – bilmədim. Arzum ürəyimdə qaldı, anam özünə dərd elədi...

O, Nizaminin gözlərini xatırladı. Xəzər dənizinin suları kimi məsmavi gözlərini.

Gözləri açıq qalmışdı. O isə heç cür anlaya bilmirdi ki, Nizaminin ata-anası, bacıları nə üçün birdən zərər ağlaşmağa başladılar. «O ki hələ ölməyib, hələ ölməyib. Gözləri axı hələ açıqdı». Beynindən ancaq bunlar keçirdi. Nəhayət, həkimlərdən biri əlini sürtüb Nizaminin gözlərini qapadı. Bu mavi gözlər son dəfə ona baxdı, lap uşaqlıqda velosiped sürdükləri vaxtdakı kimi «irəli, ancaq irəli bax» son dəfə səssiz-səmirsiz bu sözləri pıçıldadı və çox asanlıqla yumuldu.

– Mən də vaxt vardı, həkim olmaq istəyirdim. Amma heç vaxt bu barədə ciddi düşünmədim. İmtahan verməyə də getmədim.

– Mən isə getdim. – O hansısa məchul bir nöqtəyə gözünü dikərək fikirli – fikirli dilləndi. – Bəlkə də elə buna görə həyatım alınmadı. Bilirsən, – o dikəldi – mən tez-tez bir yuxu görürəm...

Onun damarlarında az qala qanı dondu.

– ... balkonumuzu görürəm. Tut ağaclarını, Nizamini, Nizaminin qırmızı-sarı velosipedini... Balaca uşaq idim. Balkonda sakit durmazdım, elə hey atdanıb düşərdim. Anam da hər dəfə deyirdi: a gədə, balkon uçdu, sakit ol. Bundan sonra yuxumda hər dəfə görürəm ki, balkon həqiqətən mənim təpik səslərimdən uçub küçəyə dağılır, anam hövlnək küçəyə qaçır, məni taxta-tuxtanın, dəmir parçalarının arasından həyəcan içində rəngi qaçmış halda çıxarmağa çalışır. «Kamal, bala, necəsən?» deyir. Səsi qulağımdan heç getmir.

– Qərribə yuxudu, – dedi və düşündü: «tez buradan getmək lazımdır. Bura mənim yerim deyil».

O hissə elədi ki, adaşı yorğunlaşmış. Elə özü də artıq qərribə bir halda idi. Xəstəxana söhbəti iləmi, yoxsa pivə iləmi gələn qurtum-qurtum, cümlə-cümlə gərginlik çıxıb canından hələ də getməmişdi, niyə, nə üçün – bu suallara cavabı yox idi.

– Gedək? – O soruşdu.

– Gedək: – O cavab verdi.

Pivəxanadan çıxdılar. Məhzun bir yaz gecəsi idi. Şəhərdə havalar yavaş-yavaş istiləşməyə başlayır, adamlar ağır geyimlərini soyunurdu. Soyuq olmağına artıq soyuq deyildi, amma ağacların bəzisi yüngülvari istiyə aldanıb tumurcuq açmağa hazırlaşdı. Səni səndən yaxşı tanıyan adama necə nifrət edərsənsə onlar da eynən o cür, ürəklərində bir-birinə nifrət, bir-birinin üzünə belə baxmaq istəmirdilər. Sağollaşmadan getməyi ikisi də beynindən eyni zamanda keçirdi. «Belə yaxşıdı». «Əlbəttə, belə yaxşıdı. Görəsən kim kimin yuxusudu?»

Qəfildən... «Ah, unuttum» – deyərək beynindən sürətlə bu fikir keçdi:

– Unuttum. Alışqanı unuttum. İndi gəlirəm... – deyərək o, pivəxanaya qayıtdı.

Nədənsə o da onun arxasınca getdi. İkisi də qayıdıb yenidən pivəxanaya girdilər.

... Pivəxanadan çıxdılar. Məhzun bir payız gecəsi idi. Havalar üzə soyuğa doğru gedirdi, adamlar da başlamışdılar yavaş-yavaş plaş-paltoya keçirdilər. Ağaclar kədərlə yarpaq və çiçəklərinə nəzər yetirir, yaxındakı şaxtalardan qoruna bilməyəcəklərini özlərinə dərd edirdilər. Səni səndən yaxşı tanıyan adama necə sevərsənsə, onlar da ürəklərində coşqun və anlaşılmaz məhəbbət bir-birinin üzünə diqqət və qayğıyla baxdılar.

– Gedək bizə. Vallah düz deyirəm. Bizim ev yaxındadı.

– Yox, sağ ol. Geddi daha. Çox xoş bir gecə oldu. Sağ ol. Özündən muğayət ol.

– Elə sən də özündən muğayət ol.

Yenə də həmən diqqət və məhəbbətlə bir-birinə baxdılar. Sonra möhkəm-möhkəm əl sıxıb ayrıldılar, hər biri dönüb öz yolu ilə çıxıb getdi.

Bir yay axşamı

Vaqif İbrahimovun xatirəsinə.

Bağ mövsümü idi. Bərəkətli tut ağacının altındakı çəmənlikdə bir yay axşamı üç qız və dörd oğlan dövrə vurub bardaş qurmuşdular. Orxan isə eyvanda oturub, guya ki, kitab oxuyurdu, amma kitabdən çox tənbel-tənbel bu «gənclərə» göz yetirib hansı həngə mədən çıxacaqlarını gözləyirdi. Nəsə edəcəkdilər. Gətirib dövrənin ortasına taxta bir tabaq qoydular. İçi boş pivə şüşəsi tapdılar, onu da gətirib qoydular bu tabağın üstünə. Deyəsən, hazırlayırdılar şüşəni fırlatmağa. Bu bir oyun idi.

Bu oyunda kimin harda və kimin yanında oturması, görünür, çox önəmli idi. Orxanın qardaşı Qoşqarın bir yaxın dostu vardı – Şahin, bu il ali məktəbə qəbul olub bir neçə günlüyə Orxanın bağına qonaq gəlmişdi, bu məsul işlə böyük canfəşanlıqla o məşğul olurdu. Amma oyuna başlamaq üçün lazım olan miqdar heç cür alınmırdı. Onu orda oturdurdu, gülüşə gülüşə durub yerini dəyişirdi, bunu burda oturdurdu, bu da elə.

Nəhayət, Şahinin gücü ona çatdı ki, hamını taxta tabaqdan eyni məsafədə əyləşdirdi. Qızlar iki ayaqlarını bir başmağa dürtüb bir-birinin yanından ayrılmadılar. Onları ayıraraq aralarına oğlan «soxmaq» Şahinə «qismət» olmadı. Füzuli demiş, «üç səf qız oturdu, üz bəsürət də üç səf oğlan...» Gərək ki, dahi şair belə demişdi. Bəlkə də belə deməmişdi.

Oyunun məğzi isə bunda idi. Hamı dövrə vurub oturandan sonra pivə şüşəsini tabağın hamar üstündə fırlatmaq lazım idi. Pivə şüşəsi fırlanıb-fırlanıb, nəhayət, ağzı kimə tərəf çevrilib dayanacaqdansa o, ayağa qalxıb dövrədəkilərin hansını istəsə öpə bilərdi. Əlbəttə ki, oğlanlar kimi öpəcəklərini bəri başdan yaxşı bilirdilər. Əlbəttə ki, Həlīməni. Adam bilmirdi, buna uşaq oyunu desin, ya ki, böyük oyunu?!

Orxan düşüncəyə düşdü: «Bizim vaxtımızda biz belə oyunlar oynamırdıq. Məktəbdə oxuduğumuz zaman qızlarla ən isti təmasıq «əl-ələ» oyunu idi. Əlin ələ toxunması bizim üçün artıq sirt idi. Hamımız bir-birinin dalınca iki-iki, əl-ələ tutuşub dayanar, əllərimiz bir yerdə göyə qalxardı. Tərəf-müqabili olmayan biri gəlib bu göydə bir-birindən bərk-bərk yapışan əllərin tuneli altından keçib ürəyi istəyən birini seçər, əlləri bir-birindən ayırar, seçdiyinin əlindən tutub gedib tunelin axırında onunla durardı. Adətən oğlan qızı seçərdi, qız oğlanı. Sonra növbəti dəfə kim tək qalar- dısa əyilə-əyilə gəlib tunəldən bu da keçərdi. Beləcə, saatlarla yorulmadan, hay-küylə «əl-ələ» oyunu da- vam edərdi. Bu oyunla bağlı qəribə və əziz xatirələr var. «Əlim onun əlinə dəyib...» deyər xoşbəxt olan və əlini iki gün yumayan vardı, sevdiyinin başqası ilə ələlə verdiyinə görə davaların düşməsi vardı, aşkar sirlər onsuz da aşkar idi, gözlənilməz halda kimin kimi seçməyinə görə gizlilərin üz çıxması vardı, qərəz, oyundan sonra sinifdəki dəstələr arasında söhbətlər, müzakirələr günlərlə bitmək bilməzdi. Bunlar isə...» ...Bu yeddi nəfərdən üçü qız idi və onların üçü də Orxangilin bağ qonşularıydı. Orta məktəbin ya doqquzuncu, ya da onuncu sinif şagirdləridilər. Oğlanlardan biri Orxanın qardaşı Qoşqar idi və o artıq İnstitutun üçüncü kursunda həkimlik öyrənirdi, onun dostu Şahin isə təzəlikcə ali məktəbin tələbəsi olmuşdu. O da həkim olacaqdı. O biri qonşu Mustafa kişinin balaca nəvəsi Əziş idi, özünün də ləqəbi vardı: Cüllüt. Bu bir od-yalov idi, özündən böyük oğlanların arasına özünü soxsə da, heç bir dələduzluqda onlardan geri qalmırdı. Hə, bir də Mak Donalds çağırdıqları (nə üçün, niyə?) biri vardı. Onu Orxan o qədər də yaxşı tanımırdı. Gözlərindən cin yağırı, danışanda da ağzını əy-əy-əy danışır, elə bil, ağzının içində daş vardı. Ağzını açan kimi elə bilirdin, gülür. Amma sonralar gördülər ki, ağzındakı daş deyil, əyri dişlərini düzəltmək üçün dişlərinin üstündən taxdığı protezdir.

Qızlar Orxan üçün daha maraqlı idilər. Məhlədə bir dəstə qız vardı. Adam gördüyündə çəşən bu qızlar Orxangilin dərindən sağ yolumun sağındakı və solundakı bağ evlərində yaşayıb bütün yayı bu ürəküzən yerlərdə keçirməyə məhkum olunmuşlardı. Artıq yavaş-yavaş püxtələşməyə, əyib-başlarına, əhlik-kirşanlarına fikir verməyə başlayan bu gözəlçələr dünyanın hansı şəhərlərində, hansı əyləncə yerlərində olmaq is- təmədilər?! Böyüklərin oyunlarına girən vaxtları çatmamışdı?! Xəyallarında nələr qurmurdular?! Kimləri özlərinə məftun etmirdilər?! Amma! Amma və lakin onlar uzun və qızmar yayı bu bağlarda oturub əncir-üzüm yeməyə məcbur idilər. «Bakı – Abşeron» yolu onların, hələ ki, yeganə

marşrutu idi. Ən maraqlı əyləncə dəniz və bu cür oğlanlı-qızlı toplantılar olurdu. Sabahdan axşama kimi Orxanın bağının qapısına yaxın üzübüz skamyalarda oturub darıxa-darıxa tum çırtlayır, gic-gic söhbətləriylə onlardan zəli kimi, milçək kimi əl çəkməyən oğlanlarla, daha çox isə bir-biri ilə bitib-tükənməyən, hər şeydən və heç nədən söhbətlər edirdilər. Axşam tərəfi Orxan şəhərdəki işini bitirib bağa qayıdanda bu qızlar onu az qala «urra» ilə qarşılayırdılar. Maşını dar darvazadan bir az əl-qol ilə, daha çox «sağa, sola, stop, saxla, saxla!» bağıra-bağıra həyəət salmağa kömək edir, sonra sevimli Orxanın əlayağına pişiklər kimi dolaşa-dolaşa maşından düşməyini belə gözləmədən iki daşın arasında günün vacib hadisələrini tələsik, bir-birinin sözünü kəsə-kəsə ona xəbər verirdilər. Bu qızlar Orxandan xeyli kiçik olsalar da onun əsl dostları idilər. Onu böyük sevinclə qarşılayır, üz-gözlərində də bu yazılırdı: «Nə yaxşı bu gün tez gəldin, Orxan dayı, öldük biz, al bizi bu malçışkaların əlindən...» Malçışkalar onlardan iki-üç, bəlkə də dörd-beş yaş böyük idilər. – ...öldürdülər bunlar bizi. Təəvvür edirsən, Orxan day, bitzləri tanıyırlar...

– Biz tanıyırdıq?! Ay-hay! «Tanıyırdıq...» Biz sizi dolayırdıq.

– Tanımazlar, inanıram, tanımazlar. Onlar heç Don Kixotu da tanıyırlar.

– Təbii, Orxan qızların tərəfində idi. – Ay-yay-yay... Doğrudan deyirsən??? – Təəccübləri çox «səmimi» alınır. Kənardan baxan elə bilirdi ki, bunlar Don Kixotu tanıyırlar.

– Həri, əlbəttə ki, «ay-yay-yay». ...Və indi, axşamın bu axşam çağı, özü də ola belə bir yay axşamı, oğlanlarla öpüşməyə hazırlaşan bu gözəlçələr Orxanın tanıdığı qızlarıydı?! Ona elə gəldi ki, indi tut ağacının altındakı balaca çəmənlikdə dövrə vurub oturmuş, pıqqıl-daşa-pıqqıl-daşa birbirilə baxışan bu üç qız hansısa dərin bir məqsəd uğrunda çalışan ön kəşfiyyat dəstəsidir. Başçıları Həlimə adlı yaraşığı yaşını qabaqlayan bir qız idi. Onun iki tərəfində isə bizim qapının ağzından əl çəkməyib səhərdən axşama qədər tum çırtlayan iki yöndəmsiz qız rəfiqəsi oturmuşdu. Həlimə o biri rəfiqələrindən həm boy-buxunu, yaraşığı ilə seçilirdi, həm də daha sadə geyimi ilə. Özü də yaşından böyük görünürdü. Elə bilərdin, ali məktəb tələbəsidir. Əlbəttə ki, başda Qoşqar olan bu «lotuların» oyunla bağlı əsl məqsədi bəlli idi – Həlimə! Oğlanların üzünə baxanda kimin üçün ağızlarının suyunu axıtdıqlarını anlamamaq mümkün deyildi. Bu biri iki qız isə əsl «satdıq mala» əlavə (yamaq) idilər. Həlimənin üzündə-gözündə, bütün vücudunda... sözbəlməyən bir cazibə vardı. Azacıq xam baxan baxışları, amiranə danışıq və hərəkət tərz, hərədən utanmaz-utanmaz, hərədən isə yalançı utancaqlılıqla baxan yaşıl gözlərini danışıdığı, amma daha çox mübahisə etdiyi adamın düz gözlərinin içinə zilləyib onun beyninə «mən... buyam... sən... mən... üstünlüyümü... qəbul etməyə... bilməzsən... bilməzsən... ölsən də... məni... bəyənməyə... bilməzsən...» sözlərini ayrı-ayrılıqda, cəsarətlə göndərməsi Həliməni bütün ətrafda qeyri-rəsmi «primadonna» etmişdi. Hamının yanında Orxanla həmişə az qala ərklə danışan, əsl enerci dağarcığı olan Həlimə qızların qeyri-rəsmi «duayeni» idi. Orxanı «ağlayıb-sısqayıb» (əslində, nazlanıb) «birtəhər» razı salaraq bəzi axşamlar balaca maşınına ən azı yeddi-səkkiz qız yığıb dənizə çimməyə aparmağa məcbur edə bilən yeganə qız o idi. Biçarə oğlanlar bu zaman ağ, qara maykalarını çıxarıb lütdənir, başları üstə maykaları yelləyə-yelləyə maşının (əslində, qızların) dalınca «kim kimi ötdü» deyər ləhləyə-ləhləyə qoyurdular üstünə, nə qoyurdular – «saatda yüz iyirmi ilə». ...Orxanın bu vaxtadan yadında dəqiq qalan odur ki, Həlimə onu təklidə görəndə yanaqları qıpqırmızı qızarıp, qaşının biri çox sərt şəkildə, təəccüblə yuxarı dartılırdı. Nə dinirdi, nə də danışırdı. Əvvəl-əvvəl Orxan bunun fərqiində deyildi. Bir müddət

keçdi. Orxan bunun fərqiində o zaman oldu ki, təklidə Həlimə ilə qarşılaşanda başladı hiss eləməyə ki, onun özünün də yanaqları belə təkbətək görüşlər zamanı ağırlaşır, isinir. ...Orxanın xalası içəridən bir stəkan çay gətirib qoydu onun qabağına. Sonra səsləri-küyləri bağı başına götürmüş uşaqlar tərəfə diqqətlə nəzər yetirib: – A bala, bunlar yenə nə oyun çıxarırlar? Vay, vay, vay... – Və bir cavab gözləmədən yenə dönüb girdi evə.

– Hələ bu harasıdır?!..

– Orxan onun arxasınca yavaşdan elə səsləndi ki, xala eşitməsin. Dörd oğlanın dördü də, kiçikli-böyüklü, əməllibaşlı «qızmışdı». Orxan görüb hiss edirdi ki, qızlarda da bir balaca gərginlik var, amma onların həyəcanı kifayət qədər dərinəydi. Oğlanlar isə... aşib-daşan hislərini heç cür gizləyə bilmirdilər. Ondən, adətən, çəkinən bu «malçışkalar» indi Orxanı əməlli-başlı unutmuş, qan iyi alan akulalar kimi ovlarının ətrafında belədən-belə, elədən-elə üzüşürdülər.

Həzin yay axşamı idi. Havada ləzzətli bir sərinlik vardı, ola bilirdi ki, xəzri başlasın, amma indi başlamazdı, gecə – bəlkə... Yay axşamlarının «əziz» qonağı olan ağcaqanadlar nə üçünsə həmən axşam yox olmuşdular. Belə vaxtlarda Qoşqar deyirdi: «Vertolyotlar» bu gün uçuşa çıxmıyib... Həlimə üz-

gözündə guya istəməyə-istəməyə, bir balaca da nümayişkarənə şəkildə iki qızın arasında bardaş qurub əyləşdi, bu zaman onun alabəzək tumanının ətəkləri çəkilib dizlərindən xeyli yuxarı qalxdı. Ətrafdakılardan heç kim, deyəsən, buna fikir vermədi. O biri qızlar da sərbəst oturmuşdular, amma onlar tez-tez tumanlarını dizlərinə tərəf sürüşdürüb ayaqlarını «örtməyi» yaddan çıxarmırdılar. Həlimə bunu etmədi. Orxana elə gəldi ki, bu saat Həlimə anadangəlmə çılpaq olsaydı belə, yenə kiminsə onun bədəninə baxıb-baxmamağı vecinə olmayacaqdı, o bunu sadəcə, hiss etməyəcəkdə. Ona elə gələcəkdi ki, bədəni ağac kimi, daş kimi, ulduz kimi, ay kimi... nə bilim daha nə kimi bir şeydi, kim baxırsa baxsın, ağac, daş, ulduz, ay ki bunu hiss etmərlər....

Birdən, «nə mənə, nə sənə», Orxanın özünü-özünə bərk acığı tutdu. O, bu boyda kişi, niyə hayılmayıb olub gözlərini bu qızın gözəl, yumru dizlərindən, qaralmış, əzələləri tarıma çəkilmiş baldırlarından ayıra bilmir?! Həlimənin gənclik tərəvəti ilə dolu aramsız, saqqız qoxulu sərt nəfəsi aralarındakı altıyeddi metrlik məsafəni qətiyyətlə keçib gəlib Orxanın üzünə toxunur, saçlarını tumarlayır, sonra burnuna, ağzına dolub onu bihuş edirdi. Birdən Orxana elə gəldi ki, Həlimə nə danışır, kiminlə danışır, həqiqətdə bu belə deyil, həqiqətdə Həlimə yalnız onunla danışır. Ətrafda heç kim, heç kim yoxdur. Altdan-altından o ancaq Orxana baxır, üzünə-gözünə tökülən qapqara saçlarını üzündən əli ilə yığmır, Orxanın xoşu gəlsin deyə kinodakı qadınlar kimi dodaqlarını büzüb onları aşağıdan yuxarı üfləyir. Mərmər kimi hamar, çılpaq ayaqlarını da bu qız dizdən yuxarı ancaq Orxan üçün beləcə nə çəyir... Bu son fikir beynindən keçmişdi ki, qəflətən ayıldı. «Dayan, zalımın oğlu, dayan! Hara zilləmişən, ay səni, yaramaz, gözünü?! Olmaz! Heç olmaz! Birdən kimsə hiss elər, görər ki, sən bu uşağa belə baxırsan, ayıbın ayıbı olar.» Orxan özünü böyük bir günah tutmuş adam kimi hiss etdi, gözlərini qaçıb tələsik kitaba dikdi və avtomatik olaraq qarşısındakı çaydan bir qurtum aldı. Çay soyumamışdı, ağzı əməlli-başlı yandı. Oğlanlar ucadan deyib-gülür, utanmadan əllərini əllərinə sürtürdülər. Qızların vəziyyəti isə müəmmal idi, oyun onların sanki boyunlarına düşmüşdü. Amma geri də çəkilmək istəmədilər. Şahmatdakı kimi pat vəziyyəti yaranmışdı. Oyunçular qaydaları tam müəyyənləşdirə bilmədiklərindən oyun hələ də başlanmırdı. – Bəlkə belə edək?! Şüşənin ağzı kimə tərəf düşsə, o... tut ağacına dırmaşsın. Yox, qoy o, şer desin... – Qızlar son müqavimət göstərməyə cəhd etdilər. Cəhd zəif idi, əlbəttə ki, nəticə vermədi. «Akulalar» heç bir kompromisə getmək niyyətində deyildilər, onlar amansızcasına yalnız bir şey tələb edirdilər: «Öpüş! Öpüş! Ancaq öpüş!!! Oyunun öz pozulmaz qaydası var, onu dəyişmək olmaz!» Bu tələb onların düynələnmiş qaşlarında, hədəqəsindən az qala çıxan gözlərində açıq-aşkar yazılmışdı. Qızlar yenə bir-birilə baxışdılar: «Bunlardanmı çəkinəcəyik?! Ay-hay...»

– Başlayaqsın? – Qoşqarın dostu Şahin soruşdu. – Yoxsa...

– Qorxma qızım, sizi burda heç kim yeməyəcək... – Bu ədəbaz sözləri isə balaca Cüllüt dedi. Oğlanlar hırıldadılar.

Deyəsən, Cüllütün bu sözlərindən sonra Həlimənin üz-gözünə sərt bir ifadə qondu, qaşları yenə çatıldı:

– Başlayaqsın! – Həlimə alt dodağını büzüb irəli gətirdi, saçı bu dəfə üzünə düşməsə də başını geri ataraq aşağıdan yuxarı bərkdən üflədi və altdan-altından yenə də Orxan tərəfə nəzər saldı. «Başlayaqsın» sözünü elə qətiyyətlə dedi ki, sanki kiminləsə ölüm-dirim savaşına girəcəkdə, sanki oğlanların bilmədiyini nəyi isə o bilirdi. Onun qətiyyəti o biri qızlara da keçdi.

– Başlayaqsın. Kim birinci fırladırsın?..

– Siz fırladın. – Mak Donalds irişə-irişə, guya, cəst elədi və, guya, xəlvətə salıb Qoşqara bic-bic göz vurdu. Orxan oturduğu balkondan bu sırtıq irişməni açıq-aydın şəkildə gördü. Əti töküldü.

Şüşənin birinci fırlanışı çox çəkmədi. Dörd-beş dövrə... və şüşənin ağzı Həlimənin sağ tərəfində oturmuş çil-çil qızı top ağzı kimi nişan alıb dayandı. Qız özünü itirdi. «Oh... oh... oh... ah... ah... ah... ha-ha-ha...» və başqa buna bənzər cəngəllik səsləri bağı bürüdü. Ən çox da, aydın məsələ, oğlanların səsi idi. Qızlar yenə də bir-biri ilə ani olaraq baxışdıqdan sonra hədəfdəki çil-çil qız ayağa qalxdı, əvvəl sağına, sonra soluna baxdı, guya heç kimi tapmadı, yəni, layiq bilmədi, təzədən yerinə oturdu. Çiyindən qucaqlayıb Həlimənin yanağından öpdü. Bu dəfə qızlar gülüşdülər.

– Olmadı! Vallah, olmadı!.. Yanındakını olmaz. – Bir bəhanə tapa bilməyən qoçaqlar partladılar, qətiyyətlə etiraz etməyə başladılar, çünki, anladılar ki, belə gedərsə, «ideya» məhv ola bilər.

Həlimə əl-qol ata-ata dağ şələləsini xatırladan gur səsi ilə onların səsini çox asanlıqla batırdı:

– Niyə, niyə olmaz? Elə olar ki... Kimi istər, onu da öpər!

Orxanın qulağı əks-səda «recimində» işləməyə başladı. «Kimi istər... onu da öpər... onu da öpər... onu da... öpər...öpər...öpər...»lərin sayı-hesabı yox idi. Şahin yenə sükanı əlinə almaq istədi, az qala qışqırdı:

– Oyunun mənasını itirirsiniz... olmaz ki... Səslərini də zəhmət çəkib qısmırdılar. Artıq Orxanın balkondan bunları eşidib-eşitməməyinin heç bir əhəmiyyəti yox idi. Böyük-küçüklüyün başqa vaxt kəskin cızılan sərhədləri indi elə uzaqlara uçub getmişdi li...

– Əlbəttə, belə getsə, oyunun mənası qalmır, eh...

– Niyə ki, yaxşı qalır. – Qızlar təslim olmaq istəmirdilər. – Kim kimi istəsə öpsün. Siz də elə eləyin.

Həlimə bu sözləri söyləyən çil-çil qızın ətəyindən çəkdi. Əyilib qulağına nəsə pıçıldadı, ikisi də pıçıldadı.

Cüllüt hirsini Şahinin üstünə tökdü:

– Sən də fırladırsan bunu, yaxşı fırlat da...

Şahin Qoşqara göz vurdu: «Darıxma...»

Qoşqar daha hiyləgər idi, Həlimənin son sözlərindən tutub buraxmadı:

– Nolar, düz deyirlər, kim kimi istəsə onu da öpsün.

– Sonra bizdən inciməyin...

– Bu mənasız sözləri isə Mak Donalds dedi və beləliklə, bu hind serialının birinci hissəsi bitdi. Bu dəfə şüşəni Cüllüt elə bərk fırlatdı ki, uşaqlar üçün, elə Orxanın özü üçün də bu, bir ömür qədər uzun gəldi... ..Hər şeyi unutmşudular. Öpüşün biri bir qəpik idi. Oğlanların hamısının «ürəyi yerinə gəldi», hamısı Həlimənin üstünə cumurdu. Həlimənin yanaqları öpüşlərdən allanmışdı. Amma qəribə olan başqa idi. Həlimə özü heç cür şüşənin ağzına tuş gəlmirdi. Nəhayət, bu, oyundakıların da diqqətini cəlb elədi. «Bu qız, görəsən, kimi öpəcək?!» Orxan nə qədər çalışırdı, bu mənasız sözləri başından çıxara bilmirdi. Axırda məsələni Cüllüt «həll elədi». Şüşənin ağzı- nı, demək olar ki, göz görə əliylə Həliməyə tərəf çevirdi. Qızlar «oh» eləyib istədilər, etiraz etsinlər, hayküy qaldırsınlar, amma Həlimə ki, dodağını dişləyib dinmədi, bunlar da çox dərinə getmədilər. Hardasa, ədalət öz yerini tutmuşdu, bu qədər vaxt ki, bunlar oyun oynayırdılar, «yazıq» Həlimə öz hüsn-rəğbətini, hələ ki, bildirməyə imkan tapmamışdı.

– Təbrik! Təbrik! – Nədənsə, hətta qızlar da pıçıldışıb səslərini oğlanların sevinc dolu qışqırığına qatdılar. Bilinmirdi, kim kimi və nə üçün təbrik edir.

Orxanın indiki kimi həmən səhnə gözünün qabağındadı. O bu gün də hər şeyi aydından aydın xatırlayır. Ona görə belə aydın xatırlayır ki, əslində, unuttuğu gün olmayıb.

...Həlimə, yavaşdılmış kadrda kimi tələsmədən, aramla ayağa qalxır. Yenə də aramla dövrə vurub oturmuş və ürəklərində min bir dillə Allahlarına yalvaran oğlanların arxasından keçir. Və Həlimə... Orxan oturan balkona tərəf yönəlir. “Ooooo...” Budur, Orxanın gözləri önündə maraqlı kadrlar bir-birini əvəz edir: Mak Donalds gözlərini bərk-bərk yumub, Şahin əsəbi-əşəbi irişib ayaqlarını var gücü ilə qaşıyır. Cüllüt qollarını sinəsində çarpazlayıb yerindəcə dikəlib və donub. Qoşqarın üzünə qonmuş o ciddi ifadəni isə Orxan sonralar bir daha görmədi.

...Həlimə qaça-qaça gəlib nə üçünsə təngnəfəs bir halda düz Orxanın qarşısında dayandı. Orxan hələ də bir şey anlamadan ağır-ağır ayağa qalxdı. Onlar üzübüz dayandılar və Orxana elə gəldi ki, onların ürəkləri bir-birinin döyüntü səsinə eşidir. Bir aymı keçdi, min ilmi keçdi?! Qız baxışlarını ondan qaçıraraq dərindən bir «ah» çəkib əllərini Orxanın boynuna doladı və dodaqlarını bərk-bərk dayadı Orxanın üzünə. Dodaqlarının yarısı Orxanın dodaqlarının üstünə düşdü, amma bu, çəmənləkdən onlara təəccüblə və maddım-maddım baxanların gözündən uzaq, gizli şəkildə baş verdi.

Onların hamısı – gənc, diribaş, ağıllı qızlar və oğlanlar özlərinə o qədər inanırdılar ki... Həyat yaxın və uzaq gələcəkdə onlar üçün nə hazırlayırdı?! «Bakı – Abşeron» marşrutundan bezib hələ dünyaya səpələnməyə macal tapmamış bu nur parçalarını yaxın, uzaq gələcəkdə nə gözləyirdi?! Kim bunu bilirdi?! Həməni yay axşamı isə onlar xoşbəxt, asudə, qayğısız idilər. Həyat hələ onlarla öz zarafatını eləməmişdi. Hələlik bərkdən və ürəkdən gülüşürdülər və o öpüş zamanı “oooo...” eləyib hamısı bir yerdə elə bərkdən çəpik çaldılar ki... Həlimə Orxanı öpəndən sonra pörtmüş bir halda, əsl qalib ədası ilə balkondan enib onların yanına qayıdanda uşaqlar hələ də çəpən gedirdilər. ...On beş il əvvəlın hadisəsini Orxan bu gün niyə xatırladı?! Hər şeyin bir mənası var. Bu deyilənlərin də. Bu gün işdən çıxıb avtobus

dayanacağına tərəf gedəndə qarşıdakı «bahalı» mağazadan bir xanım çıxdı, onlar üzbəüz gəldilər. Çox yaraşlıq bir xanım idi. Zəngin geyimi vardı, şux qəddi-qaməti. Diqqətli baxışlarını Orxanın üzündə saxlaması artıq yaşlanmış, saçları ağarmağa başlayan bu, adətən, qadınlara münasibətdə ehtiyatlı kişinin ürəyini döyündürdü və onu cəsarətləndirdi. Orxan qadına ehtiyatla ürkək bir salam verdi. Nə olar, olar. Uzaqbaşı nifrətli bir baxış altında ötüb keçəcəkdə.

– Salam... – Qadın salamı az qala sevincək aldı və hətta ayaq saxladı.

Orxan sual dolu gözlərini qadının üzünə zillədi. Qadın Orxanı onun alışmadığı bir şəfqətlə, qərribə bir canyananlıqla süzürdü. Özü isə bir söz demirdi, elə bil, gözləyirdi, Orxan nə isə desin.

– Belə... necəsiniz?

Bundan ağıllı bir şey tapıb demək onun ağılına gəlmədi. Qadın Orxanın çaşqınlığını görüb onu tanımadığını dərhal başa düşdü, gözəl üzündən ani kölgə keçdi, amma qətiyyənlə pərt olmadı:

– Orxan da qocalarmış... – Onun yumşaq səsi nəvazişlə dolu idi. «Aha, nə yaxşı...» Orxanın ürəyi guppuldadı, «deməli, tanış. Nə isə demək, danışmaq lazımdır, susmaq olmaq, olmaz...»

– Siz... siz... – Yenə də dili topuq vurdu, bilmədi, sözünü necə davam etsin.

– Yadına sala bilmirəm. Siz... Üzündə həmişə təbəssüm qadın başını yelləyib, (yəni, «sənə güvəndiyim dağlar...») Orxanın yanından ötüb keçdi. Orxan həyatı boyu bir çox fürsətləri əldən vermişdi. Bu fürsəti isə əldən vermək olmazdı, heç olmazdı. Arxacınca düşüb nə illah elədisə, qadın adını söyləmədi. Bir ipucu da vermədi ki, onu haradan tanıdığını Orxan yadına sala bilsin. Xəz paltosunun ətlərini yuxarı yığıb Orxanın saxladığı taksiyə oturandan sonra sonuncu dəfə ona baxdı, qaşının biri sərt şəkildə yuxarı qalxdı, sonra Orxana ürəkəzən, qərrib bir vida təbəssümü bəxş edib, necə deyərlər, qeyb oldu. O təbəssüm, təxminən, bu demək idi: «Ax, zəmanə, zəmanə, nələr ola bilərdi, amma nələr oldu...» Orxana elə gəldi ki, o, bir uşaqdır və elə indicə cıratmaq üçün ona bir oyuncaq göstərib sonra əlindən aldılar. O axşam Orxan sevimli xalasının, anasının vəfatından sonra onun qeydinə qalan yeganə adamın yeddisinə gedirdi. O, hələ də çaşqın və qanıqara bir halda çadıra girəndə çadır artıq az qala boşalmışdı. Qoşqar yoldaşları ilə bir tərəfdə oturmuşdu. Onu görüb ayağa qalxdılar. Orxan da elə onların yanına keçdi. Fikrində həmişə yaraşlıq naməlum xanıma nə isə sübut edəndə başsağlıqlarını qəbul etdi. «Kim idi o?! Axı çox doğma bir tövrü vardı. Üz-gözünün ifadəsi... Ola bilməz ki, tamam yadımdan çıxsa, heç cür ola bilməz...»

Qoşqardan başqa üç nəfər idilər. Orxana hörmət və maraqla baxırdılar. Birini tanıyırdı. Qoşqarın, elə Orxanın da, artıq belə demək olardı, dostu Şahin idi.

– Uşaqları tanıdın? – Qoşqar məhəbbət və sədaqət dolu gözlərini ona dikib təbəssümlə soruşdu. Əslində, bu, «niyə gec gəldin, niyə qaldıq...» demək idi. Orxan da təbəssümə təbəssümlə cavab verdi, gülümsədi. «Mənimki bu gün tanımaqlıqdan gəlib... Heç, narahat olma, balaca işim çıxmışdı...»

– Ənvər yadına gəlmir?

– Mak Donalds. – Ənvər irişə-irişə Orxanın yadına nəyisə salmağa çalışdı.

– Əlbəttə, əlbəttə, tanıdım. Mak Donalds...

– Necəsiz, Orxan müəllim?! – Mak Donalds, yəni, Ənvər qabiliyyətlə soruşdu.

Ucaboylu yaraşlıq oğlan isə gözləmədi ki, Qoşqar onu təqdim etsin.

– Yadınıza gəlir, Orxan müəllim, bir dənə Cüllüt vardı...

Cüllüt... Əlbəttə, xatırlayır. Necə unuda bilərdi?! Əlbəttə! Mak Donalds, Şahin, Cüllüt, bir də əziz qardaşı Qoşqar. O unudulmaz yay axşamının qonaqları. Dövrə vurub çəmənlikdə qızlarla bir yerdə bardaş qurub şişə fırlatmaları, onun balaca maşınına doluşan qızların, xüsusilə də, Həlimənin eşqinə maşının dalınca dənizə qədər «ləhləyə-ləhləyə» qaçmaları, daha nələr, daha nələr yada düşmədimi, yada düşdü. Orxana elə gəldi ki, bu uşaqlar hələ də tozlu bağ yolu ilə qışqırıra qışqıraraq maykalarını başları üstə fırladandıqanda dənizə tərəf qaçmaqlarındadırlar. Qəfildən Orxanın beynindən, elə bil, ildırım keçdi. Necə ola bilər ki, bayaq onu tanımadı?! Əlbəttə ki, o idi. Gərək ən azından qaşının təəccüblə yuxarı dartılmasından tanıyırdı. «Orxan da qocalarmış...»

Aman, Allah, axı o idi, o. Başqa heç kim elə doğma

ola bilməzdi. Orxan rahatlıqla köks ötürdü.

– Bu gün köhnə tanışlarla görüş gününə dönüb.

Bayaq yolda biri də qarşıma çıxmışdı... – Orxan gözlərində niskilli bir təbəssüm, o uzaq və yaxın zamanlarda olduğu kimi yanaqlarının yenə də ağırlaşdığını hiss elədi.

Qoşqar və onun dostları Orxandan yolda hansı köhnə tanışını gördüyünü soruşmadılar. O da demədi. Söhbət başqa məcrada davam etdi.

...İki ildən sonra bu uşaqların dördü də könüllü olaraq cəbhəyə yola düşdü. Ağdam uğrunda döyüzlərdə bir həzin yay axşamı dördü də həyatını qurban verdi. Vətən bayrağına bürünmüş tabutları gəldi. Qardaşının yoxluğuna Orxan bu gün də alışa bilmir.

Üçrəng pişik balası

Aləm dağılırdı. İsti otaqda oturub tənbel-tənbel bayırdakı qara, şaxtaya, çovğuna baxaraq o, belə düşünürdü: «Əlbəttə, son zamanlar mövsümlər bir-birinin içinə girib. Qışda yay, yazda qış, payızda yay... adi hala dönüb. Təmiz yay, təmiz payız, təmiz qış axtarıb tapmaq mümkün deyil. Bu gün isə maraqlı istisnadır. Fəsil qış fəslidir. Hava da əsl qış havasıdır. Çoxdandır, bu cür uyğunluq yox idi. Əsl tarazlıq günüdür. Nə isə baş verəcək».

Elə bu tarazlıq günündə Yasin qəfildən anladı ki, uzun zamandan bəri ona rahatlıq verməyən, qeyri-müəyyən ağrısı canına, ruhuna acı və əzab gətirən o hissini adı nəymiş. İndiyənə qədər bu acıyla mübarizə aparmaq onun üçün çox ağır idi. Ona görə ağır idi ki, əvvəllər o bu hissini adını bilmirdi. Özünü qaranlıq otaqdakı kimi köməksiz hiss edirdi. İndi isə bu ad artıq məlumdur. Bu qorxulu adı öz kövrək qanadlarında pəncərənin o tərəfində küləyin atıb-tutduğu, heç cürə yerə düşüb ərimək istəməyən qar dənəsi gətirdi.

Hissini adı nifrət idi.

Birdən-birə əti ürpəşdi. İlk ağına gələn fikir bu oldu: «Ola bilməz! Nifrət hara, mən hara?! Bir Allah bəndəsinə yaraşan hiss deyil bu». Amma özü də get-gedə daha artıq əmin olurdu: bu elə belədi ki, belədi. Ən azından ona görə belədi ki, bu söz ona görkəndən sonra birdən-birə bütün canına, ruhuna bir rahatlıq yayıldı. O başa düşdü ki, bundan belə yaşlılıq həyatının yeni bir dönəmi başlayır. O bu sözlə, əlbəttə ki, sözün özü ilə deyil, sözün gətirdiyi anlayışla, yox, yenə də dəqiq olmadı, bu anlayışın adı olduğu hislə dostluq və dinc anlaşma şəraitində yaşamaqdır, yaşamağa məhkumdur.

Bu hissini rəngi də vardı. Gözdincəldən bir rəng idi. Rəngi ağ, yox, buna ağ demək çox azdı, ağappaq idi. Pəncərədən baxdığında uzandıqca uzanan «o tərəf»in eyzən büründüyü rəng kimi.

O heç kimi sevmir, sevmə bilmir. Bu ki əsl bədbəxtlikdir. Belə yaşamaq olarmı?! Olmaz! Amma hələ harasıdır?! Allah, Allah, dəhşətlisi də elə budur- çünki səbəbi yoxdur, o ki, hamıya – tək-cə insanlara, yox, hamıya, bütün canlılara nifrət edir. Bunu kim ona desəydi, inanmazdı, gülərdi. İndi isə zərrə boyda qar dənəsi onu buna inandırmışdı. Həyəcandan ürəyi hövr elədi, hətta ağılsındı belə, istədi, özünəyazığı gəlsin, gəlmədi. Bəli, bu minvalla ağ pambığı tarlasına çevrilməkdə olan dünyanı pəncərədən seyr ed-ədə son zamanlar bütün ruhuna hakim kəsilən o nifrət hissini artıq əsl sahibi olduğunu Yasin, elə indi, nəhayət ki, birdəfəlik anladı.

Həşərat, həşərat... Bir belə həşərat?! Niyə hamı bu qədər uzaq, bu qədər yad, bu qədər soyuq və mənasızdır?! Niyə o, elə bil, başqa planetdən gəlib, bu adamlarla heç bir mənəvi bağlılıq hiss eləmir, varsa da üzülmüş sap kimidir bu bağlılıq?! Gözünün qabağında kiminsə canı çıxa, acımaz! Niyə, nə üçün onun ürəyi beləcə daşa dönüb, hətta o özü özü üçün bu qədərini tanınmaz olub?! Necə gəldi, necə çıxdı belə bir hala, necə oldu ki, bu boyda kin, nifrət çanağına döndü – o bunu xatırlamır.

Amma yox. Xatırlamır, ancaq bilir. Artıq bilir. İllərlə içində boğub zərrə-zərrə, qarış-qarış gizlinə qovduğu ən xırda anlaşılmazlıqlar, umu-küsülər, narazılıqlar bulaqlar kimi nəhəng bir daşdan sızıb-sızıb

bir böyük dənizə – nifrət dənizinə çevrilibmiş. Solmazmı? Solmaz! Əlbəttə ki, elə bircə bu yaşılıgöz «sona» bütün qadınlara və qadınlığa nifrət etməyin tək bir səbəbi ola bilər. Yarım saat əvvəl Solmaz ona zəng eləmişdi:

– Canım-gözüm, başımın tacı, necəsən? Bu soyuqda neynirsən? Evin istidimi? Yeməyin varmı? Tənbəllik eləmə, gəlirsən, dur gəl bizə. Anam düşbərə bişirib... Yox, yox, nə deyirəm mən, gözümlün işığı, sən bu havada evdən eşiyə çıxma, istəyirsən, mən sənənin yanına gəlirəm? – Solmaz dil töküüb yarızarafat, yarıgerçək az qala yalvarırdı.

Yasin susurdu.

Solmaz həmişəki kimi əl cəkmədi:

– Niyə susursan? Danış da, canım-gözüm, mənimlə. Darıxmışam e, sənənin. Sən... darıxmısan sən də? Nolar, demə də, hər şeydən zindeyi-zəhləm gedir, bu gün bu sözü demə... Gəlirəm?

Nəhayət, Yasin bütün bu suallara bircə kəlmə ilə cavab verdi: «Yox!»

Yasin cavab verib telefonun dəstəyini yerə qoydu. Belə hallarda həmişə dalbadal zəng eləyən Solmazdan bu dəfə səs çıxmıdı. Otağı yenə də ölü bir sükut bürüdü. Qulaqlar cingildədi.

Bu sükutda rəisi Həmidəyə müəllim gəlib yadına düşmədimi, düşdü. Son zamanlar Solmazla olan hər söhbətdən, hər görüşdən sonra gecə vaxtı ulduzlu göydə ay yada düşən kimi Yasin də bu kişini yadına salırdı. Gəmilərin təmiri idarəsində Həmidəyə müəllim hörmət və izzət sahibi idi. Yasin bir dəfə gecə vaxtı Solmazı öz evlərinin yanında onun maşınından düşən yerdə görəndən sonra Həmidəyə müəllimin üzünə baxa bilmirdi, iyənirdi. Elə bil, kişinin ona borcu vardı, ya da söz verib əməl eləməmişdi...

Üçü də bir idarədə işləyirdi. Bəlkə təsadüfən bu hadisə baş vermişdi?! Burada ayıb axtarmağın bir mənası varmı?! Bəlkə heç kimin heç bir günahı yox idi?! Bəlkə yox, yəqin ki, bu elə belə idi. Yasin məntiqlə bunu başa düşürdü. Solmazın ona münasibətinə də inanırdı. Amma yenə də əlində deyildi. Unuda bilmədiyi bir şey vardı. O zaman tində daldalanan Yasin acı-acı baxıb görmüşdü ki, Solmaz Həmidəyə müəllimin maşınından, «elə bil ki», gizlənə-gizlənə çıxır. Tələsik də gedib sağa-sola baxmadan həyətlərinə girmişdi. Şübhəliydimi, bəlkə də. Hər halda Yasinə bu, belə görünmüşdü.

O gecədən sonra təkcə Həmidəyə müəllimdən deyil, bütün o yaşda olan, Həmidəyə müəllim isə onlardan xeyli yaşlı idi, və vəzifəcə ondan imkanlı adamların hamısından acığı gəlməyə başladı. İçini qurd gəmirirdi. Əzabının həddi-hüdudu yox idi. Bu əzabı cəkməməyin yolu yox idimi, əlbəttə, var idi. Amma o bu yolu özü üçün tam qapamışdı. Bunun ən asan yolu məsələni açıb Solmazdan soruşmaq idi. O isə bilərəkdən bunu Solmazdan soruşmurdu. Sadəcə, içindəki inilti, üzücü səsi dinləyirdi. O səs mişar kimi kəsirdi. Mişar səsi bir müddətdən sonra onun qulağında yavaş-yavaş doğma bir musiqi səsinə döndü. Yasinə bu zaman elə gəldi ki, o, əzab cəkməyin özündən zövq almağa başlayıb.

Daha kimlər var? Çox adam var. Qohumlar var, qonşular var, yaxınlar, uzaqlar, tanışlar, bilişlər... var. Hamıdan ona mənfi enerjiyə gəlir, hamıdan. Hər kəs, elə bil, öz ruhunun ən çirkli, ən ağır yerini onun üçün saxlayır, ona ötürür. O isə... O da cavabsız qoymur bütün bunları. O da elə-belə nifrət etmir dörd ətrafına. Onun cavabı onun nifrəti idi. Sən demə, bütün bu zəhlə getmələrin, acıq gəlmələrin hamısının onun indiyənədək tanımadığı bir ümumiləşmiş adı var – nifrət! Yox, nifrət yox, NİFRƏT!!

Yasini qorxudan məsələ tək bu deyildi. Adamlar, yaxşı, bu, aydındır. Bunu hardasa anlamaq olar. İtlərin, pişiklərin bəs nə günahı?! Onlara da axı nifrət edirdi. Quşlar, istər səs salsın, istər uçuşun, istər budaqda otursun, onu ancaq əsəbiləşdirirdi. Toyuq-cücə səsi onu özündən çıxarmaqla məşğul idi. Hələ it hürüşü, pişik miyoltusu lap dəli edirdi.

Yasin oturduğu yerdəncə pəncərədən o tərəfdə lopa-lopa yağan qara baxıb düşündü: «Bəlkə mən, həqiqətən, dəli oluram, axı bu, deyərsən adi əsəb pozuntusuna oxşamır...»

Beynindən «pişik miyoltusu» sözləri keçmişdi ki, sükut pozuldu, oturduğu yerdəncə Yasinin qulağına bayırdan səs gəldi. Uşaq səsinə oxşadı. Kim idisə ağlayırdı. Özü də elə-belə ağlamırdı, zar-zar ağlayırdı. Əvvəlcə fikir vermədi. «Ölsün, kimdisə ölür, ölsün. Ruhum da inciməz. Mən zalım adamam...»

Səs isə kəsilmir, getdikcə güclənirdi. Yasin hiss elədi ki, onsuz da yorğun əsəbləri yenə də gərildi və o, daha yerində otura bilməyəcək. Nəhayət, dözməyib ayağa qalxdı, pəncərəyə yaxınlaşdı. Diqqətini cəmləyib pəncərədən bayıra baxdı, nəyə seçməyə, səsi «axtarıb tapmağa» çalışdı.

Qar bütün ətrafı ağappaq, yupyumşaq örtüklə örtmüşdü. Dünyanı kiminsə gözündən gizlətmək istəyirdi. Təkcə onun yaşadığı evin qarşısındakı min ilin qoca qarağacı idi, qarı yaxın buraxmırdı. Onun nəhəng

gövdəsi, ayrı-ayrı qalın budaqları qışın bu qış vaxtı öz ağac rəngini hələ də qoruyub saxlamışdı. Bu nəhəng ağacın ancaq üst budaqları orda-burda çətir kimi qarla örtülüydü.

Yasin gözlərini qıyıb uşaq ağlamasının hardan gəldiyini axtara-axtara gözü Qarağacın hündür budaqlarının birində büzüşüb oturmuş və ehtiyatla ora-bura boylanın qara bir pişik balasına sataşdı. Uşaq səsinə bu pişik balası çıxarırdı. Pişiklər adətən miyoldar, bu isə əsl uşaq səsi ilə ağlayırdı. «Ay səni görüm, təpəsi üstə yerə gələsən, sənin orda nə işin vardı ki, indi də belə yalvarırsan?!»

Ağaca bəlkə də sərçə dalınca çıxıb bir-birinə möhkəmcə sarmaşmış qol-budaqların əyri-üyrü dolambacları arasında geriye yolunu azmış bu balaca pişik balası hərdən budağın üstündən aşağı tullanmaq istəyir, ehtiyatla bütün bədəni ilə üzünü aşağı gərilir, öz aləmində nəyisə ölçüb-biçir, amma tullanmırdı, məsafə böyük idi deyən, geri çəkilmirdi. Yenə başlayırdı zarımağa.

Yasin pəncərədən çəkilib yerinə oturdu. «Təklük. Ancaq təklük. Hər şeyin dərmanı təklükdir. Heç kimi görmək istəmirəm. Hamıdan zəhləm gedir. İşdən də, nəhayət, çıxmaq vaxtıdır. Bəsdir, səhər-axşam bunların simasız simalarına baxdım. Adamın ürəyi bulanır.»

Əti ürşəydi, elə bildi, əlində qurbağa tutub saxlayıb. Bir anlıq irəlində, yaxın bir zamanda heç kimi görmək məcburiyyətində qalmayacağı o gözəl günlərini xəyalında canlandırmağa çalışdı...

«Nə kişi kimi kişidirlər, nə arvad kimi arvad. Elə bil, dünyanın axırındır, elə bil, hamı son gününü yaşayır. Bunların toy məclisləri, bunların yas məclisləri... Bunların yolda dəli kimi maşın sürməkləri, bunların bir-birilə anqıra-anqıra danışmaqları... Bunların pişikləri də körpə uşaq kimi ağlayıb sısqaqayır, bunların adamları da işləri düşəndə ilan dili çıxarır, amma işləri düşməyəndə yanından elə keçir ki, elə bil, Şah Abbasın nəvəsidir. Babaları Babəkdi, Şah İsmayıldı, Koroğludu. Öz babalarını unudublar, ya da öz babaları kökündən olmayıb. Əməlləri göz qabağında. Hər biri ürəyində o birini söyür, hər biri o birinə paxıllıq edir. Naşükürlük, mərdiməzarlıq alınlarına yazılıb. Burunlarının ucundan o tərəfi görmürlər. Ən qədim tarix bunlarındır, ən qədim dil bunlarındır. Adamın əti tökülür. Dəyər adına bir dəyər yaradıblarsa o da dilləridir. Başqa şey deyil. Bu dilin də ən gözəl, ən əxlaqlı sözü «ayıb» sözüdür. Bunlara tanış olmayan, amma çox yaraşan «ayıb» sözü. Belə də dərd olar?!»

Ürəyində özü-özü ilə danışa-danışa Yasin bir də gördü ki, həyətdə, qarağacın altında durub, özü də soyuqdan tir-tir titrəyir. Pişik balası, doğrudan da, çox hündür bir budaqda azıb qalmışdı. Geri də qayıda bilmirdi, aşağı da tullana bilmirdi. Özü də bu pişik balası qara deyildi, üçrəng idi. Sarı, ağ, qara rəngləri vardı.

«Deyirlər, üçrəng pişik xoşbəxtlik gətirir. İndi biz bunu görürük.» – Yasin düşündü.

Qarağaca qalxmaq üçün uşaqlıqda ağacın gövdəsində oyulmuş ayaq yerləri unudulmamışdı, təpəsinə qədər dəfələrlə dırmaşdığı qarağacın, tanış gövdəsini qucaqlayıb ən etibarlı dost kimi üzünü onun qabarlarına dayadı, soyuqdan əsim-əsim əsən barmaqlarını əvvəlcə ağacın gövdəsinə sürtüb-sürtüb tumarladıqca yanağına, barmaqlarına istilik gəldiyini hiss elədi, qanı qaynadı. Qarağac dərin bir yuxuda idi, elə yuxudaca mürgülü-mürgülü xışıldadı. Yasin dərindən bir köks ötürüb aramla, yavaş-yavaş, çətinliklə də olsa, ayaqlarını haman dəşiklərin birinin içinə salıb o birindən çıxara-çıxara pıçıyık balasına tərəf yuxarı dırmaşmağa başladı. Bu zaman pişik balası zarımağını kəsib diqqətlə ona baxdı.

«Bu ola bilməz, bu, mən deyiləm, bu, mən ola bilmərəm. Axı, mən canlı olan hər şeyə nifrət edirəmsə, hər şeydən bezmişəmsə, hansı ağilla bu iyrenc pişiyin dalınca...»

Pişik balasının qısılıb büzüşdüyü budağa çatmağa lap az qalırdı. Ayağının birini ağacın gövdəsindən ayırıb yaxındakı budağın üstünə qoydu, yenə «ah» çəkib nəfəsini dərəndən sonra ağırlığını salıb o biri ayağını da bu birisinin yanına gətirmək istəyirdi ki, soyuqdan buz kimi olmuş budağın üstündə ayağı xapdan sürüşdü. Qeyri-ixtiyari əlini üçrəng pişik balasına sarı atdı. Amma yox. Bu dəfə ayağıyla hövlnək, kor-koranə axtardığı hansısa quru budaq şaqılıyla ayağının altındaca qırıldı və o, göz açıb yummağa macal tapmamış içi dolu un tayı kimi «gup», arxası üstə yerə, qarağacın altına yığıldı. Heç bir ağrı hiss eləmədi. Yerə yığılmasıyla Yasinin canını tapşırmağı bir oldu. Üçrəng pişik balası cıqırını da çıxarmadı, ona elə gəldi ki, bütün bunlar əvvəlcədən elə bu cür də nəzərdə tutulub.

Sonrası heç kimin yadında deyil.

Ay işığı

Quşlar xəbər gətirdi. “Arifə xala ölüb”.

“Buna nə oldu birdən-birə?! İki ay əvvəl turp kimiydi...” Atam iki ay əvvəl kəndə toya getdiyini xatırlayıb dodaqaltı öz-özü ilə danışa-danışa yemək qabını qabağından yavaşca o tərəfə itələdi və qalxıb pəncərə ağzındakı köhnə, yırgalanan kreslosuna oturdu. Küçədən zınqrovunu çala-çala tramvay keçdi. Arifə xala bizim xalamız deyildi, atamızın xalası idi. Kənddə ata-baba evimizdə yaşayırdı. Bizdən başqa heç kimi yox idi, tək-tənhaydı. Heç qalmağa yeri də yox idi. Niyə belə olmuşdu – bu, bir başqa hekayətdir.

Atamın ondan gizləndə zəhləsi getsə də, kənddəki evimizdə yaşamaq üçün ona icazə vermişdi. “Tək adamdı, bir kəsi qalmayıb, yazıqdı, küçələrə düşməyəcək ki. Doğma xalamdı, Allaha da xoş gedər, biz də həyət-bacadan arxayın olluq.” Atam həmişəki kimi düşüncələrini beyninin içində saxlaya bilməyib dilinə gətirmişdi, bu sayaq bizimlə də, guya, məsləhət edib qərarını vermişdi. Amma bu, məsləhətdən daha çox bəraətə oxşayırdı.

Arifə xala mənim yadımda nə qoca, nə də cavan bir görkəmdə qalmışdı. Qara, ətli sifəti vardı, sifətində yekə-yekə xalları vardı, xalların ətrafında, boynunda tülklər çıxırdı. Qolları kişi qolları kimi qüvvətli idi. Nar ağacının arxasındakı əl quyusundan vedrəylə suyu elə cəld çəkirdi ki, az kişi bunu belə bacarırdı. Di gəl, atam bu qarasifət, yekəqarın arvadı sevmirdi ki, sevmirdi. On iki yaşım vardı, bunu evdə hətta mən bilirdim. Böyük qardaşım Əşrəfdən bir dəfə bunun səbəbini soruşub öyrənmək istədim, yalandan boynumun dalından bir sillə vurub üstümə çıxmırdı: “Sənin nəyinə görə? Get dərslərini oxu. Sənlik deyil.” Mənim pərtliyimi görüb sözlərini yumşaltmaqçün belə bir əlavə də etdi: “heç mən özüm də düz-əməlli bilmirəm.”

Sonralar, çox sonralar, qardaşım ələcsiz xəstəliyə tutulandan sonra mənim evimdə qaldığı zaman məndə artıq qəribə bir həvəs yaranmışdı. Ailəmizin, nəslimizin kökünə getmək, “kim kimdir?” sualına cavablar axtarmaq, babalarım, ulu babalarım haqda məlumat yığmaq həvəsi məni rahat buraxmırdı. Əşrəf isə canlı, təəssüf ki, hələ canlı ensiklopediya idi. Nəslimizin şəcərəsini qonşu kəndlərə, şəhərlərə, hətta İrana, Türkiyəyə aparıb çıxarır, mənə nəslimizdəki ağsaqqallar, ağbırçəklər, igidlər, gözəllər barədə əsrarəngiz rəvayətlər, əhvalatlar danışırdı.

Mən əvvəl-əvvəl heç cür başa düşə bilmirdim ki, Əşrəf bütün bunları hardan bilir. Məndən beşcə yaş böyük idi, biz bir evdə yaşamışdıq. Onun bildiklərini, əslində, mən də bilməliydim. Amma Əşrəf, elə bil, vaxtıdan xeyli tez qocalmışdı. Onu bazar qocaltmışdı. İşinin vaxtı-vədəsi yox idi. Məktəbi də buna görə axıra çatdırmadı, bazara alışıdı. Xüsusilə, atamdan sonra ev-eşiyi bazardan qazandığıyla yola verirdi. Amma bazar da bir başqa məktəb idi. Onun bazarı mənim məktəbimdən daha “ağıllı”, daha zəngin çıxdı. Şəcərə ilə bağlı bildiklərinin çoxunu bazara alverə gələn ellilərimizlə söhbət edə-edə onlardan öyrənmişdi.

Atam bu dünyadan köçəndən sonra qardaşım mənə əsl atalıq etdi. Mənim boynuma düşən ancaq oxumaq, onun boynuna düşən mənim adam balası kimi yaşamağımı təmin etmək oldu. Daha sonra erkən yaşımda məcburən beynimə evlənmək həvəsi salıb atamın kirələdiyi evi gecə-gündüz işləyib yığıdığı pulla alıb mənə bağışladı, toyumu edib özü evdən çıxdı, çalışdığı bazarda gecələr qarovulçu işləyib elə ordaca da balaca bir otaqda qaldı. Həyatı boyu evlənmədi, ancaq mənimlə, yaxından, uzaqdan da olsa, mənimlə nəfəs aldı, uğurlarıma sevindikcə sevindi.

Onun ələcsiz xəstəliyi barədə xəbər tutanda artıq gec idi. Ayaqları şişmişdi, yeriyə bilmirdi, bir qoluna mən girdim, bir qoluna bir iş yoldaşı vardı, o girdi, bazardan çıxarıb birtəhər maşına mindirdik, gəldik bizə. Bazarda, onun qaldığı o quş damında “Dur, qalx, gedirik bizə” deyəndə heç bir etiraz etmədi, ancaq yazıq-yazıq üzümə baxdı, gözlərindən yanaqlarına səssiz yaşlar axdı.

Sinəsi dəftər idi. Qohum-qardaşla, kəndin adamları ilə bağlı bilmədiyi bir məsələ yox idi. Mən o zaman, o uzun qış gecələrində Əşrəflə etdiyim maraqlı söhbətlərin sayəsində öyrəndim ki, həmmən bu Arifə xala atamın ən böyük istəyinin həyata keçməsi yolunda əngəl olub. Anamın vəfatından qısa bir müddət keçər-keçməz bəlkə də keçmiş günahını yumaq istəyən atam yenidən evlənmək, özü də qonşuları Pəriyə evlənmək fikrinə düşərkən heç kim yox, elə Arifə xalası onu bu əməldən daşıdırıb.

– Alı, bax, sənə nə deyəcəm?! Bu daşı ətəyindən töksən, yaxşıdı. Balaların körpədi, yazıqdı, bundan bulara ana olmaz. Baxan deyər, dilsiz-ağızsızdır. Amma bunun fikri özündə deyil, heç deyil. – Sonra isə atamın daşa dönmüş üzünə diqqətlə baxaraq biz eşitməyə dəyər səsinə qısıb gözlərini də nədənsə bərəldərək son zərbəsini endirmişdi. – O gecə sən toyumu getmişdin, səhərə yaxın qayıdıb gəldin ha, mən bax, bu gözlərimlə bunları samanlıqdan çıxan yerdə gördüm.

Atamdan bir müddət səs-səmir çıxmayıb. Handan-hana o, udqunub keyimiş bir səslə:

– Samanlıqdanmı çıxan yerdə? Bizim samanlıqdan?? – deyə soruşub.

– Samanlıqdan, samanlıqdan. Sən toya gedən gecə. Zülmət gecəydi, Alı, yadındamı? Amma ayın ağappaq işığı düz bunların üstünə düşməmişdimi, düşmüşdü. Bu özü irəlində, tələsə-tələsə gedirdi, elə bil, qovanı vardı. Zaman da arxasınca yavaş-yavaş gəlirdi, cüllüt boynunu dartıb şübhəli-şübhəli o yan bu yana boylanırdı. Məni görmədilər.

Arifə xalanın səsində sirli bir ahəng vardı, nəydi, atam çaşqın qalmışdı, dinib-danışmırdı. Xüsusilə, arvadın ay işığını şahid gətirməyi atama yaman pis təsir eləmişdi.

Samanlıq dediyi yer qoyun-quzunun vaxtilə saxlandığı tövlə idi. Həyətin dal tərəfindəki böyük, hər halda o zaman bizə böyük görünən bu tövlədə indi qoyun-quzu saxlanmasa da, bütün tövlə həmişə başdan-başa samanla döşənmiş olardı.

– Bizim bu samanlıqda ha? – Atam çaşqın bir halda əlini samanlığa tərəf uzadaraq sualını təkrar eləyib.

– Eh, eh, eh... inanmırsan, sən mənə, Alı, inanmırsan.

Həmən gecə atam, həqiqətən, qonşu kəndə toya getmişdi. Anam öləndən sonra ilk dəfəydi, toya gedirdi. Bizim yanımızda, guya, həvəssiz idi, amma Surxay əmi, atamın dostu, eləcə də, o biri dostları gəlib onu yarızarafatla, deymələrlə “qıdıxlayıb” maşına mindirdilər. Atam duruxmuş halda, səssiz-səmirsiz bizim üzümüə baxmadan yanımızdan keçib evdən çıxdı. Mən qaçıb pəncərəyə dayadım alınımı, ürəyim qısıla-qısıla gördüm ki, atam hələ maşına minməmiş dostlarına gülə-gülə nə isə deyir.

Mənə bunu çox sonralar Əşrəf danışdı. Pəri arvad gəncliyində atamın sevgilisi olmuşdu. Yəni, atam onu sevib, o da atamı. Qapıbir qonşuydu, günü bizim həyətdə keçərdi. Bunların bir-birinə aşiqliyini bütün kənd bilirmiş. Vaxt olub, Pərigilin evində hər gün atamın elçilərini gözləyiblər. Amma atam əsgərliyə gedib qayıdanda uzaq Belorusiyadan rəsmi arvadıyla qayıdıb gəlib, yəni, mənim və Əşrəfin anasıyla. O yüzdən Pəri arvad da ərə getməyib oturub qalıb evlərində. Anası, atası, qardaşları dünyasını dəyişib, o özü isə indiyənə qədər — tək-tənha... Pəri arvad, mən bunu yenə də sonralar, Əşrəfin dilindən eşitdim, ona da quşlar xəbər gətirmişdilər, Pəri arvad bütün bu illər, bu ağır aylar və günlər atamı, yalnız atamı sevib durubmuş. “Atam da, deyəsən, onu...” – Əşrəf əlavə edib dedi.

– ... ay işığı qəşəngcə düşmüşdü düz bunların üstünə, kölgələri də həyətin tufarıyla əyilə-əyilə gedirdi, amma ətraf zülmət qaranlıq idi...

Arifə xala beləcə atama Pəri arvadı yamanladıqca yamanladı, atam da ona inandı, anamın ilindən bir az sonra daha kənddə duruş gətirib qalmadı, qala bilmədi, bəlkə də əlinə bəhanə düşdü, kim bilir, heç Əşrəf də bunu biləmməz, qərəz atam bir həzin yaz axşamı bizi başına yığıb köçüb gəldi şəhərə. Stadionu gedən yolda bir yöndəmsiz evin birinci mərtəbəsində üçotaqlı balaca bir mənzil kirələyib ora yığışdıq. O yadımdadı ki, kirələdiyimiz mənzil olan evin düz qabağından tramvay zıncıldaya-zıncıldaya elə gedərdi ki, elə bil, dəmir təkərləriylə guruldayıb böyük otağımızın içindən keçib gedir. İndi o tramvaydan əsər-ələmət yoxdur. Elə bil, heç olmamışdı.

Yadıma bir də o yapışib qalıb ki, atam bir taksi maşını almışdı. Gündüzlər bazar-dükən və ev işləri ilə məşğul olar, adətən, gecələr işə gedərdi. Getməzdən əvvəl yeməyini yeyib otaqdakı yeganə pəncərənin qarşısında hardansa tapıb gətirdiyi yırğalanan qırmızı məxmərli köhnə kresloya oturur, ağzında papirosu, dala-qabağa cırtacırt yırğalana-yırğalana pəncərədən o tərəfdəki zülmət qaranlığa baxdıqca baxardı. Hərdən də huşa gedib beş-on dəqiqəliyinə mürgülərdi.

Arifə xala rəhmətə gedən il mən məktəbin sonuncu sinfində oxuyurdum. Arifə xalanı sabah basdıracaqdılar. Biz kəndə getməyə hazırlaşırıdık.

– Sən üç-dörd gün məktəbdən qala bilərsən? – Atam məndən soruşdu.

– Qoy o getməsin, nə işi var yasda... — stolun üstündən qabları yığışdırıb mətbəxə aparən Əşrəf etiraz eləmək istədi, — dərsi çoxdu onun...

Atam tərəddüd içində sual dolu gözlərini mənə dikdi. Mən “həyasızlıq” etdim:

– Mən tək qalmaq istəmirəm mən. Heç nə olmaz, kitablarımı götürürəm özümlə. – Bu şəkildə mənim oxumağıma xüsusi qısqanclıq və tələbkərliliklə yanaşan, məktəb məsələlərində mənə “qan udduran” Əşrəfi sakitləşdirmək istədim.

Atam başını yelləyə-yelləyə mənə baxıb bizim balaca mətbəximizdə şaqqaşaxla çirkli qabları yumağa başlamış Əşrəfə səsləndi:

– Deyir, elə vacib dərsim yoxdu, kitablarımı özüylə götürəcəm...

– Yaxşı, nə deyirəm, hazırlaşsın. – Əşrəf həmişə mənimlə 3-cü şəxslə danışan kimi danışırdı. Qab yuyayuya nə düşündüsə, razılıq verdi. Məni üç günlüyünə tək evdə qoyub getmək daha “qorxulu” idi.

Atam mənə baxıb, gülümsündü, yəni, “ay qırışmal, işin düzəldi.”

Quşlar xəbər aparmışdılar. Pəri arvad həyətin qarşısının ağzında bizi gözləyirdi. Çiyinə saldığı qara həşyəli yaylığın ucunu didişdirə-didişdirə, baxışını atamla qardaşımdan qaçırıb üzünü mənə tutdu və qısa bir “hesabat” verdi:

– Çox gözləyə bilmədilər, apardılar. İndilərdə qayıdallar. – Sonra əlini uzadıb cod və titrək barmaqlarını başımda gəzdirdi.

Biz həyatə keçdik.

Həyatın ortasında havaxt əkildiyi bilinməyən nar ağacının altında vaxtilə asfalt yerə mıxlanmış uzun stolun üstünə süfrə çəkilməmişdi. Süfrədə qəndqabılar, halva var idi. Əşrəf ora-bura baxıb əlində tutduğu içi çay və limon dolu paketi mənə uzatdı. Stolun o başında samovarın suyu qaynayırdı. Biz keçib oturuq. Pəri arvad gəlib paketi məndən aldı, qabağıma bir açar qoydu, yenə üzünü yana tutub öz asta səs ilə:

– Evin açarıdır, – dedi. — Həyat qarısının qıfılı yoxdu. Almaq lazımdı.

Atam gözüni su quyusunun hərəkətsiz mancağına dikib sakitcə durmuşdu. Pəri arvad bir kənara çəkildi, evin pilləkəninə söykənib donub qaldı. Üzündən-gözündən, bütün vücudundan pərişanlıq yağırdı. Ürəyim qısıldı. İstədim, bu arvadla bir kəlmə də olsa, kəsim, pərtlik aradan götürülsün, atam məni qabaqladı:

– Bu necə oldu, belə oldu? İki ay əvvəl... pis deyildi. – Atam gözlərini quyudan çəkmədən dediyi bu sözləri bilinmədi ki, kimə deyir, özünəmi deyir, bizəmi deyir, yoxsa Pəri arvadımı deyir.

Atama cavab verməyə tələsməyən Pəri arvadın yorğun səsinə nisgil oynadı:

– Bir aydı yerdə yatırdı. Məni istədi, xəbər göndərdi, mən də gəldim. Dedi ki, mənən qal, bu gün-sabahlığam, uşaqlara dedi, hələ bir şey demə... Çox söhbətlər elədik, halallaşdıq... – Pəri arvadın son sözlərində bir eyham vardı, onları eynən atam kimi, fikirli-fikirli, özü-özülə danışmış kimi dedi.

Atamın qulaqları qıpqırmızı qızardı.

Qonşular qəbristanlıqdan qayıdıb gəldilər, bir-bir həyatə girməyə başladılar. Biz ayağa qalxdıq, “Allah rəhmət eləsin” sədələri altında atam sağ əlini ürəyinin üstünə tutub baş əyə-əyə başsağlıqlarını qəbul elədi. Surxay əminin yanında duran saqqallı kişi barmaqları arasında oynatdığı qara təsbehi cibinə qoyub fatihə verdi. Adamlar, olardı səkkiz-doqquz nəfər, hərə bir yer tapıb oturdu. Pəri arvad samovarın başına keçib dəm çaynıqını dəsmalla bürüdü. Mən stəkan-nəlbəkini stolun üstünə düzməyə başladım. Saqqallı kişinin quran oxuyan səsi ətrafa həzinlik yaydı.

...Üç gün sonra sabah obaşdandan biz atamın taksi maşını ilə şəhərə qayıdırdıq. Əşrəf qabaqda, atamın yanında, mən arxada, mənim yanımda isə Pəri arvad başında qara həşyəli yaylığı oturmışduq. Atam qaşlarını çatıb diqqətlə maşın sürür, yol boyu nə birimizin üzünə baxır, nə də bizimlə bir kəlmə dinib danışdı.

Dünən gecə isə nar ağacının altında mən atamın qardaşım ilə etdiyi söhbətin şahidi olmuşdum. Əslində, onlar söhbətlərini mənim yanımda edirdilər. Bu, bir növ ailə məşvərəti də sayıla bilərdi. Atam mənə baxır, amma sözlərini Əşrəfə deyirdi:

– Bizim işimizə yarayar. Sən də artıq yoruldu yemək bişirib qab yumaqdan.

– Mən ki, bir söz demirəm.

– Şahinin də üst-başı təmiz gəzən vaxtıdır...

– Sən necə lazım bilirsən, elə də elə.

– Mətbəxdə yer salıb yatar, yerimizi darısqal etməz. Əziyyəti də dəyməz.

– ...Dəyməz, əlbəttə, dəyməz.

Atam bir xeylaq sükut içində durub qaldı. Papirosunu tüstü-duman içində sonuncu dəfə közərdib güclü bir qüllab aldıqdan sonra, nəhayət, düşünüb-daşınıb bu sözləri də bizə çatdırmağı lazım bildi:

– O söhbət də ki... biləsiniz, kökündən yalanmış. Rəhmətlik bu beynəvaya şər atırmış. Hamısı dediyi yalan-palan... Ay işığı belə gəldi, ay işığı belə getdi... Ölüm ayağında sirrini açıb, günahını yuyub. İstəmiş bizim evlənməyimizi bu adam, istəmiş. Niyə, nə üçün – bilmirəm. Niyəsini hıqqanıb ki, son nəfəsində desin, deyə bilməyib, sözü ağzında qalıb, canı çıxıb... – Atam son sözlərini ağzından ürəyindən tikən çıxaran kimi çıxardı.

Qardaşım da, mən də soruşmadıq ki, bunları sənə, ay ata, kim dedi, nə zaman dedi, bu xəbəri sənə kim gətirdi?! Kim səni buna belə asanlıqla inandırdı?! O boyda ay işığı, o boyda kölgələr hara yox oldular?!

...İndi mən qardaşım Əşrəfin dəfnindən geri dönərkən bu uzaq illərin hadisələrini xatırlaya-xatırlaya düşünürəm ki, nə yaxşı, biz o zaman qurddalayıb məsələni atamıza kimin xəbər verdiyini soruşmadıq. Nə yaxşı ki, bu xəbər gətirənə elə inandıq ki, şübhə və tərəddüdə qəlbimizdə bir misqal yer qalmadı. Allah Əşrəfə rəhmət eləsin, Əşrəf müdriklik eləmişdi. “Yox” desəydi, atam onun sözündən çıxmıyacaqdı. Həyat tamam başqa bir məcraya düşüb tamam başqa bir şəkildə davam edəcəkdə. Nə olacaqdı, nə olmayacaqdı... Bunu mən düşünmək belə istəmirəm. Yaxşı ki, elə belə də oldu. Atam ömrünü rahat yaşayıb rahat bir şəkildə son nəfəsini verdi və bu dünyadan köçünü sürüb arxayın getdi, arxada gözü qalmadı.

Pəri arvad isə son nəfəsinə qədər onun iyini bizdən aldı, ölüm yatağında belə atamın adını sayıqladı. Huşu qalmamışdı, hamımızı bir-birinə qarışdırırdı, hamımızın adını unudurdu, bircə Alının adını unutmamışdı.

Onun tükənmək bilməyən “Çağırın, çağırın, Alı gəlsin...” yalvarışlarına, nəhayət, mən dözməyib deyəndə ki, ay arvad, sən kimi çağırırsan, Alı düz beş ildə ölüb, Alı yoxduuu, məlul-məlul mənə baxıb göz yaşını birdən leysan kimi axıtmadımı?! “Bəs bunu siz mənə indiyənədək niyə deməmişiz?! Niyə bunu məndən saxlamısınız?!” deyib zar-zar zarımadımı?!

Bu eşqin müqabilində atamıza o xəbəri kim gətirmişdi, kim gətirməmişdi – bunun bir mənası varmıydı?!
Xəbəri gətirənə inanmamaq mümkünmüydü?!
Xəbəri quşlar gətirmişdi.

Kamera teatri

O buralara hardan gəlib çıxmışdı – bunu bilən yox idi. Hamı onu bu yerlərin ən qədim sakini kimi tanıyırdı. Ağıl-nəsihət verməyi sevərdi.

Tez-tez dediyi söz bu idi: Adamdan həтта «adın nədir?» soruşsalar əvvəl düşünüb sonra cavab verməlidir.

Bu, Əhməd müəllimin, belə demək mümkünsə, həyat devizi idi.

Sizif nəhəng bir daşı min bir zülümlə itələyə-itələyə dağ başına qaldıran kimi o da burda peyda olandan sonra günləri günlərin üstünə əziyyətlə qoyub böyük bir elmi-tədqiqat müəssisəsində sayılıb seçilən, işini yaxşı bilən mütəxəssisə çevrilmişdi.

Çoxu onu dərin və ağıllı bir adam kimi tanıyırdı, bütün suallara cavabı vardı. Amma Əhməd müəllim həyatda ola bilməzdi ki, kiminsə sualına birdən, düşünmədən cavab versin. Düşünməyi də nanə-turşusuyla olardı.

Cavabını dəqiq bildiyi suala həтта bir müddət gözlərini qıyıb əzab-əziyyətlə cavab axtaran adam obrazını yaratmaqdan o, xüsusi həzz alardı.

Bu zaman özünə kənardan baxmağı da unutmazdı. Budur, balacaboylu, arıq, uzun burnu o dəqiqə diqqət cəkib boyunu və arıqlığını unutduran bu ortayaşlı adam əlində tutduğu qalın şüşəli eynəyini fırlada-fırlada dərin fikrə gedib.

Ona çox ağır sual veriblər. Sual, təxminən, belədir: »Azərbaycanın paytaxtı haradır?«. Bu adamın gözləri həmsöhbətinə deyil, yana baxır. Üzünün əzələləri gərilib. Daxili həyəcanını güclə ört-basdır edib.

Ətrafda hamı nəfəsini dərib bu ağır sualın cavabını gözləyir. Həmsöhbəti artıq sual verməyinə də az qala peşmandır.

Bir azda kecir, həmsöhbət artıq çıxıb getməyə bəhanə axtarır. Otaqdakılar buna imkan vermirlər.

Bütün gərginliklərin əsl kulminasiya məqamında cavab özünü daha gözlətmir.

Bu məqamı çox gözəl hiss edən Əhməd müəllimin ağzından »Bakı« kəlməsi, nəhayət, çıxarkən xeyli sirlə səsələnir. Sual verənin ciynindən ağır bir yük götürülür. Ətrafdakılar «uf» deyər pıqqıldamaqlarını zorla saxlayır, Əhməd müəllimin isə gözlərinə xeyli dərinə yaxşı gizlədilmiş məmnunluğun zəif əks-sədası qonur.

Bu, Əhməd müəllimin balaca teatri idi. Bir aktyordan ibarət kamera teatri. Daha doğrusu, bu teatrin bir daimi, bir də gəldi-gedər aktyoru (və ya aktyorları) vardı. Daimi aktyor o özü idi. Sual verənlər və suala yığışib cavab gözləyənlər isə, əlbəttə ki, dəyişirdilər.

Həyat bizə öyrədir ki, dünyada əbədi heç nə yoxdur. Günlərin bir günü Əhməd müəllim öz prinsipinə dönük çıxır. Bunu ondan heç kim gözləməirdi. Gərək belə olmayaydı, amma olur. Əgər ondan soruşsaydılar ki, o məşum günü sənin üçün yenidən, olduğu kimi geriyyə fırlatsaydılar, sən necə hərəkət edərdin, Əhməd müəllim öz »Kamera teatri«nin səhnəsindən bir anlığa çıxıb belə deyərdi: «Birinci dəfə necə etmişdimsə, indi də eləcəyəndərdim.»

Söhbət ondan getmir ki, »kişinin sözü bir olar«. Söhbət ondan gedir ki, Əhməd müəllim o günün həm ağrısını, həm də ləzzətini eyni hissini icində harda olmasından asılı olmayaraq bu gün də yaşayır.

...O qadını isə nə bu əhvalatdan əvvəl, nə də sonra görəndə olmadı. Elə bil ki, o, Əhməd müəllimi iş yoldaşlarının gözü qarşısında «ifşa» etmək üçün ora gəlmişdi. Gəlməyi ilə getməyi bir oldu. Onu gördüyündə Əhməd müəllimin özünü necə itirdiyini hamı yaxşı xatırlayır.

Gün isə pis başlamamışdı. Əsl işdən əvvəl sual-cavab «atışması» artıq ənənə halını almışdı. Sabah tezdən birinci sualın yeni cavabı çox adamın marağına səbəb oldu. Bu cavab kifayət qədər «duzlu» idi.

— Vəziyyət necədir, Əhməd müəllim? – Şöbədə bir yerdə çalışdığı iş yoldaşına nakam məhəbbəti ilə hamının ürəyini ağrıdan, saçları vaxtından əvvəl tökülməyə başlayan şişman Qanturalı ondan soruşdu.

Kamera teatrının səhnəsini işıqlandıran projektorlar yandı.

—«V»-si düşüb... – Əhməd müəllim yenə xeyli düşünəndən sonra gözlərini qıyıb cavab verdi.

İlk çəşqınlıqdan sonra qulaqları Əhməd müəllimdə olan şöbə işçiləri, nəhayət, cavabın mənasını anlayaraq rahatlıqla nəfəs alıb başlarını tərpedə-tərpedə baxışdılar. «Cavab, bax, belə olar! «V» əgər düşürsə, deməli, yerdə nə qalır?! Qalır — əziyyət! Ay səni, müəllim! Fıstırığın gəlsin!».

Əhməd müəllim bu dəfə də özündən razı halda uzun burnunu dik tutub teatr səhnəsini tərək edir...

O qadın min il eyni yolu gəlirmiş kimi yarıqaranlıq, əyri-üyrü dəhliz boyu balıq suda üzən kimi əyilib-büzülərək keçib heç kimdən bir şey soruşmadan düz Əhməd müəllimin oturduğu otağın qapısı ağzına gəlirdi. İçəri girib Əhməd müəllimi gözlərilə axtarıb tapdı, oturduğu masaya yanaşdı. Əhməd müəllim onu gördüyündə, hər halda iş yoldaşlarına bu belə gəlirdi, rəngi ağaran kimi oldu. Naməlum qonağın ilk sözləri kifayət qədər bərkədən səsləndi:

— Buranı zorla tapdım. Başa düşürəm, məndən niyə gizlənirsən?! Deyə bilərsənmi, məqsədin nədir?

Otaqda 4-5 adam var idi, havadan isə dava-dalaş qoxusu gəlirdi. Kimsə özünü işlə məşğul olan adam kimi göstərsə də nəfəsini kəsib bu çağrılmamış qonağı dinləməyə başladı. Kimsə də eləcəyə açığa dinlədi. Əhməd müəllimin çəşqınlığını isə onlar verilmiş suala cavabın həmişə olduğu kimi gecikməsi ilə deyil, əksinə, suala cavabın tələsik verilməsi ilə müəyyən etdilər. Kamera teatrında sanki istirahət saati başlamışdı. Yox, teatrı, sadəcə, unutmışdular. Əhməd müəllim təəccübdən gözləri böyümüş halda haman qalınşüşəli eynəyini birtəhər gözüne taxdı və yazıq-yazıq bu çağrılmamış qonağa baxaraq az qala birnəfəsə cavab verdi:

— Heç bir məqsədim yoxdur. Mən səndən niyə gizlənim ki?! Mən səndən qətiyyətlə gizlənmirəm. Çox axtardım səni o zaman, hara yox oldun, bilinmədi. Ancaq yuxuma girirdin. Hər şey birdən baş verdi. Mənim nə günahım?!

«Ancaq yuxuma girirdin» sözlərini eşidən Qanturalı gözüni qaldıraraq otağın o biri başında oturan Selcan xanıma baxdı. Selcan xanımın yanaqları allandı.

— Elədi. – Qadın «mənim nə günahım?» sözlərinə cavab verirdi. — Mən nə deyirəm ki?! Göz yumub açınca... Olsun. Neyləmək olardı?! Bu işlər elə belə də olur. Səninlə nə zaman görüşə bilərik? – Qadın ətrafına gözücu nəzər atıb səsinə azacıq qısqırdı.

— Harda istərsən, orda görüşək. Nə zaman desən, mən hazırım. O da burdadır? – Əhməd müəllim, ürəyi şiddətlə vursa da, pıçiltıyla soruşdu.

Qadın başı ilə «hə» dedi. Əhməd müəllim yazıq bir görkəm aldı, başını aşağı salıb həyəcanlı vaxtlarında olan kimi əlindəki eynəklə oynamağa başladı. Sonra Qadın yaxınlıqdakı çayxanada görüş barədə vədələşib Əhməd müəllimə çoxmənalı bir baxış atdı, yəni, «Bax, yersiz bir hərəkət etməyi beynindən çıxart, at! Gördün ki, mən səni yerin deşiyindən də olsa, taparam. Heç hara yox ola bilməzsən.» Daha sonra təşəxxüslə dönüb otaqdan çıxdı. Əhməd müəllim iş gününün sonuna qədər bir adamla kəlmə kəsmədi. İş yoldaşları da onun bu acı halını nəzərə alıb qərribə qonaq barədə heç nə soruşmadılar.

...Qadın müəssisənin qapısından çıxıb üzbuüzdəki balaca bağçaya tərəf yönəldi. Gedə-gedə düşünürdü ki, onun bu qədər vaxtdan sonra gəlib axtardığını tapmağı hansısa ali bir ədalətin təzahürüdür, başqa şey deyil. Sən axtarırsansa, sən tapırsan. Başqa cür ola bilməz. Bağçada qadını bir ortayaşlı kişi gözləyirdi.

— Nə oldu? Görə bildin? – Kişi soruşdu.

— Gördüm. – Qadın dodağının ucu ilə cavab verdi.

Kişi rahatlıqla köksünü ötürdü. İkisi də, bağçanın dibində bir ağaclıq vardı, gedib o ağaclığın altındakı çayxanada bir stolun ətrafında oturdular.

— Nə dedi? Təəccüb elədi? – Kişi maraqla soruşdu.

— Yox... Nəyə təəccüb edəcəkdin ki?!

— Bizim onu tapmağımıza deyirəm... təəccüb etmədi?!

— Yox, təəccüb etmədi. O özü yaxşı bilir vəziyyəti... – Qadın üsulluca Kişiyə belə bircavab verdi.

Kişi ətrafına boylanıb çayçını axtardı.

Nə qədər qərribə səslənsə də, bu qadını və bu kişini Əhməd müəllimlə birləşdirən xətt Əhməd müəllimin indi yaşadığı dünyanın coğrafi sərhədlərinə sığmırdı. Xətt gedib-gedib hansısa bir nöqtədə mil kimi üzüyuxarı qalxırdı. Göylərin yeddi qatından keirdi. Sonra da buralardan hətta ulduz şəklində görünməyən, uzaqlığı xəyala belə gəlməyən bir planetə doğru səmt alırdı. Bir göz qırpımında da ünvanına çatırdı. İndi bu balaca çayxanada üzübüz əyləşib saçları buruq çayçı oğlanın nə zaman çayla gələcəyini gözləyən qadınla kişini elə bu xətt idi ki, gətirib bu dünyaya çıxarmışdı. Zamanları az idi. Buradakı işlərini başa çatdırıb həməən xətlə geri qayıtmalıydılar. Özü də hökmən Əhməd müəllimlə bir yerdə geri qayıtmalıydılar. Yoxsa, bu iki nəfər havasızlıqda olan kimi boğulub-boğulub məhv olmağa məhkum idilər.

Buruqsaç oğlan əlində çay podnosu gəldi. İşgüzar tövrlə stəkan-nəlbəkini, balaca çayniki, ləbləbini, kişmiş, şokoladı, limonu podnosdan bir-bir götürüb stolun üstünə düzdü. İki stəkan-nəlbəki əvəzinə, nədənsə, üçünü qoydu. Qonaqlar dinməz-söyləməz çay içməyə başladılar.

Əhməd müəllim bağçanın o biri başında görünəndə Qadın Kişiyə başı ilə yüngülcə bir işarə verdi.

— Odur? – Kişi az qala gözlərilə soruşdu.

— Özüdür ki, var. – Qadın da eyni şəkildə sakitcə cavab verdi.

Əhməd müəllim ürəyi sıxıla-sıxıla onlara yaxınlaşdı və üzündə yarıməzlum, yarıməcar bir ifadə, dinib-danışmadan, salamsız-kələmsız keçib stolun arxasında o da oturdu. Oturan kimi qalınşüşə eynəyini qəhvəyi zolaqlı boz pencəyinin döş cibindən çıxarıb əlində oynada-oynada ora-burasına baxmağa başladı. Elə diqqətlə eynəyə baxırdı ki, elə bil, bundan vacib işi yox idi.

Qonaqlar Əhməd müəllimin bu cür «oyun oynamağından» belə hiss etdilər ki, o, vaxtı uzatmaq istəyir. Qadın təəssüflə Kişiyə baxdı. «Bu yenə aradan çıxmaq istəməsin?!»

— Bax, sənin bizimlə yenə gizlənpaç oynamaq niyyətin varsa... — Qadın üzünü Əhməd müəllimə tutub çox ciddi şəkildə sözləndə davam etmək istəyirdi ki, Kişi onun dediklərini sərt bir şəkildə qəfildən yarıda kəsdi:

— Biz sənə nə qədər deməliyik eyni sözləri? – Kişi qərara gəldi ki, söhbəti o özü davam etməlidir. – Sən bizimlə oyun oynayırsan??

Suallar beləcə kəskin şəkildə qoyulsalar da, suala bağlı Kamera teatrı hələ də pərdələrini açmırdı. Əhməd müəllim özünün yaratdığı o balaca teatrı bu dəfə unutmuşdu. Əhməd müəllim heç bir oyun oynamadan, üzünə az qala şapalaq kimi dəyən bu suallara bir an belə düşünmədən əzbərçi uşaqlar kimi tələsik cavab verməyə başladı:

— Mən oyun oynamıram. Siz mənə nə deyirsiniz, nə demirsiniz, mənə bunun dəxli yoxdur. Məni nə üçün izləyirsiniz? Məndən nə istəyirsiniz? Mən qərarımı qəbul etmişəm. Mən ora qayıtmaq istəmirəm. Başa düşürsünüz? İstəmirəm! – Əhməd müəllim, nəhayət, əlində oynatdığı qalınşüşəli eynəyini qatlayıb stolun üstünə qoydu. Səsini ucaltdığı üçün özündən narazı qaldı.

— Sən bunu başa düşürsən ki, nə müddətdir, sən uzun bir yuxunun içindəsən? Başa düşürsən ki, sən bu yuxunun içində azmışan? – Kişinin sualları yenə də şapalaq kimi şaqqıldayırdı.

— Bizi də bu yuxunun içində azdırmısan... — Qadının səsi bir az yuxulu kimi gəldi. – Sən ayılmalısən. Ayılıb bizi azad etməlisən. Biz sənə yuxundan özümüz çıxma bilmirik.

— Mən heç kimə heç nə borclu deyiləm. Mən heç nə etməməliyəm. Günah sizin özünüzdədi.

Gərək gəlib mənim yuxuma girməyəydiniz. Sizin orda, özü də ikinizin bir yerdə nə işiniz vardı?! Görürsünüz, bu suala heç birinin cavabı yoxdur.

Qadınla Kişi, həqiqətən, Əhməd müəllimin yuxusunda idilər. Əslinə baxsan, Əhməd müəllimin bütün həyatı artıq bir böyük yuxudan ibarət idi. Elə iş yerinin yanında yerləşən balaca bağçada ağaclar altındakı bu çayxana da yuxunun içində idi, aralarındakı söhbət də yuxuda baş verirdi. İş yeri, iş yoldaşları, Kamera teatrı, hər şey yuxunun içində idi. Əhməd müəllim bu yuxudan ayılmaq istəmirdi. Qərribə idi, amma beləydi. İndi üzübüzündə oturub ləzzətlə çay içən bu Qadınla Kişinin mənsub olduqları, onun

özünün də doğulub boya-başa çatdığı o uzaq dünya ilə Əhməd müəllimi bu gün heç nə bağlamırdı. Ağacların xışıldayan yarpaqları, günəşin istidən yandırması və küləyin adamları quş kimi uçurması, göydən yerə qucaq-qucaq, lopa-lopa yağan qar, ən əsası isə iş yerindəki yoldaşlarının ona səmimi münasibəti, bilmədikləri hər məsələ barədə sual vermələri, ehtiramla ondan cavab gözləmələri... bütün bunlar Əhməd müəllimi üç ildə ki, yuxuya gedib gəldiyi bu yeni dünyasına bərk-bərk bağlayıb durmuşdu. O biri, doğulduğu dünyanı Əhməd müəllim gördüyü bu yuxunun içində hərdən xatırlayanda qanı bərk qaralırdı, artıq o dünyanı Əhməd müəllim heç sevmirdi, adını da belə qoymuşdu:»yarpaqları xışıldamayan dünya». İndi «yarpaqları xışıldamayan dünyadan», əslində isə, o dünyadan deyil, onun yuxusunun içindən gələn bu iki nəfər onu vaxtilə həsrətində olduğu və, nəhayət, qovuşduğu yeni, əziz dünyasından ayırmaq istəyirlər.

—Mən sizi buraxsam, bu yuxu dağılar. Mən sizi yuxunun içində bunu istəməyə-istəməyə saxlamışam. Özüünüz düşünün, siz burada mənim nəyimə lazımsınız?! — Əhməd müəllim fikirli-fikirli danışdı. — Mən istəmirəm, yuxu dağılsın. Bilirsiniz, burada iki üstəgəl iki ... beş edir.

Başqa dünyalarda iki üstəgəl iki dörd edirdi. Əhməd müəllimə elə gəldi ki, sonuncu dəlil çağrılmamış qonaqlar üçün kifayət dərəcədə gözlənilməz və inandırıcı olmalıdır. Qonaqlar ona inanmadılar.

Söhbət xeyli uzansa da bir nəticə vermədi. Səhər tezdən elə buradaca görüşmək barədə razılış b ayrıldılar. Əhməd müəllim iş yerinə qayıtdı. Vıçdan əzabı onun qəlbini əzirdi.

—Əhməd müəllim gəldi! Əhməd müəllim, Əhməd müəllim!.. — Onu görcək şöbə işçiləri hərəsi bir tərəfdən sevincək olub çığırdılar. Görünür, burdakılar onun üçün darıxa bilirdilər. Bunun özü nəyə desən dəyərdi.

Əhməd müəllimin üzünə kədərli bir təbəssüm qondu. Beynində bayaq çayxanadakı söhbəti götür-qoy edirdi. Düşünürdü, ölçürdü, biçirdi. Bununla belə o keçib yerinə əyləşəndən sonra otaqdakıları bir-bir gözdən keçirib «buyurun, mən qulluğunuzda hazırım» deyərək onların nə deyəcəklərini, əslində yağdıracağı sualları gözlədi. Gözlərinin dibinə yenə həmişəki mərhəmət dolu ifadə çökdü. Oyun başlayırdı. Elə birinci sualdan sonra Əhməd müəllim Kamera teatrının işıqlarını yandırdı və keçib səhnəyə çıxdı. Sağına-soluna göz gəzdirib, camaata baş əydi və gözləmə pozası alıb dayandı.

— Əhməd müəllim, insan eyni vaxtda iki adamı sevə bilər? — Birinci sual bu oldu.

İşin axırı olduğundan hamının kefi bir az kök idi və sualı verən Selcan xanım Əhməd müəllimin bu dəfə də cavab üçün dərin fikrə getdiyini, gözlərini qıyaraq xəyala daldığını görüb oxun hədəfə dəydiyini zənn etdi, sualın cavabını maraqla gözləyən yoldaşlarına gizlicə göz vurdu.

Bu gün Əhməd müəllim yanına gələn o naməlum qadın qonağı ilə müəmmalı şəkildə çıxıb getdiyindən işdə az olmuşdu, işin axırına ancaq gəlib çıxmışdı, ona görə də sual-cavab məqamının həmişəki ləzzətini doyunca çıxarmaq imkanı xeyli aşağı idi. Vaxt bütün suallara çatmayacaqdı. Bir az əvvəl otaqdakılar hansı sualları verəcəklərini öz aralarında müəyyən etmişdilər. Selcan xanımın hazırladığı sual birinci səslənəcəkdə. Sualı verdikdən sonra Selcan xanım üzbaşındakı şişman Qanturalının diqqətli baxışından gözlərini qaçırdı.

Əhməd müəllim Kamera teatrının səhnəsinə çıxıb dərindən nəfəs aldı. Sonralar Samirə adlı bir qız «O, cavab verməzdən əvvəl dərindən bir ah çəkdi...» deyəcəkdə. Deyəcəkdə və qəfildən hönkürtü ilə, zülüm-zülüm ağlayacaqdı. Hamı əvvəllərdə olan kimi mənalı-mənalı baxışa da heç kimin bu zaman dodağı belə qaçmayacaqdı.

Deməli, Əhməd müəllim kamera teatrının səhnəsinə çıxıb dərindən ah çəkdi. Qaşları düşünləndi. Bugünkü cavab, sonralar bunu da hamı boynuna aldı ki, Əhməd müəllimin şah rolu idi. Əhməd müəllimi tanımaq olmurdu. O, elə bil, bir başqa dünyadan qaçıb bura gəlmişdi. Geriyə isə qayıtmaq istəmirdi. Səsi ilə, tonu ilə, ədası ilə yarpaqları xışıldayan dünyanın cazibəsindən danışdı. Əhməd müəllim vidalaşırdı, elə bil. Təkcə otaqdakılarla deyil, bu dünya ilə,iki üstəgəl ikinin beş elədiyi bu qərībā dünya ilə vidalaşırdı. Nəhayət, Əhməd müəllim susdu. Anı sükutdan sonra:

— Sağ ol, Əhməd müəllim! — Bu sözlər kiminsə düz ürəyinin içindən qopub gəldi.

Selcan xanımın sualı səslənəndən sonra gülməli bir cavab gözləyənlərin ümidi puç çıxmışdı. Əhməd müəllim öz kamera teatrında hər tərəfdən üstünə düşən gur proyektor işığı altında səhnənin düz ortasında qərar tutub verdiyi cavabı sağa-sola baş endirməklə tamamlayırdı. Hamını ciddi şəkildə düşünməyə vadar edən o cavab isə, təxminən, bu sözlərdən ibarət idi:

— Eyni zamanda iki dünyada yaşamaq olarmı? Həm olar, həm də yox. Bir ürək eyni zamanda həm sevinc içində, həm də sonsuz qüسسə ilə döyünə bilərmı? Həm döyünə bilər, həm də yox. Soruşursan ki, eyni vaxtda iki adamı sevmək olar, ya olmaz?! Niyə də olmasın, sevməyinə sevmək olar. Amma bir məsələ var. Eyni zaman ərzində iki və daha çox adamla görüşən qadınlara biz nə deyirik? Fahişə deyirik. O biri tərəfdən, biriylə görüşəndən sonra başqası ilə görüşənə fahişə demək olarmı? Olmaz! Ola bilər ki, bir qadın həyatı boyu iki adamla görüşsün, amma eyni vaxtda. Bu adam fahişədir. Ola da bilər ki, həyatı boyu yüz adamla görüşsün, amma bir-birindən sonra – bu, bir başqa məsələdir. Ürək nədir? Ürək bir quşdur, bir budaqdan o biri budağa qonur. Amma əvvəl bir budaqda olur, sonra o birinə qonur. İkisinə eyni zamanda – mümkün deyil. Ağır olan isə bilirsiz, nədir? Hər sonra qonduğı budaqda əvvəlki budağı yaddan çıxardığını, beləliklə, nəhayət, rahatlıq tapdığını düşünən, amma bunun belə olmadığını yəqin bilən ürəklər var. Biçarə ürəklərdir.

Otağa sükut çökdü.»Sağ ol, Əhməd müəllim!» nidası da elə bu sükuttan sonra kiminsə ürəyinin ən dərin yerindən qopdu.Elə bil, bu ürəkdən həməən sözlə bir yerdə qara bir tikən kolu da ağır-ağır çıxıb gəldi.

Bu axşam alınmadı.Əhməd müəllimin həmişəkindən xeyli təbii şəkildə rola girməsi belə otaqdakıları şənləndirmədi.Hamı kamera teatrında deyilənləri ciddi qəbul edərək beynində nəyisə saf-çürük eləməyə başladı. Ən maraqlısı isə bu oldu ki, gözlənilməz bir halda Selcan xanım əməlli-başlı pərt oldu. Pərtmüş halda heç kimlə sağollaşmadan çıxıb getdi. Hamı buna diqqət etdi və adamlar altdan-altdan Qanturalını süzdülər. O isə dönüb qızın arxasınca belə baxmadı. Samirə gedib alınını otaqdakı yeganə pərdəsiz pəncərəyə yapışdırdı, nəfəs verib pəncərəni nəfəsinin isti buğuna bürüdü:

— Qar yağır...— dedi.

Cabahı gün Əhməd müəllimi işdə görəən olmadı. Kim idisə xəbər gətirdi ki, səhər tezdən onu qarşı tərəfdəki bağçanın çayxanasında bir qadın və bir kişi ilə bir yerdə, açıq havada çay içərkən görüb. Lopa-lopa yağan qar onları üç nəhəng heykələ döndəribmiş. Bundan sonra Əhməd müəllimi bir daha «gördüm» deyən olmur. Doğrudan da, Əhməd müəllim necə ki, buralarda nəgahan peyda olmuşdu, o cür də günlərin bir günü qeyb olub gedir.

...Xətt sehirlı xalça kimi yer üzündən ağlasığmaz sürətlə uzaqlaşmağıındaydı. Xəttin üstündə bir qadın və iki kişi vardı.Kişilərdən biri qadınla eyni istiqamətə baxırdı – xəttin üz tutub getdiyi istiqamətə. O biri Kişi isə gözlərini əks istiqamətdən ayıra bilmirdi. Onun baxışları gəldiyi yerə geriyyə zillənmişdi. Orada getdikcə kiçilərk işıqlı nöqtəyə dönməkdə olan bir ulduz vardı. Nəhayət, bu ulduz kiçilib-kiçilib vaxtilə kamera teatrının səhnəsinə düşən işıq zərrəsi boyda oldu. İşıq zərrəsi artıq çox-çox uzaqlarda qalırdı və bir an sonra gözdən tamamən itəcəkdı ki, Kişi üzünü o işıq zərrəsindən çöndərib səfər yoldaşlarının baxdığı səmtə o da baxmağa başladı.

